

HET LAND VAN NEVELE

DRIEMAANDELIJK TIJDSCHRIFT VAN DE HEEMKUNDIGE KRING

**SEPTEMBER
2018**

**JAARGANG
XLIX**

**AFLEVERING
3**

AFGIFTEKANTOOR 9850 NEVELE
P005093

Verantwoordelijke uitgever: J. LUYSSAERT, Veldestraat 26, 9850 Merendree

INHOUD

A. Bollaert, A. Dhondt, J. Luyssaert 1918-2018	3
A. Dhondt De aanval van het 4 ^{de} Jagers te Voet op Landegem op 31 oktober 1918	5
A. Dhondt De dodenzorg na de Grote Oorlog in groot Nevele	20
R. Lutkens Het raadsel 'gedenksteen J. & A. Martens' ontsluit!	55
A. Bollaert Het verhaal van André della Faille de Leverghem	61
A. Bollaert Koning Albert I bezocht het bevrijde en vernielde Nevele	82
J. Luyssaert De Duitse verdediging bij Landegem in de laatste oktoberdagen van 1918	86
A. Dhondt Het verhaal van de Fransen	101

1918 – 2018

Op het ereperk van de gemeentelijke begraafplaats te Landegem liggen vierentwintig soldaten begraven, allen gesneuveld te Landegem tussen 22 oktober en 31 oktober 1918.

In het collectieve geheugen waren dit vergeten slachtoffers van de Eerste Wereldoorlog. Niemand kon nog vertellen wat zich in die laatste oktoberdagen 1918 in Landegem had afgespeeld.

Reeds naar aanleiding van de 90ste verjaring van het einde van de Eerste Wereldoorlog begonnen enkele bestuursleden van Het Land van Nevele de gemeentelijke archieven uit te pluizen en allerlei informatie te verzamelen via de gespecialiseerde literatuur en het internet op zoek naar meer gegevens over deze slachtoffers. Nogal vlug kwamen ze tot de vaststelling dat het hier niet ging om een twintigtal slachtoffers maar om vele tientallen Belgische soldaten die hun leven hadden gegeven voor hun vaderland en onze vrijheid.

Later onderzoek wees uit dat ook enkele tientallen Franse soldaten het leven lieten langs de boorden van het Schipdonkkanaal. Over het aantal Duitse gesneuvelden, vermoedelijk zijn het er meerdere tientallen, blijven we echter nog steeds in het ongewisse.

Op 10 oktober 2011 werd te Nevele onder impuls van het bestuur van de heemkundige kring Het Land van Nevele het **Gemeentelijk Comité Grote Oorlog 2014-2018** opgericht met als doel de plechtigheden n.a.v. de honderdste herdenking van de Eerste Wereldoorlog in goede banen te leiden en te coördineren. Op voorstel van de heemkring werd reeds op die eerste bijeenkomst besloten tot het oprichten van een herdenkingspaneel voor de gesneuvelden van oktober-november 1918 aan het Schipdonkkanaal in Landegem. Het schepencollege van Nevele steunde onmiddellijk dit project en zorgde voor een financiële tussenkomst voor de realisatie van dit monument. Als ontwerp werd het aanvalsplan van hulponderluitenant Valère De Boodt genomen, die de aanval op 31 oktober 1918 leidde. Het eerste ontwerp werd getekend door Jose Decruz (Antwerpen) en afgewerkt door Lies Dierckx (Nevele).

Het monument bestaat uit een plaat in cortenstaal van 10 mm dikte en meet 120 op 140 cm, in één stuk gemaakt. Staal symboliseert wapens en munitie. Kanonnen, granaten, geweren, munitie en machinegeweren waren van staal. In het horizontale deel van de plaat is het aanvalsplan zoals Valère De Boodt het tekende in gestileerde vorm weergegeven (zie verder in dit tijdschrift). Onder de metalen plaat, bevindt zich een schuif. Op het bord in

deze schuif vindt men een foto en een korte levensloop van Valère De Boodt, de tekst die hij noteerde als geheugensteuntje met in vertaling een verklaring van enkele symbolen op de gravure en een afbeelding van het plan.

De ronde opening in het horizontale gedeelte van de plaat symboliseert het vizier van het kanon. De artillerie was grotendeels voor de vernielingen verantwoordelijk. Symbolisch is dit vizier op de kerktoeren van Landegem gericht die eind oktober 1918 door de Belgische artillerie werd beschoten. Na enkele voltreffers op de basis van de toeren viel deze in de kerk. Het onregelmatig metselwerk symboliseert de puinen van de vernielde woningen in Landegem.

De lege munitiekist op de zijkant van het monument staat symbool voor de dood. In een lijst staan de 210 namen van militairen van wie onbetwistbaar bewezen is dat zij in tussen 19 oktober 1918 en 1 november 1918, hier ter plaatse of aan de verwondingen, opgelopen aan dit deel van het front zijn gesneuveld.

Op zondag 19 augustus 2018 werd om 11 uur het monument plechtig ingehuldigd door Inge De Bruyne, de kleindochter van Valère De Boodt (meer over deze plechtigheid in ons volgend tijdschrift). Het was het hoogtepunt van vier jaar samenwerking tussen alle verenigingen die deel uitmaken van het Nevels Gemeentelijk Comité Groote Oorlog 2014-2018 en het gemeentebestuur van Nevele.

André Bollaert

Vz. Het Land van Nevele

Alex Dhondt

Hoofdauteur van
dit tijdschrift

Jan Luyssaert

Vz. Comité Groote Oorlog
2014-2018

Wat de klapproos voor de Britten was en de korenbloem voor de Fransen, was het Madeliefje voor de Belgen. De Belgische soldaten stopten in hun brieven geregeld gedroogde madeliefjes die ze vonden aan de oever van de IJzer.

DE AANVAL VAN HET 4DE JAGERS TE VOET OP LANDEGEM OP 31 OKTOBER 1918

In zijn dagboek, uitgegeven door zijn kleindochter Inge De Bruyne, geeft Luitenant Valère De Boodt een relaas over de aanval van het 4de Jagers Te Voet in Landegem op 31 oktober 1918.¹

In dat dagboek staat een tekening van het aanvalsplan met op de achterkant een verklarende beschrijving van dat plan; dit is het volledige operatie-order van het regiment. Als we dit order aanvullen met informatie uit andere bronnen is het mogelijk om de weg van de aanval, de organisatie en het resultaat ervan te bespreken.

Valère de Boodt

Valère De Boodt wordt op 27 augustus 1894 in Nieuwmunster geboren. Zijn vader is gemeenteontvanger en sluismeester.

Eind juli 1914, vlak voor het uitbreken van de oorlog, behaalt hij aan de Normaalschool van Torhout zijn onderwijzersdiploma. Tijdens de eerste hectische maanden van de Grote Oorlog zwerft hij rond in de Westhoek, om ten slotte naar Rouen te vluchten waar hij als koster werkt totdat hij in juni 1915 wordt opgeroepen voor zijn militaire dienst. In het instructiekamp van Auvours wordt hij opgeleid tot brancardier. In oktober 1915 vertrekt hij naar het IJzerfront waar hij twee jaar verblijft. Op 4 oktober 1917 vertrekt hij naar Normandië voor een versnelde opleiding tot onderofficier. Het zijn maanden van harde drill en studie.

Amper terug aan het front ondergaat hij in het eindoffensief zijn afschuwelijke vuurdoop als kandidaat-onderluitenant.

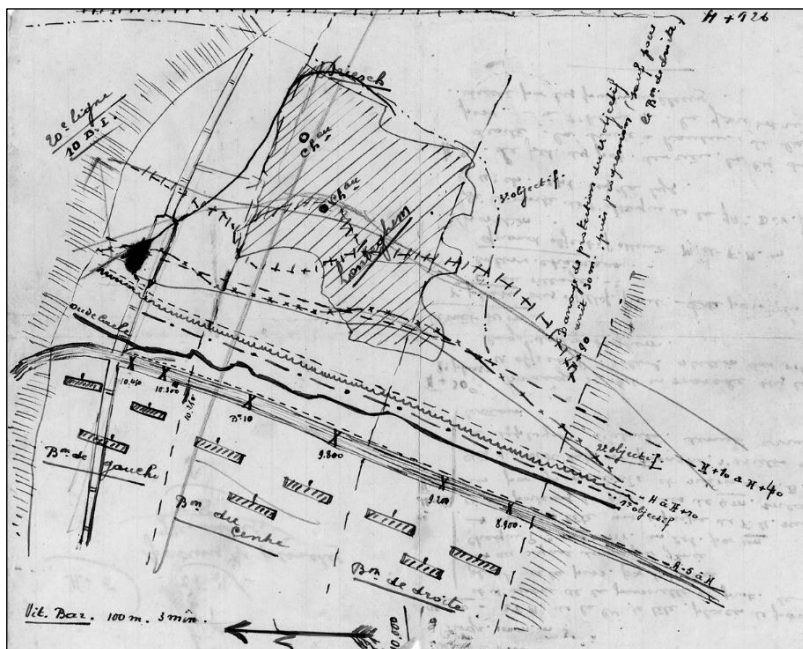
¹ Davidsfonds Leuven, 2007.

Na de demobilisatie wordt hij aangesteld als hoofd van de jongensschool in zijn geboortedorp Nieuwmunster. Telkens wanneer hij in de geschiedenislessen de Grote Oorlog weer tot leven brengt, hangen de leerlingen aan zijn lippen. "Als meester De Boodt vertelde, dan kon je in de klas een speld horen vallen!"

Valère De Boodt krijgt zeven kinderen. Hij overlijdt te Brugge op 13 september 1982.

Het aanvalsplan

Een officier die zijn manschappen moet inlichten over een nakende operatie doet dit volgens een vast patroon. De informatie die hij heeft gekregen op het regimentshoofdkwartier wordt langs de hiërarchische weg doorgegeven tot op het niveau van het peloton. Om de informatie te visualiseren is het gebruik van een kaart aangewezen maar in die tijd waren stafkaarten niet op elk niveau beschikbaar. Valère De Boodt heeft dan ook noodgedwongen de kaart overgetekend.

Op het punt 10300 (op de kaart 2de X links) werd het kanaal overgestoken.

Het vaste patroon in een briefing bestaat uit de **oriëntatie**, de **situatie** en de **opdracht**. De bijhorende tekst die De Boodt tijdens de briefing noteerde was enkel voor zichzelf als geheugensteuntje bedoeld.

Op de kaart staan volgende **oriëntatiepunten** getekend:

- aanduiding van de noordelijke richting;
- de schaal van de kaart 1/10.000;
- belangrijke punten op het terrein in Landegem:
 - * het Schipdonkkanaal;
 - * de spoorweglijn;
 - * de spoorwegbrug;
 - * het station van Landegem;
 - * de Oude Kale;
 - * de dorpskern;
 - * de beide kastelen op de Poeldendries;
 - * de Stationsstraat;
 - * de huidige Dennendreef;
 - * kruispunt Dennendreef/Stationsstraat aan de kerk van Landegem.

De **situatie** wordt als volgt aangegeven:

- linker- en rechter grens van de regimentssector;
- links het 20ste linieregiment van de 10de ID;
- de opstelling van het regiment in lijn met 3 bataljons, de grenzen van de bataljonssector worden aangegeven met stippellijnen.
 - * Het linkerbataljon of 1ste bataljon met 1ste, 2de, 3de en 4de compagnie. Twee compagnieën in lijn naast elkaar en één compagnie erachter dwars over de spoorweg. De 1ste compagnie bevindt zich ten noorden van de spoorweg, de 2de compagnie, die door Valère De Boodt wordt geleid, staat ten zuiden van de spoorweg.
 - * Het middelste bataljon of 2de bataljon met de 5de, 6de, 7de en 8ste compagnie. Weer met twee compagnieën in lijn naast elkaar en één compagnie centraal erachter.
 - * Het rechterbataljon of 3de bataljon met de 9de, 10de, 11de en 12de compagnie.

De **opdracht** zelf:

- De verschillende oversteekplaatsen zijn gemarkeerd met X. Per compagnie wordt er één overgang voorzien. De getallen verwijzen naar de mijlpalen die langs het kanaal staan en ook op kaart zijn aangeduid.

- Er worden drie objectieven aangeduid met in de marge telkens de vermelding van de timing:
 - * uur H-5 over het kanaal;
 - * uur H +10 de Oude Kale overgestoken: het eerste objectief;
 - * tussen uur H+10 en uur H+40 wordt het open terrein overgestoken tot aan de bebouwde kom van Landegem dorp: het tweede objectief;
 - * uur H+90 wordt er een dekkingsvuur van de artillerie voorzien. Onderaan de kaart staat de progressie van het dekkingsvuur: 100 m om de 3 minuten.
 - * het derde objectief is de inname van Landegem tot voorbij de kasteeltjes op de Poeldendries. Dit is enkel voorzien voor het linker- en middelste bataljon. Het rechterbataljon moet de rechterflank beschermen. Het derde objectief moet op uur H +1,26 ingenomen zijn.

De tekst biedt hierin wat meer duidelijkheid: het uur H is het moment van uitvoering. Het uur H van de aanval is om 06.25 uur van de 31ste oktober 1918.

Onderstaande tekst moet Valère De Boodt aan zijn manschappen geven om het plan te verduidelijken:

Op de linkerbladzijde:

- Uur H-5: vijf minuten voor het begin van de aanval moeten de troepen aan het kanaal staan. De volgorde is: eerst de twee schutters met Chauchat-machinegeweren, de dragers met de planken, de grenadiers en de Viven Bessières-schutters.

Op de rechterbladzijde:

Vertrek op het uur H-60

- Op het uur H-5 minuten neemt het regiment stelling aan het kanaal.
- Het dekkingsvuur wordt 100 m om de 3 minuten verlegd.
- De aanval start op het punt 10.300 van de kanaaloever waar de twee schutters met Chauchat-machinegeweren van de leidende compagnie dekkingsvuur geven aan de genie die de loopbrug zal installeren.
- Op teken van de genie trekken de pelotons man per man achter elkaar over de loopbrug.

Debut a H. 60
 Progr. 100 m. en 3'

10.300 - 2 F.M. de la Cie de tête, placés de part
 et d'autre de la passerelle et post. le
 plus. de la pass. par le génie
 → au signal donné par génie
 Chaque P. successiv. en col. par un
 → avec en tête une équipe de F. M. sui-
 vi de porteurs de planches de 4 m. enla-
 chés par grenades et suivis de V. B. -
 Dès que l'Old Kale est franchi, s'arrêtent et
 se déploier, s'abriter, derrière crues
 l'écran

H+30° Barrage se met en marche vers le
 2e phase v. objectif. - entret. station des vil-
 lages de Hondelghem.

Ce nuit 30 m.

1e phase vers objectif final. - C'est par... l'itin
 E du village. -
 Entrev. châtreaux. -
 Quand objectif atteint M. et F.M. →
 position.
 Si remonté de l'attaque de la 1re Div. P.
 Le 4: ch. exp. vers la lye.

H.P. - Le pel. des pat. derrière la Cie de
 droite - la suite à hauteur de la
 pass. - à l'heure H. - la gare est ri-
 chée par les autres villages.

- De volgorde is: een groep fuseliers gevolgd door de dragers met de 4 meter lange planken begeleid door grenadiers en tenslotte de Viven Bressières-schutters.
- Zodra de linie de Oude Kale heeft bereikt, moeten de mannen zich verspreiden en dekking zoeken. Einde van deze fase 1 om H+10.
- Tussen H+10 tot H+30 volgt de tweede fase.

- De artillerie legt een dekkingsvuur op het 2de objectief, het rangeerstation van Landegem inbegrepen. Stoppen op 30 m van het 2de objectief.
- Op het uur H+90 volgt de derde fase: aanval tot aan de oostelijke rand van dorp en de twee kastelen bevrijden met uitzondering van het linker bataljon dat in zijn stelling blijft.
- Zodra het 3de objectief wordt bereikt moeten de mitrailleurs en machinegeweren posities innemen.
- In geval de aanval van de 7de divisie mislukt, zal het 4de jagers langs het kanaal het front exploiteren.
- Het peloton patrouilleurs blijft achter de rechtercompagnie met de rechterflank ter hoogte van de passerelle op het uur H. Daarna wordt hun opdracht herleid tot het station.

De uitvoering van het plan

Het plan laat reeds de nieuwe tactiek van het Belgische leger zien. Tijdens de defensieve operaties aan de IJzer werden de drie regimenten in de linie gezet maar de bataljons werden achter elkaar geplaatst. Zo kreeg men vooral een sterke verdediging in de diepte. Tijdens het offensief komt daar verandering in. De pas gevormde Infanteriedivisie (ID) beschikt over drie regimenten maar zal er maar twee in de linie zetten en één regiment in reserve houden. Op die manier kunnen er aflossingen uitgevoerd worden en blijven de mannen maximaal tussen de vier tot zes dagen in de eerste linie. De bataljons worden wel naast elkaar in de linie gezet. Dit is noodzakelijk want het aantal kilometers front dat moet worden bezet is stukken groter dan de 19 kilometer van het IJzerfront.

De nieuwe organisatie en het tactisch concept stelden minder eisen aan de leiding van de legerafdeling maar des te meer aan de lagere officieren in de bataljons en compagnieën.

Op 31 oktober 1918 bevond het offensief zich in de vierde en laatste fase. De verliezen aan manschappen, opgelopen in de vorige drie fases waren nog niet volledig gecompenseerd en het verlies aan bekwame, ervaren lagere officieren al helemaal niet. Valère De Boodt ontvangt zijn benoeming tot hulponderluitenant op 28 oktober, aan de vooravond van de aanval.

Toen de genietroepen, aangevuld met infanteristen van het 1ste regiment Jagers Te Voet, naar voren kwamen met het nodige brugslagmateriaal

werden ze door de Duitse vijand genadeloos neergemaaid. Het open terrein en het ochtendgloren maakten hen tot een perfect doelwit voor de Duitse mitrailleurs. Vanaf de huidige Maalderijstraat kwamen de infanteristen op 800 m binnen het bereik en het gezichtsveld van de Duitse mitrailleurs. Ook de manschappen van het 4de Jagers Te Voet die klaar stonden om het kanaal over te steken kregen de volle lading.

De Duitse mitrailleurs zaten in goed voorbereide stellingen parallel met de Stationsstraat, de huizen aan het kanaal ter hoogte van Landegemdorp en de Bovenstraat. De helling in het terrein zorgde voor nog een bijkomend voordeel voor de Duitse verdedigers. Hier en daar wordt er zelfs gesproken over het bestaan van een bomvrije onderstand.

Alhoewel de Duitse uitgedunde troepen, met nog 60-80 man per compagnie, sterk in de minderheid waren, was hun vuurkracht door de aanwezigheid van de mitrailleurcompagnieën niet aangetast. De vuurkracht werd zelfs verstrekt door de aanwezigheid van een compagnie *Minenwerfer* (mortieren), recent aan de Duitse bataljons toegevoegd. De Duitsers beschikten dan ook nog eens over hun artillerie die zich in de loop van de voorgaande dagen had kunnen inschieten. Het zijn deze *Minenwerfer* die de hoeve Standaert op de Heirenthoek in Landegem met schrapnels beschieten. De infanteristen, waaronder Florimond Pynaert, die waren afgedwaald van de sector van het 13de linie die ten noorden van de spoorweg lag, werden nogmaals verjaagd. Op de gevel van de stallingen van de boerderij Standaert zijn de inslagen nog steeds zichtbaar.

In het verslag van Valère De Boodt² lezen we *“Ondertussen werd de aanval op Landegem voorbereid. Deze werd op 31 oktober om 5.25 uur ingezet met voorbereidende beschietingen. De vijand reageerde direct met een beschieting van gasgranaten. De overtocht van het kanaal was een uur later gepland. De genietroepen en een twintigtal soldaten probeerden met vlotbruggen - strozakken van ongeveer een halve meter dik en met een oppervlakte van negen meter - het kanaal te naderen maar de Duitse mitrailleurs begonnen meteen hevig te schieten: 32 mannen werden gedood. 82 mannen raakten gewond en de genietroepen slaagden er niet in de vlotbruggen over het kanaal te krijgen. De aanval was mislukt.”*

Door het hevige mitrailleurvuur slaagde de genie er niet in de Habertzakken op het kanaal te krijgen en de passerellen te plaatsen. De paar machinegeweren kunnen hier weinig tegenover stellen en de Duitse linies

² I. De Bruyne, *We zullen ze krijgen! Brancardiers aan het IJzerfront. 1914-1918*, Davidsfonds Leuven, 2007, p. 227.

bevinden zich buiten het bereik van de granaatwerpers en Viven Bessièr-schutters. De Duitse Maxim 08/15-machinegeweren met het effectief bereik van 2000 m en 500 schoten per minuut hebben dus vrij spel. Tevens hebben de Duitsers in hun voorbereiding voor het perfecte veld gezorgd. Alle obstakels of mogelijke dekkingen zijn verwijderd. Als enige dekking tegen de Duitse kogels rest voor de Belgische soldaten enkel het lage talud van de kanaalberm. De meeste Belgische compagnieën hadden na dagenlange strijd nog een sterkte van 150-200 man.

In de Duitse regimentsgeschiedenissen gepubliceerd na de oorlog³ vinden we informatie over hoe zij de slag hebben ervaren. De verdediging wordt door de 16de Bayerische Infanterie Division (BID) gevoerd. Naast het 11de BRIR (Bayerisches Reserve Infanterieregiment) beschikt het ook over het 8ste en het 14de BRIR (Bayerisches Reserve Infanterieregiment). Omdat de regimenten onderbemand zijn, is het niet mogelijk om één regiment in reserve te houden. Deze groepering zal instaan om waar het terrein het toelaat, met de opstelling van mitrailleurs het vertragend gevecht te voeren. Op die manier hoopt de vijand tijd te winnen om zich achter het Schipdonkkanaal te kunnen opstellen. Het 11de zal positie nemen tussen Deinze en Nevele; vanaf Vosselare tot de grens met Landegem neemt het 14de stelling en het 8ste wordt uiterst noordelijk geplaatst tegenover het 4de Jagers Te Voet⁴.

De informatie uit het dagboek van het 8ste is zeer summier te noemen⁵: *“31-10 probeert de tegenstander na een sterke artillerievoorbereiding het Lyskanal (= Schipdonkkanaal) bij het 8^e IR en ook bij het naburige regiment over te steken. Ondanks alle inspanningen kan hij die overtocht niet afdwingen.*

Het regiment leed tamelijke zware verliezen - de laatste van de wereldoorlog.

Eind oktober-begin november trekken de Duitse legers langzamerhand terug van de Hermann-Stellung naar de Antwerpen-Maas-stelling. De aftocht gebeurt in gesloten formatie en orde.

Begin november trekt het regiment naar de stelling Gent-Merelbeke, van hier verder om de Maas-Antwerpen-stelling te betrekken over Overmere waar op 11-11 het nieuws van de wapenstilstand binnenloopt.”

³ Zie verder in dit tijdschrift.

⁴ Zie verder in dit tijdschrift.

⁵ De volledige tekst staat verder in dit tijdschrift.

De geschiedenis van het 14de, dat stelling had genomen tegenover het 14de Linierregiment, is uitgebreider⁶:

20 oktober tot 1 november 1918

“In de frontsector van de divisie lagen wij deze keer in het midden: rechts van ons het 8^e, links het 11^e BIR. Vele sectoren hadden als natuurlijke hindernis de gekanaliseerde Leie⁷ voor zich en waren op die manier goed beschermd tegen vijandelijke verrassingsaanvallen.

In onze sector waren twee bataljons ingezet: van 20 oktober tot 24 oktober III/14 en II/14; van 25 oktober tot 29 oktober I/14 en II/14; van 30 oktober tot 1 november I/14 en III/14.

Reeds op 21 oktober kwam de vijand nader, eerst voorzichtig met verkenningspatrouilles. In de volgende nacht kwam hij met een sterkere troepenmacht en bezette op de andere oever de ene hoeve na de andere⁸ en nestelde zich in het terrein tussen de hoeven. Bietenbladeren, die nog heel onlangs als camouflage werden gebruikt en verdord op de oever lagen, verrieden ook dat de tegenstander 's nachts posten tot bij het kanaal had vooruitgeschoven.

Afte leiden uit de uniformen stonden Engelsen⁹ of Belgen tegenover ons. Wij spanden ons natuurlijk in om het verblijf van de vijand aan de andere kant zo ongemakkelijk mogelijk te maken en vaak, toen onze artillerie en de mortieren hun vuur concentreerden op een hoeve, zag men plots een groep Belgen of Engelsen dwars door het veld zo snel mogelijk wegvluchten.

De reactie liet meestal niet lang op zich wachten en onze reservecompagnies werden ook vaak gedwongen uit te wijken naar andere plaatsen. Ook de commandopost van het regiment moest wegens beschietingen, die ook verliezen in de communicatiepeloton tot gevolg hadden, twee keer van plaats veranderd worden en bevond zich uiteindelijk in Baarle.

Omdat er rekening moest mee worden gehouden dat van vijandelijke zijde zou geprobeerd worden de Leie¹⁰ op een of andere plaats over te steken, werd al het mogelijke gedaan om de verdedigingskracht van onze stelling te versterken en weldra zaten we achter prikkeldraadversperringen in

⁶ De volledige tekst staat verder in dit nummer.

⁷ Dit is het Schipdonkkanaal.

⁸ Op de Heirenthoek in Landegem.

⁹ Dit klopt niet, de tegenstanders in Landegem waren Belgen.

¹⁰ Hier wordt het Schipdonkkanaal bedoeld.

schuttersnesten; hier en daar ook in bomvrije schuilplaatsen. De reservecompagnies maakten beschutte en verborgen toenaderingswegen. Toen de toestand rustig was, mocht ook telkens een compagnie naar Gent naar de bad- en ontluizingsinstellingen trekken. Gent, de etappenstad die wij vroeger zo graag bezochten, lag nu maar op 10 km achter het front in het operatiegebied. Daar bij het 11^e IR het gevaar groter was dat de vijand zou proberen het Schipdonkkanaal over te steken dan bij ons, werd wanneer een compagnie vertrok om te gaan baden, zij iedere keer door ons op die plaats vervangen.

De vrees was niet ongegrond dat de vijand van plan was het Schipdonkkanaal over te steken. Het duurde niet lang of er zetten zich vijandelijke aanvallen in bij Landegem en Nevele zonder dat de vijand echter zijn gewenste doel kon bereiken. Daartegenover boekte de vijand succes bij herhaaldelijke aanvallen verder naar het zuiden bij Deinze. Dit maakte het noodzakelijk om het front achter de Schelde te verleggen.

In de nacht van 1-2 november moesten wij ons bij deze beweging aansluiten. In de duisternis van de nacht trokken we op overvolle wegen door Gent, rustten daar uit en werden daar van proviand voorzien en nadat een deel van de compagnie de rest van de nacht nog in huizen had doorgebracht, begaf de compagnie zich naar de nieuwe stelling, de Gent-stelling.

Aan verliezen hadden we in de Hermann-Lys-Stellung 3 doden, daaronder de aanvoerder van de 1^e compagnie reserveluitenant Vogel en 21 gekwetsten.”

Zo effectief als de Duitse artillerie was, zo afwezig was de Belgische artillerie. Althans dat was volgens de legerleiding de oorzaak van het falen van de aanval. Omdat het Duitse geschut ingeschoten was, kon het te pas en te onpas de aanvoorzones onder vuur nemen maar ook voortdurend tegenvuur geven als de Belgische artillerie erin slaagde een schootspositie te bezetten.

Het doel van de Duitse artillerie in de tien dagen durende beschietingen was duidelijk: de kruispunten en verplichte doorgangen onder vuur nemen, gebruikmakend van verschillende soorten munitie, om de aanvoer en afvoer te hinderen. De noordelijke en zuidelijke uitvalswegen van Hansbeke, het station van Hansbeke, de wijk Ro, het kruispunt met de Warandestraat, de Merendreestraat en het kruispunt kapel Reibroek werden systematisch gevisceerd. Zodra de Belgische artillerie zich vertoonde, werd ze onder vuur genomen door de Duitse zware artillerie. Vanuit de kerktorens achter de frontlinie slaagden de Duitse *Schallmesstrups* en *Lichtmesstrups* (verkenningstroepen) erin om de posities van de artillerie vast te leggen

waarop een beschieting door de Duitse zware artillerie volgt. Ook de Duitse luchtmacht liet zich gelden met een bombardement.¹¹

Na de aflossingen van 27 en 28 oktober in de eerste linies, werd de artillerie bewust uit de gevechtszone gehouden. Pas in de nacht van 30 op 31 oktober gingen de officieren van het 13de regiment artillerie de paaltjes slaan op de wijk Ro waar de stukken, een paar uur later, positie zouden nemen. Er werd slechts een voorraad munitie aangelegd voor één dag en ondanks de Duitse activiteit werd er niet teruggevuurd om de posities niet te verraden. Van voorwaartse waarneming was er op 31 oktober geen sprake. Ook de observatieballon van onderofficier Amédée Bodeux werd op die dag door de Duitse vliegtuigen neergehaald. Wegens de duisternis was waarneming en geleiding van het vuur vanuit een vliegtuig niet mogelijk. De effectiviteit van het één uur durende dekkingsvuur is dan ook te verwaarlozen. De artillerie begon de beschieting zoals voorzien, maar reeds om 7 uur kwam de vraag om de cadans te verlagen en om 8 uur werd het vuren gestaakt. In zijn dagboek¹² meldt het Duitse regiment het verlies van 3 doden en 21 gewonden. Uit het dagboek¹³ blijkt ook dat het vuren storend was in het achterliggende gebied tussen de frontlinie en Baarle maar dat was niet wat beoogd werd. Het doel was het uitschakelen van de loopgrachten en mitrailleurs opgesteld in de frontlinie aan het kanaal en zo de Duitse verdediging te verlammen. De doden vielen vooral in de eenheid die instaat om berichten van hoofdkwartier naar hoofdkwartier over te brengen. Het is een steeds terugkerend fenomeen als de artillerie een aanval moet ondersteunen zij angst heeft om op de eigen troepen te vuren.

Tussen de vuurwals en de eigen soldaten ligt het Schipdonkkanaal van nauwelijks 23 meter breed. De loopgraafartillerie die het rechtstreeks vuren op de Duitse stellingen mogelijk zou hebben gemaakt stond ofwel nog voor het merendeel in de loopgrachten aan de IJzer of was ontbonden.

Volgens Valère De Boodt¹⁴ lag de oorzaak elders: *“De reden van deze mislukking was dat de vlotten van te ver moesten komen. Deze hadden ‘s nachts al ter plekke moeten zijn gebracht, zodat ze in minder dan vijf*

¹¹ Willy Quintyn uit Hansbeke heeft een kaart gemaakt met daarop de verwoestingen van Hansbeke.

¹² Zie elders in dit tijdschrift.

¹³ S. Huysman en E. Van den broek, *De Eerste Wereldoorlog in het Meetjesland. Een systematische synthese*, Eeklo, 2011.

¹⁴ I. De Bruyne, a.w., p. 227.

minuten op het kanaal gelanceerd konden worden. Alle andere uitleg die men later aan de mislukking gaf, hield geen steek.”

Wie heeft er gelijk, de leiding of de onderluitenant die zijn kritiek vanuit de onderbuik van de troepen laat horen? De waarheid ligt in het midden. Het falen is vaak een combinatie van factoren. Lt. kol. M. Weemaes heeft de vinger wel op de wonde gelegd. In die periode was het stafwerk op de nieuw geformeerde infanteriedivisies vaak beneden elk niveau. Verkeerde orders, orders te laat afgeven, tegenstrijdige orders... het was schering en inslag.

Dezelfde operatie in vorm en omvang werd door de Franse soldaten uitgevoerd in Nevele¹⁵. Zij faalden op een haar na ook in hun poging om het kanaal over te steken maar hun operatie werd op de uiterste flank van hun sector uitgevoerd met een minimum aan steun, de hoofdkrachtinspanning lag veel verder naar het zuiden. De Belgische operatie werd door een pas aangevoerde divisie met alle organieke elementen uitgevoerd, voltallig met alle diensten die ze normaal moeten hebben..

Uiteraard kon de genie het materiaal reeds ter plekke hebben, maar er was niet genoeg personeel van de genie beschikbaar zodat een deel van het 1ste Jagers Te Voet hulp bood om al het materiaal aan en over het kanaal te krijgen. In de strijd met de Duitse artillerie werd slechts één regiment artillerie ingezet als steun van de aanvallende infanteristen. Het organiek tweede regiment werd toegewezen aan de Franse troepen te Nevele. De aanval werd uitgevoerd als loyale bondgenoot in het kader van de legergroep Vlaanderen. Het Belgische leger wilde niet de reputatie krijgen het kneusje van de groep te zijn die niet in staat was de vijand van het eigen grondgebied te verdrijven. Elke intentie die voorbijgaat aan de intenties van de vijand is gedoemd te mislukken. De Duitsers waren van plan niet langer meer terug te trekken en vooral te vermijden dat de strijd op Duits grondgebied zou worden beëindigd.

De luchtsuprematie van de geallieerde luchtmacht leverde ook voldoende fotomateriaal over de sterkte van de Duitse stellingen. Britse bommenwerpers hebben ook de stelling op Durmen (Merendree) bestookt. Toch werd het bevel gegeven om aan te vallen waarbij het resultaat bijna volledig ten laste van de infanterie kwam. Het slagen van de opportunistische operatie was dus vooral een geval van geluk. Op de vraag naar de zin van de aanval is er één argument pro te noemen. De lijst van 210 gesneuvelde soldaten in deze regio vertoont een patroon. Ongeveer 60% is gesneuveld in de eerste zes dagen van de strijd rond het kanaal, slechts 40%

¹⁵ Zie verder in dit tijdschrift.

stierf tijdens de aanval van 31 oktober. Het Belgisch leger zat door de geografische ligging in problemen. De kruising van de kanalen en de vernielde bruggen creëerden een flessenhals waarbij Hansbeke het knelpunt werd. Het Belgisch leger verloor hoe dan ook manschappen door de voortdurende Duitse beschietingen.

Resultaat

Uiteindelijk zal het 4de Jagers Te Voet hier, voor zover geattesteerd, 40 soldaten onmiddellijk in de strijd verliezen. De 2de compagnie, waarin De Boodt dient, verliest luitenant De Doncker, soldaat Dufrou en korporaal De Clercq.

Het grootste verlies wordt echter geleden door het rechterbataljon. Vanaf de hoeve Cocquyt komen de 9de, 10de, 11de en 12de (mitrailleurscompagnie) in het open terrein naar het kanaal gelopen. Tegenover hen zit een ingegraven vijand langs de Bovenstraat (Landegem). Nog voor ze het kanaal kunnen bereiken, verliest het bataljon 20 soldaten. Dit is de helft van de geleden verliezen van het regiment.

Opvallend is ook dat de 1ste compagnie die noordelijk van de spoorweg opereert geen enkele soldaat verliest. In het linkerbataljon is het vooral de 3de compagnie die de meeste verliezen lijdt, dit is de compagnie die achter de 1ste en 2de positie heeft genomen. De inzet van de Duitse *Minenwefer* (mortieren) zal hier zeker toe bijgedragen hebben, naast het feit dat deze compagnie over geen enkele natuurlijke dekking beschikte. Ook de 4de (mitrailleurscompagnie) blijft buiten schot.

Valère De Boodt¹⁶ beseft dat hij aan een mogelijke dood is ontsnapt: *“Ik had de gevaarlijke opdracht gekregen om als eerste het kanaal over te steken en de aanval aan de overkant te leiden. Daar moest ik met mijn mannen het station van Landegem veroveren en een officiersverkenning uitvoeren om na te gaan welke huizen in het dorp nog bezet waren door de vijand. Een peloton verkenners zou ons begeleiden. Omdat we het kanaal niet over konden, verviel mijn opdracht. Gelukkig maar, want de kans was zeer klein dat ik mijn taak had kunnen volbrengen.”*

Was de aanval op Landegem te vermijden? Wisten de soldaten dat er vrede op komst was en gingen ze toch tot aanval over of hebben de

¹⁶ I. De Bruyne, *a.w.*, p. 227.

commandanten toch besloten een aanval op te zetten die mits een paar dagen uitstel volledig nutteloos zou worden?

Op 25 oktober 1918 verliest generaal Ludendorff de controle over zijn zenuwen en kondigt, voor een groot publiek, het verlies van de oorlog aan. Op 26 oktober ziet hij zijn fout in en biedt zijn ontslag aan de Keizer aan wat aanvaard wordt. Ludendorff adviseert om het leger langzaam te laten terugtrekken tot achter de Maas in een poging de winter door te komen. In het voorjaar kunnen de geallieerden kiezen, een bloedig lenteoffensief of vredesbesprekingen. De generaal heeft echter geen voeling meer met de bevolking die door zijn aankondiging een shock heeft gekregen. Op het moment dat de aanval op Landegem wordt ingezet, zijn er volop onlusten in Duitsland. Stakende fabrieksarbeiders en muitende matrozen beheersen vanaf die dag het straatbeeld. De soldaat aan het front, door censuur verstoken van het echte nieuws, heeft hier geen boodschap aan. Zijn voortbestaan hangt van uur tot uur af van het kunnen overleven in de loopgraven.

Op 9 november 1918 laat de nieuwe opperbevelhebber van het Duitse leger aan de Keizer weten dat de steun van het leger niet meer zeker is.

Op 11 november om 11.00 uur zwijgen uiteindelijk de wapens. Toch wordt er zelfs nog geschoten tot 10.59 uur. Tot op het einde bleven bepaalde generaals, zoals de Amerikaanse generaal Pershing, ervan overtuigd dat de overgave van het Duitse leger een fout was, enkel de volledige vernietiging was aanvaardbaar en bood garantie op eeuwige vrede. Op 11 november begon na zonsopgang nog een nieuwe Amerikaanse aanval op Stenay, een Frans stadje aan de Maas bij Lotharingen. Daar stierven 300 mensen terwijl de leiding wist dat de gevechten om 11 uur zouden stoppen.

Waren de soldaten op de hoogte van een nakende wapenstilstand? Het antwoord staat in het dagboek van Florimond Pynaert¹⁷.

Pas vanaf 10 november wordt er op het niveau van de hoofdkwartieren over een mogelijk einde van de oorlog gesproken. Maar dit is een politieke beslissing. Voor de militairen is het gewoon business as usual, ook al staan ze letterlijk aan de vooravond van het einde van vier jaar oorlog. Aan de Schelde wordt door het Belgische leger gewoon de volgende aanval, met overschrijding van een beschermde waterhindernis zoals in Landegem,

¹⁷ J. Luyssaert, Het oorlogsrelaas van Florimond Pynaert, de Landegemse vrijwilliger 1914-1918, in *Het Land van Nevele*, jg. 32 (2001), afl. 2, p. 133-138.

voorzien. Ook voor Valère De Boodt kwam de aankondiging van een wapenstilstand als een complete verrassing¹⁸.

“Op maandag 11 november kwam de eerste sergeant-majoor van de compagnie mij om 8.00 uur melden dat de wapenstilstand getekend was en dat de vijandelijkheden om 11.00 uur gestaakt moesten worden. Dat nieuws konden we bijna niet geloven omdat de vijand nog steeds onze stellingen beschoot. Maar om 11.00 uur precies legden ze het vuur volledig stil. Gelukkig maar, want de overtocht van de Schelde had ons voor een bijna onmogelijke taak gesteld, wij hadden ongeveer vijfhonderd meter overstroomd land moeten doorwaden om het dorp Schelderode dat op een hoogte lag te kunnen veroveren. Ik ben ervan overtuigd dat deze actie ons allemaal het leven had gekost.”

Alex Dhondt, Merendree

Geraadpleegde werken:

I. De Bruyne, *We zullen ze krijgen! Brancardiers aan het IJzerfront. 1914-1918*, Davidsfonds, Leuven, 2007.

S. Huysman en E. Van den broek, *De Eerste Wereldoorlog in het Meetjesland. Een systematische synthese*, Eeklo, 2011.

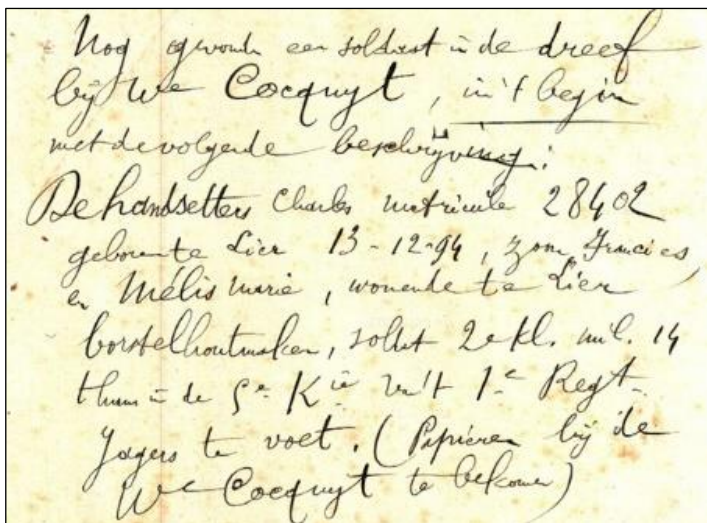
M. Weemaes, *Van de IJzer tot Brussel: het bevrijdingsoffensief van het Belgisch Leger, 28 september 1918*, Brussel, 1972.

¹⁸ I. De Bruyne, *a.w.*, p. 230-231.

DE DODENZORG NA DE GROTE OORLOG IN GROOT NEVELE

Op 11 november 1918 om 11.00 uur 's morgens zwijgen de wapens en eindigt de Eerste Wereldoorlog. De naoorlogse periode werd vooral gekenmerkt door opruimen en herstellen. Tientallen jaren zal het opruimen van de slagvelden, herstellen van de infrastructuur en van de handel in beslag nemen. In de streek van Nevele bestaat het opruimen vooral in het verzamelen van achtergebleven munitie, het begraven van de doden en het herstellen van huizen en kerken.

De dodenzorg in deze streek begint op 3 november 1918 maar het afsluiten van sommige dossiers zal pas in 1926 kunnen gebeuren. In die tijd was het enige communicatiemiddel de brief en die kon gemakkelijk tien dagen onderweg zijn. Pas na het herstellen van de telefooninfrastructuur vanaf 1921 is er een bijkomende mogelijkheid om snel inlichtingen in te winnen. De briefwisseling verliep steeds in het Frans wat ook tijdverlies betekende want voor vele families was lezen en schrijven in de moedertaal al een probleem. Een officieel schrijven kunnen lezen en verstaan, opgesteld in een ambtelijke taal en dan nog in het Frans was voor velen een brug te ver. Men deed dan een beroep op het lokale gemeentebestuur of kennissen om de brieven te vertalen en te beantwoorden.

Nog gevond een soldaat in de dreef
bij We Cocquyt, in't begin
met de volgende beschrijving:
De handsetter Charles matricule 28402
geborene Lier 13-12-94, zoon Francies
& Melis Marie, wonende te Lier
borstelhouwer, solut 2e kl. n. l. 14
thuis in de 5^e K^{ie} vult 1^e Regt.
Jagers te voet. (Papieren bij de
We Cocquyt te bekomen)

In de eerste plaats bestond de dodenzorg erin de gesneuvelde militair een waardig graf te geven. De identificatie van het slachtoffer was hier het grote probleem. DNA-onderzoek bestond niet en men was voor de identificatie volledig aangewezen op wat er op het grafkruis stond genoteerd. Soms werden er ook documenten, brieven, foto's achtergelaten weliswaar niet in het graf of op het lichaam van de gesneuvelde maar bij een bewoner van de boerderij waar het graf was gelegen, zoals we lezen in de notities van de veldwachter over Charles De Handsetters.

Op 7 februari 1919, nauwelijks vier maand na het einde van de oorlog, kreeg de burgemeester van Nevele een waarschuwing van generaal-majoor De Blauwe, toenmalig krijgsgouverneur van Oost-Vlaanderen.

Hij herinnert de bevolking eraan de graven van de gesneuvelden niet te schenden omdat zo de identificatie onmogelijk wordt gemaakt. Het gemeentebestuur krijgt de opdracht om de graven af te palen met ijzerdraad en alle kruisen te herstellen en lijsten aan te leggen. In een haastig opgesteld kladwerkje dat aan de bevolking wordt voorgelezen, laat de burgemeester weten dat het militair gouvernement hierop controle zal uitvoeren en zij die zich hier niet aan houden streng zullen worden gestraft.

Maar “no job is finished untill the paperwork is done”, er kwam dus ook een flinke papierwinkel bij kijken.

In deze administratieve rompslomp zijn er steeds drie partijen betrokken: de militaire overheid, de burgemeester van de gemeente waar de militair is gesneuveld en de nabestaanden. Precedenten of procedures in verband met de dodenzorg voor de lokale besturen waren niet voorhanden en als ze bestonden, werden er door onwetendheid of nonchalance, inbreuken gepleegd, al dan niet vervolgd door het gerecht.

Er is een lijst opgesteld met de namen van 208 gesneuvelden, gestorven in de streek van Nevele tussen 18 oktober 1918 en 11 november 1918.

In het kader van de dodenzorg kennen we van een aantal van deze soldaten hun eigen verhaal.

Gent den 7 februari 1919

Aan het gemeentebestuur van *Nevele*

Ik verneem dat de begraafing's plaats van de soldaten der verbondene legers die in ons land gesneuveld zyn in verscheidene gemeenten ontheilgd werden door de plaatselyke bevolking.

Ik herinner Udat het de plicht is der gemeentebesturen van die feiten te beletten, en van alle noodige maatregelen te nemen omdat de graven der verbondene soldaten niet geschonden zouden zyn en de eenzelvigheid der dooden bewaard

Te dien einde moeten de gemeentebesturen de bovengemelde begraafing's plaatsen met palen en yzerdraad doen afsluiten, de kruizen of andere gedenkteekens herstellen, en eene lyst opmaken en bewaren der begravenen soldaten met alle mogelyke inlichtingen aangaande hunne eenzelvigheid.

De Generaal-Majoor, Krygsgouverneur,

DE BLAUW.

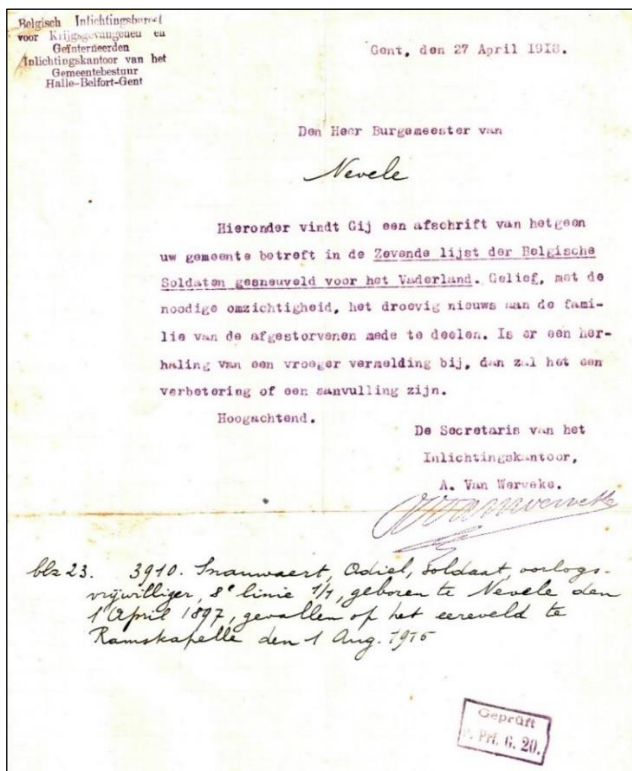
Eerbied van de gesneuvde soldaten.

Voorzoveel zulks nog niet gedaan is, moeten de landbouwers, ter plaats waar gesneuvde soldaten op hunne lande begraven zyn, een kruis zetten, ~~opdat de~~ ten einde de opzoeeking nopens de eengheligheid te vergemakkelijken. Bij een aanstaande bezicht der Legeroverheid zal deze streng handelen, tegen die persoon die op het graf geen kruis geplaat hebben.

Maar laten we beginnen met hoe het verloop van de normale procedure was, zoals we die hebben afgeleid uit de fiches van de Krijgsbegravingsdienst.

De nabestaanden

De meeste ouders, broers, zussen en echtgenotes van de slachtoffers werden via de gemeentelijke administratie op de hoogte gebracht van het overlijden van hun verwant. De burgemeester kreeg een brief van het krijgsgouvernement met daarin de vermelding dat op de lijst der gesneuvelden nr. A, mijnheer X of Y vermeld staat. De burgemeester werd vervolgens geacht het droeve nieuws aan de familie te brengen.

De aankondiging van het sneuvelen van Odier Snauwaert

Een tweede informatiebron waren de kameraden of bevelvoerende lagere officieren die het als hun plicht zagen om de familie op de hoogte te

brengen. Meestal wist dus de familie in welke gemeente het slachtoffer was begraven en waar de toestemming tot ontgraven moesten worden gevraagd. Soldaat milicien **Francois Hennin** van de 12de compagnie 4de regiment Jagers te Voet sneuvelde te Nevele op 31 oktober 1918. In een brief gericht aan de burgemeester vraagt vader Robert Hennin hulp om het lichaam te laten ontgraven. Hij schrijft: *"Onze zoon is begraven op 200 m van het Lyskanaal langs een pad dat naar een boerderij loopt. Hij ligt samen met een Nederlandstalige begraven tussen de stobalen. Zijn foto is bevestigd aan het kruis."* Veel preciezer kan je het niet omschrijven. De beschreven locatie is de hoeve van weduwe Cocquyt te Landegem (nu Legekouter 18). Analyse van de lijst leverde inderdaad drie namen op van soldaten die daar waren begraven. Eén lichaam werd achter het huis begraven.

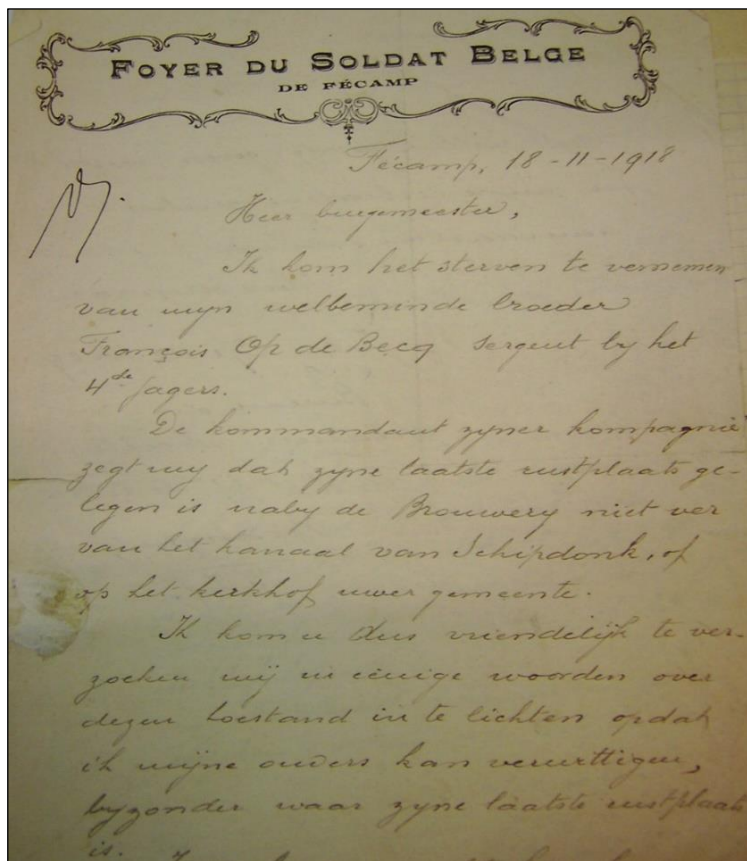
En attendant recevoir nos
meilleurs remerciements.

Monsieur Ignace Joseph
Hennin Robert
Maire, canton de Tournai.
Tournai de Namur.

de ses malheurs de
nous écrire un mot car
nous voyions bien y assisté
notre fils est à 200 mètres
du canal de la Lys le
long d'un sentier qui conduit
à une ferme ils sont à
2 avec un flamand enterré
entre des meules de paille
sa photographie est sur sa
croix. Voici son adresse
François Hennin 4ème
chasseur à pied 12ème
compagnie de docteurs
matricule 30609.
inscrit sous le numéro 87
j'espère bien obtenir le
bourgmestre qui nous a écrit
de vos nouvelles.

Voor de familie was het ook belangrijk om zo snel mogelijk een overlijdensakte te verkrijgen. Die werd door de burgemeester van de gemeente waar de soldaat was gesneuveld afgegeven. In die tijd was dit een zeer belangrijk document want zonder overlijdensakte was de soldaat officieel niet dood. Voor de weduwe betekende dit dat ze zolang niet kon hertrouwen. Als alleenstaande vrouw zonder inkomen, soms met kinderen, kon zij zolang er geen officieel overlijden was vastgesteld niet genieten van

enige financiële tussenkomst van het leger of van de staat. Een nieuwe relatie was de enige eerbare oplossing en in een tijd van vrouwenoverschot was opnieuw huwen niet zo evident. Het ongehuwd samenleven in een dorpsgemeenschap, werd meestal niet getolereerd alhoewel er door de oorlog verzachtende omstandigheden konden worden ingeroepen.

Vraag naar informatie door de broer van soldaat Op De Becq.

Voor de nabestaanden van de meer bemiddelde gesneuvelde soldaten was het ook wachten op de overlijdensakte alvorens er kon gesproken worden over het erven van de nalatenschap of van de adellijke titel. De gemeentebesturen werden dan ook bestookt met brieven met het verzoek om het lichaam te mogen ontgraven en verplaatsen maar ook om een overlijdensakte te bekomen. Deze brieven kwamen van de familieleden zelf, van advocaten of andere tussenpersonen die families vertegenwoordigden en van gemeentebesturen die een brief schreven in naam van de familie.

De burgemeester

De burgemeester wist in die dagen vaak niet hoe hij deze dossiers moest aanpakken. Het waren gesneuvelde militairen dus was het geven van een overlijdensakte zonder de militaire overheid in te lichten uitgesloten. In een teruggevonden klad van een brief met datum 19 december 1918 vraagt de burgemeester van Nevele expliciet aan de krijgsgouverneur zijn zienswijze i.v.m. de ontvangen aanvragen van families om twee soldaten te laten ontgraven en te verplaatsen.

Maar aan de andere kant wilden de boeren zo snel mogelijk vrij over hun land kunnen beschikken; een dode wordt niet in het midden van een akker begraven maar hoort thuis op het kerkhof. Zo zijn in de eerste dagen na de oorlog, in november 1918, de eerste ontgravingen uitgevoerd, soms met toestemming van het gemeentebestuur, soms illegaal. Slechts een beperkt aantal slachtoffers werd verplaatst. Sommigen werden op het lokaal kerkhof herbegraven, anderen werden aan de rand van de weg begraven of op een stuk land gelegd, naast reeds bestaande graven. Het creëerde wel een basis voor toekomstige verwarringen en fouten bij de identificatie van de gesneuvelde soldaten.

W^r. de Militair Gemaal,

Ik heb de eer U E. een zienuwige afte-
vraag in het ~~uile~~ gemaal dit volgt:

Onder de gemeenlijke soldaten, die nog te vrien-
liken nog de platten lande zich bevinden en op het
^{koninkrijk niet bevestigd zijn}
worden er twee gevraagd van hunne familie
om overgebracht te worden, namelijk.

1°) ^{hijner} Carlos Achille Remy, Brigadier, militair - 195
geb. te Brussel 14-6-91, gemiddeld 31-oct. 18
wordt door zijn ouders, de beslissing van U E.
afgesmeekt, te vinden hem of naar zijn
woonplaats (Eindhoven wat-18) te mogen vervoeren.

2°) ^{hijner} Madrid Ferdinand Samat, geb. te Brussel
8-10-91, berekend op het 5^e Regt Jagers
te voet. Wordt eveneens de beslissing
gevraagd door de ouders hem zoan alhier
gemiddeld te mogen vervoeren naar
Chitelineau. (W. 18)

Ik bid U E. dat de Gemaal, deze
verzoeken te willen inwilligen.
Met diepste eerbied.

De Prinsjes

19 - Dec. 1918

Krijgsgouvernement

Na de wapenstilstand begint het land zich langzaam te herstellen. Het volledig ingestorte overheidsapparaat herrees vanuit het leger. De verschillende provincies krijgen een militair gouverneur die de orde terug bracht. Het zijn ook de militaire eenheden die als eerste de infrastructuur beginnen te herstellen.

In Landegem bijvoorbeeld begint het Eerste regiment Genie aan de constructie van een noodbrug over het Schipdonkkanaal.

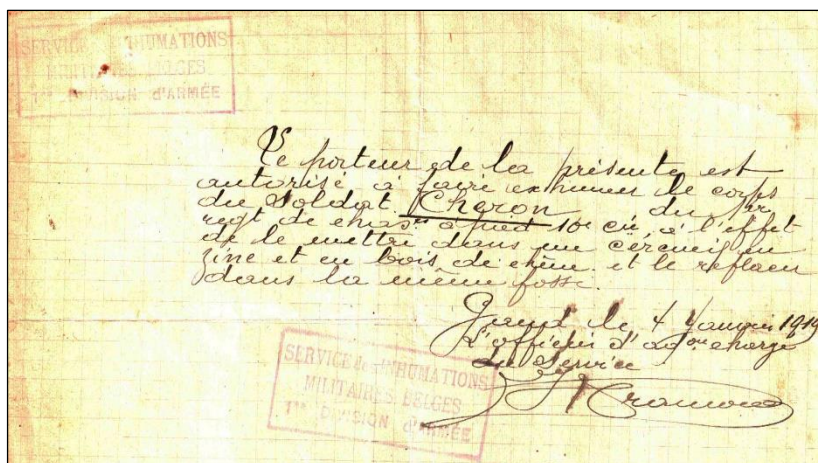
In het kader van de dodenzorg wordt in de schoot van het militaire gouvernement de Krijgsbegravingsdienst opgericht. Het grondgebied wordt vervolgens opgedeeld in sectoren. Per sector is een officier verantwoordelijk voor de inventaris van de graven, het ontgraven en het vaststellen van inbreuken. Voor Merendree en Landegem was dat Onderluitenant Landsloot, sector V. Na een bezoek aan het secretariaat van de gemeentes uit zijn sector beschikte de luitenant over de verschillende notities die door de lokale veldwachter waren gemaakt. Letterlijk waren dit stukjes gekribbelde tekst, in potlood, op elk bruikbaar stukje papier.

op 't graf ~~van~~ Bariel Handaert,
 lagen in 1 graf 3 lijken, verduyren
 in 3 graven begraven, naem die van
 Vincant :
 1° waer naech : De Coninck Remi,
 geb. te Leuven 16-10-94,
 2° ; Madrid Ferdinand Laurant, geb.
 te Brussel, 8-10-91
 zoon Francis, - Monijng Maria
 wonende te Chetelmeau.
 3° ; Verminnen Francis - geb. te Oelst
 28-4-94 zoon Leopold.
 - De Koecken Mathilde, wonende te
 Oelst, yzerdraan - soldaat 2de kl. m. 84
 tegenw. in de 5de Kie 1ste Regt -
 gafen te met

5de Cie 1ste Regt Chetelmeau
 p. 100 en 101
 voluit 2de klasse met 111
 complete

Ter plaatse maakte hij zelf een aantal schetsen (Frans: croquis) van de begraafsites. Met deze gegevens stelde hij een lijst op en kreeg elk graf een uniek nummer. De lijsten werden naar het hoofdkwartier te Brugge doorgestuurd in december 1919. Daar werd per militair een dossier geopend. Elk dossier had een fiche met daarop de vermelding van alle in- en uitgaande correspondentie en met belangrijke aantekeningen.

Het stappenplan van de Krijgsbegravingsdienst ziet er in bijna alle gevallen als volgt uit. De eenheid wordt aangeschreven om een uittreksel uit het stamboek te krijgen om zo de identiteit van de soldaat vast te stellen en informatie over zijn ouders of aanverwanten te bekomen. Aan de gemeente waar de soldaat begraven ligt, wordt een overlijdensakte gevraagd. Aan de gemeente waarvan de militair afkomstig is, wordt het adres van de naaste verwante(n) gevraagd, een uittreksel van de geboorteakte en van de eventuele huwelijksakte. De nabestaanden kregen de kans om bij de ontgraving aanwezig te zijn en de identiteit vast te stellen. De kosten hiervoor gemaakt, “ne tiké van den ijzeren weg”, werden op vraag vergoed. De kosten voor het transport en de begrafenis in het eigen dorp werden volledig door de familie gedragen. Het transport werd aan de gemeente aangevraagd en op het secretariaat werd een document afgeleverd waarin de voorwaarden van het transport stonden en waarin toestemming werd verleend aan de drager van het document om het transport uit te voeren. Het lichaam diende in een houten kist en in een zinken kist te worden vervoerd. Zo vinden we deze documenten ook terug van soldaat milicien **Jean Cheron** 10de compagnie van het 1ste Jagers te Voet die op 28 oktober 1918 te Landegem stierf.

Dubbel

Wij, ondergeteekende, Louis Sampaert, Ambtenaar van
den Burgerlijken Stand der gemeente NEVELE provincie Oost
Vlaanderen (Belgie) verklaren dat M. (1) Chéron Lion
wonende te Ghain (Kongowa)
ons zijn voornemen te kennen gegeven hebbende van naar Gentbrugge te
doen vervoeren, per (2) rijtuig, om er ^{verloopt} begraven te
worden, het lijk van (3) Chéron Jean Baptiste, geboren te Ghain, den
12-3-1892, zelfst, gesneuvel te Nevele den 9-Nov-1918, n. 126121
van het stambuch
in onze gemeente overleden den _____ te _____ ure _____

en waarvan de akte van overlijden door ons opgemaakt en ingeschreven is geweest op de
lopende registers, wij hebben ons begoven naar het huis van den overledene en hebben
bevonden dat het gezegde lijk gesloten was in eene (4) zinkkist, en eiken
kist, en overhandigd aan de heer J. Vercruyssen - De Bondt,
daanmer van Begraafngsdiensten te St Amundsborg, om onder zijne
verantwoordelijkheid vervoerd te worden,
en hebben bijgevolg de gevraagde overbrenging bemachtigd onder verplichting door
gezegden Heer Ch. Vercruyssen de kist alzoo aangeduid aan
den Ambtenaar van den Burgerlijken Stand van Gentbrugge voor oogen te
stellen met het dubbel van het tegenwoordig proces-verbaal die door ons is geteekend
geweest (5) en de verzoekers Chéron en Vercruyssen

Afgegeven te NEVELE den zestiende Januari
negentien honderd negentien.

De verzoekers,
Chéron Lion

J. J. Vercruyssen

- (1) Naam, voornamen, beroep, woonst en, desgevallende, bloedverwantschap.
(2) Rijtuig of lijkkoets met..... garelen.
(3) Naam, voornamen, plaats en dagteekening van geboorte, kinderschap en huisvesting van den overledene.
(4) De beschrijving der kist geven.
(5) Benevens door den verzoeker of de verzoeker heeft verklaard niet te kunnen teekenen.

Wij ondergeteekende Burgemeester der
Gemeente Nievele, afgevaardigde Beambte
van den Burgelyken stand der Gemeente

geven ons de vraag ons gedaan door den
Heer Leon Cheron de Bruin (Henegouwen) staan
toe dat het lyk van den Heer soldaat

om vervoerd te worden voorloopy
naar het Kerkhof van Gendbrugge
Dentsvolgens is het lyk in eenen Zinken Hoort geplaatst
en overhandigt aan den Heer J. Veruyssen -
De Bonitt Aannemer van Begravingsdiensten te
St Almansberg om onder zijne verantwoordelykheid
alsdan vervoerd te worden

Het lyk zal by de aankomst aan den H. Burgemeester
moeten vertoond worden alsmede een uitgift der
Akte voor ons en den aanzoeker genaamt tekenen
Gedaan te Nievele den 16 Januari 1918

Get. De Burgemeester

Voor de soldaten waarvan de familie de kosten niet kon dragen, werd toestemming gevraagd om het lichaam naar een verzamelbegraafplaats over te brengen. Zonder dat er sprake kan zijn van een specifiek patroon werden er lichamen in Brugge, Aalter, Gentbrugge en De Panne begraven of op het ereperk aangelegd op het kerkhof van de gemeente waar de militair was gevallen. Sommige gesneuvelden zijn op die manier soms tot vier keer toe herbegraven. De laatste herbegravenis was in 1963 wanneer verschillende ereperken rond de kerk geruimd werden om plaats te maken voor een parkeerplaats. In dat jaar werden de slachtoffers van de Eerste Wereldoorlog voor een laatste maal herbegraven in De Panne.

Uitzonderingen bevestigen de regel

Onderzoek van de verschillende dossiers leverde een genuanceerder beeld op over het verloop van de dodenzorg en de administratie ervan. Een paar voorbeelden:

Martin Aerts was soldaat milicien in het 1ste Regiment Jagers te Voet toen hij te Landegem op 23 oktober 1918 sneuvelde. Zijn lichaam werd door zijn kameraden vlak bij de molen van Landegem (kruispunt huidige Maalderijstraat/Heirenthoek) begraven. In februari 1919 werd het lichaam overgebracht naar het kerkhof van Landegem en daar onder een kruis met het nr. 35 herbegraven. Alhoewel de soldaat geboren was te St.-Jans-Molenbeek verbleef de weduwe in Frankrijk, Rue Henri Durre 30, Anzin. De weduwe stemde toe met het ontgraven en het verplaatsen van het lijk naar Anzin op haar kosten. Het transport naar Frankrijk verliep echter niet zoals verwacht. Het lichaam werd in een depot opgeslagen in afwachting dat het transport werd toegelaten door de Franse overheid. In de brief staat tevens dat zij het lichaam van haar echtgenoot niet voor midden januari mag verwachten.

In een aantal gevallen is er twijfel over de identiteit van de gesneuvelde: is de soldaat wel degelijk daar gesneuveld en begraven? Aan de eenheid werd dan ook naam en adres van getuigen gevraagd die vervolgens, met wisselend succes, werden aangeschreven. Soldaat milicien **Prosper Bauwens** van het 4de Regiment Artillerie, 65ste batterij sneuvelde te Hansbeke op 22 oktober 1918. Op 10 september 1920 ontving de Krijgsbegravingsdienst een brief met daarop de namen van Luitenant Janssen en marechal de logis (wachtmeester of sergeant bij de cavalerie) Carl als getuigen van het overlijden van soldaat Bauwens. Omdat een van de getuigen niet antwoordde op de brief om het overlijden te bevestigen, werden de gegevens aan de bijkomende getuige Jules De Cock gevraagd en gekregen.

Van soldaat oorlogsvrijwilliger **Emile Bourguignon** van het 1ste Regiment Artillerie 1ste batterij mortieren was er zelfs geen zekerheid over zijn nationaliteit. Hij is geboren te Vonêche (Frankrijk) op 28-05-1891 en zijn ouders wonen beiden in Mézières (Frankrijk). Blijkbaar zijn de documenten van zijn vrijwillige aanmelding verloren gegaan. Op 29 juni 1921 ontvangt de

Krijgsbegravingsdienst bericht van het regiment waarin getwijfeld wordt aan zijn nationaliteit, Belg of Fransman. Aan zijn zuster die Rue Grande 20, Charleville (Frankrijk) woont, wordt gevraagd om meer inlichtingen hierover te verstrekken. Emile sneuvelde te Nevele op 31 oktober 1918 en lag oorspronkelijk begraven aan het kruispunt Wulfhoek/Bosstraat/Legekouter op het hof van de kinderen Vermeire. Uiteindelijk werd zijn Belgische nationaliteit bevestigd. Op 30 september 1922 krijgt de familie het bericht dat het lichaam herbegraven is te Brugge.

Soldaat milicien **Joseph De Cancq** van het 1ste Regiment Jagers te Voet 11de compagnie sneuvelde te Landegem op 25 oktober 1918. Eerst werd hij opnieuw begraven op het kerkhof van Landegem op 5 november 1919. Hij was geboren op 3 juli 1887, zoon van Joannes Francies De Cancq en Clementia Stubbe. Hij was gehuwd met Octavia Sobry. Zijn weduwe liet weten dat het lichaam naar het kerkhof van Roeselare moest worden overgebracht. Op 19 mei 1921 wordt het lichaam ontgraven maar in een brief van 23 maart 1921 wordt aan de weduwe gevraagd om een nieuwe bestemming te kiezen. Door de vele discussies was het militair ereperk te Roeselare nog niet klaar en kon haar echtgenoot daar niet begraven worden. Uiteindelijk is het lichaam op de gemeentelijke begraafplaats in Roeselare begraven. Op 15 juni 1921 vraagt de weduwe de terugbetaling van de gemaakte kosten en op 31 augustus 1921 wordt dit ook toegestaan.

Identiteit was ook in die tijd soms een relatief begrip. Soldaat milicien **Emmanuel Doyen** behoorde tot de 3de compagnie van het 1ste Regiment Jagers te Voet. Emmanuel raakte gewond te Landegem op 28 oktober 1918 en werd afgevoerd naar het hospitaal te Brugge waar hij een dag later overleed. De Krijgsbegravingsdienst begon met het opvragen van gegevens. Het 1ste Jagers te Voet stuurde echter twee uittreksels op, één op naam van Allard en één op naam van Doyen. Op 12 oktober 1921 vraagt de Krijgsbegravingsdienst aan het stadsbestuur te Brussel een uittreksel van de geboorteakte op naam van Doyen en Allard. Op 19 oktober 1921 ontvangen ze een uittreksel van het Brussels stadsbestuur op naam van Doyen, geboren in Engeland en is er geen sprake meer van de naam Allard. De Krijgsbegravingsdienst vraagt aan het regiment op 20 oktober 1921 bevestiging van de identiteit van Emmanuel Doyen. Het regiment antwoordt op 26 oktober 1921 en bevestigt wel degelijk de identiteit maar opnieuw onder de naam Allard. Op 7 januari 1922 vraagt Krijgsbegravingsdienst per

brief aan de ouders van Emmanuel Allard, wonende in de Jules Van Praetstraat 6 te Brussel, een verklaring voor deze verandering van de achternaam. Mevrouw Sidonie Doyen, moeder van Emmanuel, stuurt op 29 januari 1922 een brief met daarin de verklaring. Emmanuel was buiten het huwelijk geboren in Engeland. In die tijd was het wettelijk niet mogelijk om in Engeland een kind, geboren buiten het huwelijk, te erkennen. Daarom werd de geboorteakte op naam van de moeder (Doyen) opgemaakt. Eenmaal terug in België werd het kind door de vader erkend en ingeschreven in de registers onder de naam Allard. Verbazend is toch wel dat de Krijgsbegravingsdienst het lichaam zal laten begraven onder de naam Doyen en dat de overlijdensakte ook op die naam wordt opgemaakt, tenslotte heeft de vader het kind wettelijk erkend...

14/11325 / 4.1.22 à Mme Sidonie Allard dom. ~~pas~~ ^{pour} ~~quelles~~ ^{ces}
 ces et quand le nom de son fils a été changé.
 Mme Allard Doyen, 29.1.22, son fils est né avant son
 mariage. En Angleterre on ne se légitime pas les enfants
 avant le mariage. Il est mal versé le nom de
 Allard, mais est inscrit à Bruxelles sous celui de Doyen.

Met enkel de summiere gegevens die op het houten kruis stonden een slachtoffer identificeren was al een hele opgave. Wanneer het slachtoffer dan ook nog eens een paar keer wordt verplaatst werd de foutenmarge alleen maar groter. Zelfs na het aanleggen van lijsten duiken er fouten op. Soms gaat het over zeer kleine foutjes maar steeds met het gevolg dat de briefwisseling groter en ingewikkelder werd soms tot ergernis van het personeel van de Krijgsbegravingsdienst. Foutjes die een wakkere sectorcommandant bij het opmaken van de lijsten toch zou moeten opmerken.

Soldaat milicien **Roger Enocq** van de 1ste compagnie 1ste Regiment Jagers te Voet sneuvelde tijdens de aanval op Landegem op 31 oktober 1918. Na de bevrijding werd hij herbegraven op het kerkhof van Landegem op 5 november 1918. Blijkbaar werd hij op de lijst van slachtoffers bij het 4de regiment Jagers te Voet gezet.

De Krijgsbegravingsdienst begint dus aan een vruchteloze zoektocht. Die begint op 11 februari 1921 met een eerste brief naar het regiment waar op 17 maart als antwoord komt 'onbekend'. Op 15 april volgt de vraag aan het 1ste Regiment Jagers Te Voet om de schrijfwijze na te zien. Op 18 april volgt het antwoord met de aangepaste naam, op de fiche wordt de naam Enocq aangepast. Op 7 mei wordt aan de sectorcommandant van sector VI gevraagd om de naam na te zien want er blijken twee verschillende graven te bestaan. Ondertussen worden er ook vragen gesteld door de familie. Op 15 juli 1921 krijgt de Krijgsbegravingsdienst het proces-verbaal van de sectorcommandant waarin het graf FR327 als begraafplaats van de soldaat wordt aangegeven. Maar op 14 februari 1922 meldt diezelfde commandant dat er een tweede graf bestaat met nr. FR329 met dezelfde naam maar behorende tot het 4de Jagers te Voet. Op 24 februari 1922 krijgt de sectorcommandant een boze brief van de Krijgsbegravingsdienst: "Het is onmogelijk dat op hetzelfde kerkhof twee militairen met dezelfde naam begraven liggen. Ofwel ligt Enocq begraven onder graf nr. 10 FR327 ofwel onder graf nr. 12 FR329. Het plaatje Z322 behoort toe aan een soldaat uit het 1ste Jagers te Voet en in het 4de Regiment Jagers te Voet is er geen militair gekend onder deze naam. Er wordt een identificatie gevraagd van het lichaam, begraven onder graf nr. 12 FR329. Ook de gemeente Landegem wordt hiervoor aangeschreven". Op 20 mei 1922 ontvangt de Krijgsbegravingsdienst van de sectorcommandant de nodige aanvullingen.

In juli 2014 voerde Monument Vandekerckhove in opdracht van de kerkfabriek te Landegem een archeologische onderzoek uit rond de kerk¹. In hun verslag staat op p. 49 een foto van een plaatje gevonden op de site met de vermelding 'militair?'. Het metalen plaatje draagt de merktekens V en S en het nr. FR332. Dit is dus een van de plaatjes die bij een eerste inventarisatie op het grafkruis werden geplaatst. Eenmaal het slachtoffer werd verplaatst naar zijn definitieve bestemming werd dit plaatje waardeloos en is het dan in de ondergrond verdwenen?

Uit de correspondentie blijkt ook dat er een beroep werd gedaan op tussenpersonen en dat niet aan elke wens kon worden voldaan. Soldaat oorlogsvrijwilliger **Jozeef Ramont** van de 12de compagnie van het 4^{de}

¹ Monument Vandekerckhove nv rapport 2014/19. Archeologische prospectie. Landegem Landegemdorp (prov. Oost-Vlaanderen). Basisrapport

Regiment Jagers te Voet sneuvelde te Hansbeke op de wijk Ro op 30 oktober 1918. De familie, uit Eeklo afkomstig, werd gecontacteerd door de Krijgsbegravingsdienst maar het antwoord kwam van de eerwaarde heer Roosen, onderpastoor te Eeklo. In brieven geschreven op 22 september 1922, 5 oktober 1922 en 12 oktober 1922 wordt de ontgraving toegestaan echter niet op kosten van de staat. Op 7 juli 1923 komt er een brief van de voorzitter NSB (Nationale Strijdersbond) afdeling Eeklo met de vraag naar de kostprijs van het ontgraven. In een brief van 17 juli 1923 krijgt de Krijgsbegravensdienst de laatste inlichtingen van de ouders en de toestemming van de voorzitter van NSB Eeklo om de kosten op deze vereniging te verhalen. Op 7 augustus 1923 ontvangt de Krijgsbegravingsdienst opnieuw een brief van de voorzitter NSB Eeklo, waaruit blijkt dat de moeder van de soldaat ondertussen is overleden. In haar laatste wilsbeschikking staat de wens uitgedrukt dat het lichaam van haar zoon naar zijn broer zou worden overgebracht in... Amerika. Op 10 augustus 1923 laat de Krijgsbegravingsdienst weten dat een dergelijke beslissing enkel door de ouders kan genomen worden of, zoals in dit geval, als alle broers en zusters unaniem hiermee akkoord gaan. Vervolgens worden alle broers en zusters hiervoor aangeschreven. Op 23 augustus 1923 ontvangt de Krijgsbegravingsdienst een antwoord van de familie Cesar Ingels-Ramont wonende Grote Steenweg 39 te Sijsele dat zij met dit voorstel niet kunnen akkoord gaan. In een brief van 30 augustus 1923 verklaart die zelfde Cesar Ingels zich wel akkoord met het verplaatsen van het lichaam naar Brugge.

Er was ook veel verwarring over de gemeente, de gemeentegrenzen en -plaatsen. Vaak wordt de wijk Overbroek, gelegen te Merendree, gelokaliseerd in Hansbeke. Ook de gemeentegrens tussen Landegem en Nevele was een zeer vaag gegeven. Dit was het geval bij soldaat milicien **René Dewulf** uit Oeselgem. Hij behoorde tot de 11de compagnie van het 19de Linieregiment toen hij sneuvelde op 28 oktober 1918. Hij overleed 'in de buurt van Hamme', waarmee de wijk Hamme te Hansbeke werd bedoeld. De naam Hamme werd ook wel eens verfranst tot *Hameau* (gehucht). De Wulfhoek, ook een wijk gelegen te Nevele, lag nu eens in Landegem en bij een ander graf te Nevele. Het komt veelvuldig voor dat een soldaat geboekt staat 'gesneuvelde te Nevele' maar uiteindelijk in Landegem wordt begraven.

Een mooi voorbeeld is wachtmeester **Jean Francois Van Den Bossche** behorende tot het 1ste regiment Artillerie 46ste batterij. In een eerste

rondvraag blijkt uit verschillende brieven dat de naam onbekend is in Hansbeke. Na onderzoek door de sectorcommandant blijken er twee graven te bestaan: een graf te Nevele nr. 123 en te Hansbeke graf nr. 957 dat echter als 'onbekend' is gemarkeerd. De Krijgsbegravingsdienst krijgt vervolgens de schetsen doorgestuurd van de sectorcommandant. De dienst vraagt in een brief van 7 december 1922 aan de gemeente Hansbeke in welke omstandigheden het graf nr. 957 tot stand is gekomen. Op 23 maart 1923 wordt er een samenvatting opgemaakt. Het slachtoffer lag begraven te Veldeken *Hameau* (sic) Hansbeke in de buurt van het huis Van De Putte, dit volgens de schets van het 1ste regiment Artillerie. Eind 1918 werd het lichaam naar het kerkhof van Hansbeke verplaatst onder het toezicht van pastoor Spitaels en mijnheer Beirnaert. Het lichaam werd vervolgens overgebracht naar Steenbrugge graf nr. 652. Het lichaam gevonden op het veld van Standaert te Nevele heeft hier geen enkele verband mee. Die identificatie kwam er nadat bepaalde personen veronderstellingen hebben geuit, voorafgaand aan het onderzoek van 1921. Bijgevolg moet het graf te Nevele als *onbekend* worden beschouwd. 'Van horen zeggen liegt men veel' is de uitdrukking die hier van toepassing is...

Het graf nr. 123 te Nevele blijft een probleemgeval. Deze keer wordt het aan soldaat milicien brancardier **Frans Vernimmen** toegewezen. Hij diende in de 5de compagnie van het 1ste regiment Jagers te Voet toen hij te Landegem of Nevele (Legekouter) op 22 oktober 1918 sneuvelde. In een brief van 4 juli 1921 van de sectorcommandant staat dat het lichaam werd verplaatst van het terrein Standaert op last van de gemeente. In een tweede brief van 15 juli 1921 wordt er meer uitleg gegeven. Op de boerderij Standaert zijn er drie lichamen illegaal ontgraven en wordt er proces-verbaal tot vervolging van deze daad opgesteld. De brief van 20 augustus 1921 geeft de details: "De lichamen van Madrid Ferdinand, Deconinck Remi en Vernimmen François lagen in het midden van het veld van Standaert en zijn een eerste maal ontgraven en herbegraven aan de kant van de weg die langs de brouwerij (=Meiresonne) loopt en dit op last van de gemeente. De lichamen zijn een tweede maal ontgraven: één lichaam is op last van de vader van de gesneuvelde naar Châtelineau verplaatst, een tweede lichaam is naar het kerkhof van Landegem gebracht en het derde lichaam werd op last van de broer van het slachtoffer naar het kerkhof van Landegem gebracht. Omdat 2 van de 3 lijken werden verplaatst was het logisch om ook het derde slachtoffer naar het kerkhof van Landegem te verplaatsen. Het is echter niet

duidelijk wie hiervoor verantwoordelijk was. Het is onwaarschijnlijk dat dit op bevel van de Krijgsbegravingsdienst zou zijn gebeurd. Vermoedelijk is dit in opdracht van de burgemeester uitgevoerd.

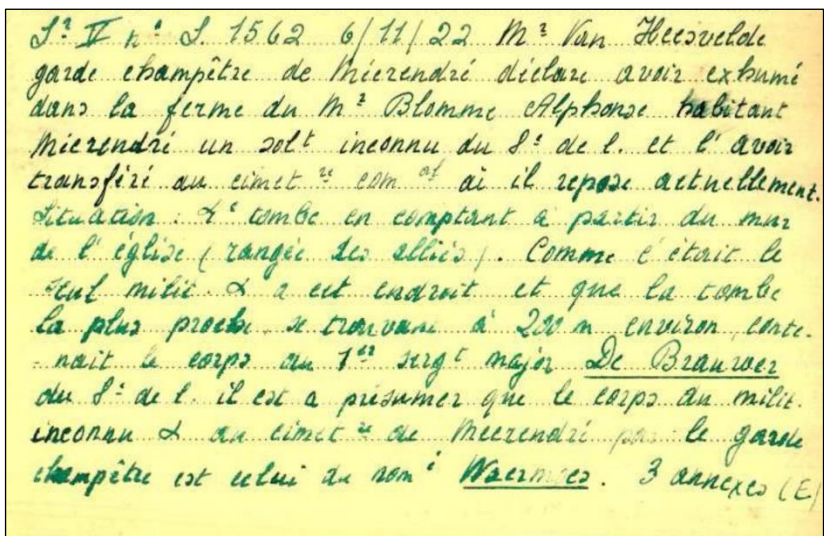
Hetzelfde is gebeurd met Edouard Dellaert die naar Oosteklo is verplaatst; J.B. Cheron werd naar Gentbrugge verplaatst en Emile Delaruelle werd ook naar Gentbrugge gebracht. PV 2121 werd opgemaakt en naar het parket doorgestuurd, het is niet duidelijk of deze illegale ontgraving een gerechtelijk staartje heeft gekregen.

S.V. n° 256 20.8.18 - Les corps des mil^{ts} Madrid
Ferdinand, De Coninck, Berni, Berninmen, Tramvis
 reposant au centre du champ Standaert O. à Nevele
 ont été ex^{és} une première fois et ex^{és} au bord du chemin
 longeant le chemin et allant de Landegem de Landegem
 au village susmentionné. (ex^{és} autorisés par l'adm. comm.
 de Nevele) (2) ces mêmes corps ont été ex^{és} une 2e fois
 le 1er à Châtelain par les soins des p^{res} du défunt; le 2^e
 au c^{em} comm. de Landegem par la fam.; le 3e au c^{em}
 de Landegem, par le p^{re}; le même cas s'est produit
 pour (1) Boellaert Edouard, ex^é et transféré à Oosteklo (2)
Cheron J.B., ex^é et transféré à Gentbrugge (3) Delaruelle
Emile, ex^é et transféré à Gentbrugge (sens. dossier) (4)

mis en
 dépôt

Niet alleen in Landegem en Nevele waren er problemen met de identificatie van slachtoffers, ook in Merendree was dit het geval. Soldaat milicien **August Warmoes** van de 11de compagnie 8ste Linierregiment stierf te Merendree (Overbroek) op 21 oktober 1918 en werd vermoedelijk begraven op het kerkhof van Merendree graf nr. 25. De Krijgsbegravingsdienst stuurt hier de sectorcommandant op af en deze verkrijgt informatie van Camille Corijn. Op basis hiervan maakt hij een schets en een beknopt verslag. "Twee lichamen zijn opgegraven. Eerste was van René De Wulf dat illegaal werd ontgraven en verplaatst. Het tweede waarschijnlijk van Warmoes, herbegraven op het kerkhof van Merendree. Hij heeft ook verklaard dat 1ste sergeant majoor De Brauw, van het 8ste linie, vlakbij in een veldgraf

begraven, is ontgraven en verplaatst. Meer onderzoek van het kerkhof te Merendree volgt.

S.^r V n.^o S. 1562 6/11/22 Mr Van Heesvelde
garde champêtre de Merendree déclare avoir exhumé
dans la ferme du Mr Blomme Alphonse habitant
Merendree un soldat inconnu du S.^r de l. et l'avoir
transféré au cimet.^{re} com.^{me} où il repose actuellement.
Situation: 4e tombe en comptant à partir du mur
de l'église (rangée des allées). Comme c'était le
seul militaire à cet endroit et que la tombe
la plus proche se trouvait à 200 m environ, conte-
nant le corps du 1er sergent major De Brauwer
du S.^r de l. il est à presumer que le corps du milie.
inconnu & au cimet.^{re} de Merendree par le garde
champêtre est celui du nom: Wauwies. 3 annexes (E)

Op 6 november 1922 volgt er meer informatie door de verklaring van de veldwachter Van Heesvelde van Merendree. Hij was getuige van het ontgraven van een onbekend lichaam van het 8ste linie op het hof van Alphonse Blomme en geeft als huidige ligging het kerkhof van Merendree, het 4de graf tellende vanaf de kerkmuur. Hij was de enige militair op die plaats begraven, het volgende graf lag 200 m verder en was het lichaam van 1ste sergeant majoor De Brauwer van het 8ste linie en het is aan te nemen dat het onbekende lichaam op het kerkhof van Merendree Warmoes is.

Ook korporaal milicien **Julien Wautelet** van de 10de compagnie 4de regiment Jagers te Voet, gesneuveld te Landegem op 31 oktober 1918, lag niet meer waar hij oorspronkelijk was begraven, dat blijkt althans uit het schrijven van 19 september 1922. De sectorcommandant verklaart dat het lichaam niet meer op de aangeduide plaats ligt maar naar het kerkhof van Landegem is gebracht. Het vermoeden is dat hij als 'onbekende' is begraven en mogelijks in graf nr. F94 bezet. Bij het ontgraven heeft men in dit graf geen galons teruggevonden. Uiteindelijk zal soldaat Wautelet ontgraven worden en aan de familie teruggegeven worden op 30 november 1926.

Sommige correspondentie is niet altijd zo ingrijpend. Het gaat ook over kleine verwijzingen, bijkomende informatie of kleine aanpassingen. De weduwe van Adjudant **Fernand Finet** 8ste Cie 1ste regiment Jagers te Voet laat weten in een brief van 22 juni 1923 dat haar man drager was van het 'Croix De Guerre Française' 1ste klas, de 'Medaille D'Or de l'ordre Royal du Lion en l'étoile de service en or'. Dit zijn eretekens die door Leopold II werden ingevoerd specifiek voor het koloniale Kongo. Blijkbaar was zij zeer trots op haar echtgenoot en zijn verdiensten voor het vaderland.

Op de lijst met gesneuvelde soldaten van het 4de regiment Jagers te Voet staat onder nr. 3677 *Gies François* gesneuveld te Landegem op 26 oktober 1918. Op dezelfde lijst staat ook **Gils François** nr. 31885 eveneens gedood te Landegem op 26 oktober 1918. Op 24 april laat het regiment aan de Krijgsbegravingsdienst weten dat de beide namen over één en dezelfde militair gaan.

Opvallend is de brief van de vader van **Victor Tahon**. Victor diende in de 9de compagnie van het 8ste Linierement. Hij raakte gekwetst door obusscherven aan armen en benen en werd afgevoerd naar de verbandpost te Bellem en stierf daar op 22 oktober 1918. In zijn brief vraagt de vader naar de namen en adressen van het medisch personeel dat zijn zoon heeft verzorgd. De namen zijn bekend omdat ze als getuigen van het overlijden werden opgeroepen, de Krijgsbegravingsdienst heeft ze dan ook doorgegeven.

Hoe weinig overzicht de Krijgsbegravingsdienst had over het geheel van dossiers en werkelijk dossier per dossier behandelde, blijkt uit het verhaal van de familie Claes. Sergeant **Pieter Claes**² 6de compagnie van het 20ste Linierement sneuvelde te Merendree (Overbroek) op 23 oktober 1918. Naast het aanschrijven van de familie zocht de Krijgsbegravingsdienst ook naar getuigen. Deze werden gevonden in de soldaat Xanese Jean, soldaat Van Tyem en soldaat Van Engelandt. De familie wordt in een brief van 6 december 1922 ingelicht over het ontgraven van het lichaam. Op 12 december 1922 laten de familieleden aan de Krijgsbegravingsdienst weten dat hun broer ook daar begraven ligt. Soldaat milicien **Jules Claes** 6de compagnie 20ste Linierement stierf op 23 oktober 1918 aan de zijde van

2 Op het doodsprentje van beide broers staat hij als Eduard vermeld.

zijn broer³. Ze lagen beiden te Merendree begraven, respectievelijk in graf nr. 16 en nr. 10, blijkbaar was dit aan de Krijgsbegravingsdienst ontgaan.

Nog een dergelijk familiedrama speelde zich af bij de familie Martens. Reserveluitenant **Jean Martens** was compagniecommandant van de 7de compagnie van het 18de Linieregiment. Zijn neef hulponderluitenant **Albert Martens** was commandant van een peloton in diezelfde compagnie. Samen trokken ze ten aanval op 22 oktober 1918 te Merendree. De aanval werd door de Duitsers afgeslagen en Jean raakte zwaar gewond. Toen Albert probeerde hem weg te halen uit de vuurlinie werd hij ook dodelijk geraakt. De broer van Jean, Pierre diende als onderluitenant in hetzelfde regiment en kwam ook ter plaatse. Toen ze beide slachtoffers aan het begraven waren sloeg een granaat vlakbij in en Pierre werd zwaar gewond afgevoerd. Hij verloor hierbij zijn rechterarm. Na de oorlog hervatte hij zijn studies en werd alsnog dokter in de botanica⁴.

Een groot probleem na de oorlog was het illegaal ontgraven van lichamen, soms door onwetendheid maar ook vaak bewust uitgevoerd. Sommige families hadden geen zin om te wachten op de trage administratieve molens. In totaal zijn er zeker vier soldaten waarbij proces-verbaal werd opgesteld voor illegale ontgraving. Het is niet altijd duidelijk wat het parket met deze processen-verbaal heeft gedaan. Wel was het gemeentebestuur verplicht om de richtlijnen van het parket te volgen. Een voorbeeld is soldaat milicien **Jean Delahaye** van de 5de compagnie van het 14de Linieregiment. Hij sneuvelde te Nevele in de Biebuyckstraat op 1 november 1918 en werd naast het huis van August Van Tornhout begraven. Ondanks verschillende verzoekschriften gedateerd maart 1920 had de gemeente Nevele nog steeds geen overlijdensakte afgeleverd. In een brief van 21 november 1920 wordt door het parket te Gent het verzoek nogmaals bevestigd. Volgens de brief is het voldoende als er een paar getuigenissen zijn en als die ontbreken is de verklaring van de veldwachter of secretaris voldoende als vermelding op de akte.

3 Zie in dit tijdschrift: Het verhaal van André della faille de Leverghem.

4 Zie in dit tijdschrift: Het raadsel 'gedenksteen J. & A. Martens' ontsluit!

ARRONDISSEMENT GENT.

PARKET

VAN DEN

PROCURER DES KONINGS

N^o

58595. *civil*

Notitieboek n^o

305 1912

Den heer

Opiaen des burgerstands

BIJLAGEN.

Met het antwoord dezen brief en
zijne bijlagen terug te zenden.

te

Bevel

met verzoek te willen de gevraagde akte
van overlijden te doen beschrijven. de akte
zal opgesteld worden op verklaring van
twee getuigen en in dien er geene getuigen
te vinden zijn op verklaring van o. a. de
veldwachter-gemeente secretaris en
al de noodige mededeelingen zijn mi-
geschreven in het uittreksel van het stam-
boek. en ik heb in uw brief dat het is
gehouden dat de hofkeule te Bevel, den
10 oktober 1918 genaamd meld.
In de ziele nu de melding. "gestorven voor
België", 13. Gent. 2/11

geschreven worden

De Procureur des Konings.

1920

Bevel

Dat een dergelijke ontgraving nogal wat teweeg bracht blijkt uit de correspondentie die gevoerd werd in het dossier Vergucht. Soldaat milicien **Emile Vergucht** 5de compagnie 14de Linieregiment sneuvelde op 22 oktober 1918 en lag 'gansch alleen' begraven in een weide in de buurt van het hof van Theofiel Mortier wijk Oosse (Nevele). Op 10 september 1919 werd het lichaam op last van de familie illegaal ontgraven en naar Antwerpen verplaatst. Uiteraard werd de vraag gesteld op het gemeentehuis te Antwerpen naar een attest met de toestemming tot ontgraven. Op 20 oktober stuurt Armand Spée advocaat een brief naar de Krijgsbegravingsdienst met uitleg hoe dit is kunnen gebeuren. De brief wordt doorgestuurd naar de procureur des Konings te Brugge. Ondertussen stuurt de familie via een tussenpersoon een brief naar het gemeentebestuur van Landegem. In de brief van 7 december 1919 vraagt een zekere Luitenant Gommers de medewerking van de burgemeester in deze materie en vraagt hem een attest af te leveren. Diezelfde luitenant schrijft hiervoor ook naar de Krijgsbegravingsdienst maar vangt bot. De burgemeester stuurt op 10 maart 1923, ruim drie jaar later, een brief naar de Krijgsbegravingsdienst met de vraag wat hij moet doen met deze vraag. Op 13 april 1923 krijgt hij als antwoord dat de dienst geen inlichtingen kan verschaffen nopens de beslissing die er te nemen valt tot het afleveren van het ontgravingsbewijs. Et maintenant...

De zoektocht naar nabestaanden was ook niet altijd zo gemakkelijk. Via de eenheid werd de gemeente gevonden waar de soldaat of zijn ouders afkomstig van waren. In veel gevallen ontving de Krijgsbegravingsdienst vrij snel een adres waar alle correspondentie naartoe kon gestuurd worden. Soldaat milicien **Jan Van Opstal** 2de compagnie 9de Genie sneuvelde te Landegem op 31 oktober 1918. De Krijgsbegravingsdienst stuurt op 13 februari 1923 een eerste maal een verzoek naar de gemeente Merchtem om het adres van de ouders te krijgen. De volgende lijst toont de echte zoektocht naar familieleden:

- 15 februari 1913: Merchtem laat weten dat de familie naar Kobbegem is verhuisd.
- 21 februari 1923: vraag aan Kobbegem naar het adres van de familie.
- 28 februari 1923: antwoord dat de familie naar Vilvoorde is verhuisd.
- 8 maart 1923: vraag aan Vilvoorde naar adres van de familie.
- 12 maart 1923: antwoord Vilvoorde, familie verhuisde naar Mechelen.
- 17 maart 1923: vraag aan Mechelen naar het adres.

- 19 maart 1923: antwoord Mechelen, familie verhuisde naar Hemiksem.
- 20 maart 1923: vraag aan Hemiksem naar het adres.
- 21 maart 1923: antwoord van Hemiksem, familie is naar Gent Maïsstraat verhuisd.
- 26 maart 1923: Gent laat weten dat de familie naar Hoboken is verhuisd.
- 28 maart 1923: vraag aan Hoboken naar het adres.
- 30 maart 1923: antwoord van Hoboken dat de familie naar Haren is verhuisd.
- 10 april 1923: antwoord Haren, familie is naar Rumbeke verhuisd.
- 11 april 1923: antwoord, familie is naar Nieuwenrode verhuisd.
- 18 april 1923: vraag aan Nieuwenrode naar een adres.
- 20 april 1923: antwoord, de familie is naar St.-Joost-Ten-Node verhuisd.
- 9 mei 1923: vraag aan St.-Joost-Ten-Node naar een adres.
- 11 mei 1923: antwoord, de familie verblijft in Strombeek-Bever.
- 24 mei 1923: antwoord Strombeek-Bever, Jean François Van Opstal verblijft in Vilvoorde.
- 31 mei 1923: vraag aan Vilvoorde naar een adres.
- 1 juni 1923: Vilvoorde laat weten dat de familie in Ganshoren woont.
- 8 juni 1923: vraag naar adressen in Ganshoren.
- 11 juni 1923: antwoord van Ganshoren dat de familie in Jette (Sint-Pieters) te vinden is.
- 20 juni 1923: vraag aan Jette naar adressen van de familie. Hier wordt uiteindelijk het adres van de zuster bekomen, mevrouw Bartels-Van Opstal, *Chaussée de Dieleghem* nr. 2.

In tijden van databanken en digitalisering volstaat een druk op de knop, in die tijd was het een kwestie van veel geduld en blijven proberen.

De onbekenden (inconnu)

In de registers van het Gemeentearchief Nevele (GAN) staan twee soldaten als *onbekend* in het overlijdensregister vermeld.

- 1) Onbekend 1ste of 4de Jagers te Voet, begraven BMB Belgische militaire Begraafplaats Landegem graf nr. 25.

- 2) Onbekend 4de Jagers te Voet, begraven BMB Belgische militaire Begraafplaats Landegem graf nr. 7.

In een verslag van zekere I. Moens opgemaakt te Nevele op 26 november 1918 staat:

“Op ’t land van Ernest Vincent, 4 graven van soldaten gansch onbekend en van geen kruis voorzien, deze schijnen zeer ondiep en slecht begraven te zijn. Twee soldaten zijn nadien erkend, Delaruelle Edmond en Cheron Jean Bte.”

De twee resterende onbekende graven die in februari 1919 naar het kerkhof van Landegem worden overgebracht zijn ook de enige onbekende graven die in Landegem gevonden werden.

Begin februari 1919 worden de meeste slachtoffers te Landegem verzameld en aan de kerk begraven. In een eerste lijst uit het gemeentearchief Nevele vinden we in totaal 33 gesneuvelden terug. Hiervan zijn er 19 op het kerkhof begraven. Nog eens 14 liggen in een veldgraf en worden tussen 5 en 7 februari 1919 overgebracht naar het kerkhof. Tevens worden er nog eens 2 soldaten, Cales en Donny op de lijst genoteerd. Hiervan weten we dat ze sneuvelden op 13 oktober 1914 en naar hun geboorteplaats werden overgebracht.

Op 14 september 1921 wordt door de Krijgsbegravingsdienst een blauwdruk gemaakt van de bestaande graven gelegen op het kerkhof te Landegem. De graven zijn vooral gecentreerd op westelijke kant van het kerkhof (nu de kant van De Lork). Eén ligt alleen begraven op de noordelijke kant van het kerkhof. Het plan wordt aangehecht aan het ministerieel besluit dat de grondopeising voor militaire begraafplaatsen regelt. De blauwdruk voorziet een begraafplaats voor 26 graven.

Op 4 oktober 1922 krijgt het gemeentebestuur een brief van de Krijgsbegravingsdienst, waarin wordt gevraagd om de mogelijkheid te onderzoeken om een ereperk aan te leggen. De gemeente moet enkel een stukje kerkhof van 312 vierkante meter voorzien en daar zullen 25 graven geplaatst worden. De kosten worden door de Krijgsbegravingsdienst gedragen. Indien de gemeente hier niet wenst op in te gaan zal er een andere oplossing voor de gevallen soldaten gezocht worden. In de marge vermeldt de burgemeester dat het niet wenselijk is om tegen de autoriteiten in te gaan en dat dus toestemming moet gegeven worden. Wel zou het stuk

KRIJGSBEGRAVENINGSDIENST

BESTUUR.

Brugge, den 4 October 1922.

L.C.S.P.93
*te Brugge,
niet handsch., 18.*

Einde aan een moedertje d. 12-2 1922.

Ten einde aan onze dappere soldaten die voor het land sneuvelden, een grafstede te geven welke hun offer waardig zijn, wenscht de Regering alle de krijgsgraven waarvan zij het onderhoud verzekert (met uitzondering der lijken welke aan de families terugggegeven werden) op eenezelfde perk te vereenigen. Zij wenscht ook iedere grafstede met een gedenkteken te versieren.

Gelieve mij te laten weten of het U mogelijk is, ons op het kerkhof uwer gemeente, een terrein van *3/2 hectare* te geven. Dit terrein zal door mijnen Dienst ingericht worden en zal enkel krijgsgraven mogen bevatten. Er zullen er *25*..... zijn.

Dit terrein moet een gunstige ligging hebben en gemakkelijks genaakbaar zijn. Ik zou U dank weten zoo U zoo spoedig mogelijk wildet antwoord geven. Bij geval het U niet mogelijk is ons volloening te schenken moeten de lijken op een ander kerkhof vereenigt worden.

Gelieve, waarde Heer Burgemeester, de verzekering mijner bijzondere hoogschatting te aanvaarden.

Voor De Majoor Bestuurder,
De Lofg. Bev.
Ceylan

omgeving d'af wijk
de plaats van de com-
mune terrein
niet gebouwt
vervallet
latie - en bezook
aankomstigen

Op 20 april 1923 krijgt het gemeentebestuur per brief uitleg over het resultaat. In de brief staan tevens de namen van de soldaten en het respectievelijk nummer van het graf. Vreemd is dat er geen 26 maar slechts 25 namen zijn vermeld en hiervan zijn er 2 *onbekend*, naast graf nr. 7 staat ook graf nr. 25 zo gemerkt. Op de tekening die pas door de gemeente werd goedgekeurd op de zitting van 16 mei 1925 staat het graf nr. 25 in het roodgekleurd. In een nieuwe tekening zonder datum staan er maar 24 graven en in de marge worden alle namen nog eens genoteerd. Graf 7 is nog steeds onbekend maar graf nr. 25 is uit de lijst verdwenen.

SECTEUR DES MORTS
MILITAIRES.

SOMMEY S.

RECEVU, le 20 avril 1923.

Le Lieutenant BARREAU, Commandant du Secteur V
S.B.M. à SOMMEY,
à Monsieur le Bourgmestre de
LANDEGEM.

OBJET: Pelouse militaire du cimetière de Landegem.

J'ai l'honneur de porter à votre connaissance que les
corps des militaires regroupés dans la pelouse militaire du
cimetière communal de Landegem ont été placés dans l'ordre ci-
après, le numérotage des tombes étant fait de gauche à droite
comme l'indique le plan ci-joint.

tombe n°1 LIEBAERT, Oscar.

n°2 DE BRUYNE, Maurice.

n°3 BOVI, Edile.

n°4 VAN OESTAL, Jean-François.

n°5 OF DE BRUG, François.

n°6 STUYVENES, Jean.

n°7 INCONNU, de 4e classe, à pied.

n°8 SUETI, Jérôme, Cyrille.

n°9 DE VADDER, François.

n°10 VAN HOUTWOUT, Adolphe.

n°11 VORHILLIGHEM, Ed.

n°12 VORHILLIGHEM, François.

n°13 CITE, François.

n°14 D'HAUTE, Georges.

n°15 BOUYKENS, Alphonse.

n°16 GOUDALS, Antoine.

n°17 VAN VYNDER, Léopold.

n°18 SMOLLENS, Victor.

n°19 DE BROUWER, Léon.

n°20 GOOSSENS, Dominique.

tombe n°21 WYBROEN.

n°22 DE BARNE, Oscar.

n°23 BLON, Maurice.

n°24 STROET.

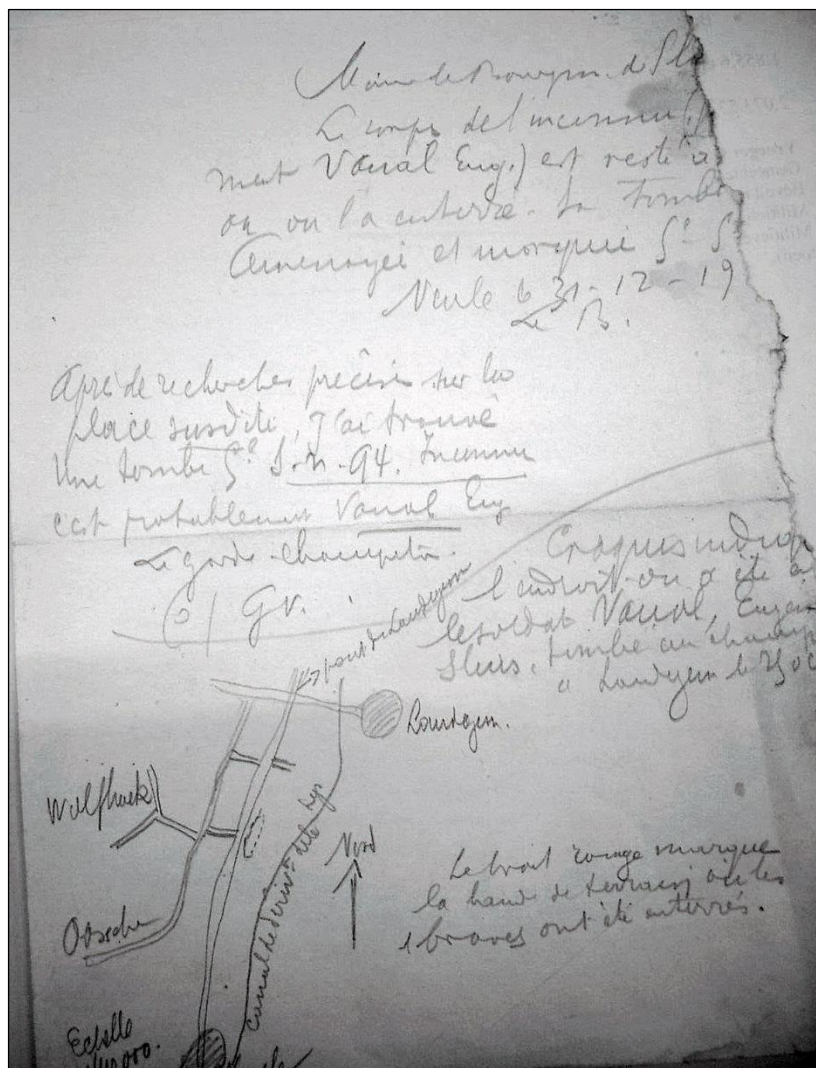
n°25 INCONNU du 1er ou de classe, à pied.

Landegem gedood op 31 oktober 1918. FR3144 begraven als onbekend van het 1ste of 4de jagers te voet. Het graf is ontdekt op 30 maart 1923, ontgraven en herbegraven op het kerkhof van Landegem graf nr. 25”.

- Soldaat milicien **Camiel Octaaf Colaes** 9de compagnie van het 4de regiment Jagers te Voet sneuvelde aan de merksteen 8900 van het Afleidingskanaal (=Schipdonkkanaal) te Landegem op 31 oktober 1918. Op de fiche lezen we een bijna exact dezelfde tekst als bij Deleu. Alleen wordt het graf van de onbekende toegewezen aan het 1ste of 2de Jagers te Voet.

Soldaten in eerste instantie begraven als *onbekend* krijgen vijf jaar na datum en bij het verplaatsen van het graf plots een identiteit. Toch blijft graf nr. 7 nog steeds als *onbekend* gemerkt. De vraag blijft echter: wie lag nu begraven in het graf nr. 25 en waar is het lichaam naar toe gebracht? Noch Colaes, noch Deleu behoren tot de 24 soldaten die nu te Landegem op het ereperk begraven liggen. Er is ook geen enkele vermelding van ontgraven en verplaatsen op de fiche van beide gesneuvelden te vinden. Beide slachtoffers staan nog steeds in het register van het Belgisch Leger als vermist, graf onbekend, vermeld.

En zo zijn er nog losse eindjes terug te vinden waaruit blijkt dat de families vaak ook op hun honger bleven zitten. De familie Vanal blijft ondanks een intense zoektocht ook zonder antwoord achter. Soldaat milicien **Eugène Vanal** 9de compagnie van het 1ste regiment Jagers te Voet sneuvelde te Landegem op 25 oktober 1918. Zijn graf lag rechts van de brug 500 achter het kanaal. Volgens een verklaring van het gemeentebestuur lag in hetzelfde graf soldaat Brasseur van het 1ste Jagers te Voet en 100 m verder lag het graf van sergeant De Munter. Het onbekende graf, vermoedelijk van Vanal, kreeg het nr. 94 en werd overgebracht op 30 augustus 1922 naar Brugge. Het gemeentebestuur stuurt er zelfs een tekening bij die het graf ongeveer ter hoogte van de huidige brug over de autosnelweg aangeeft.

De schoonbroer van Vinal, Joseph Dessart uit Hacourt vraagt om bij de identificatie van het slachtoffer aanwezig te zijn. Omdat er twijfel is omtrent het regiment, 1ste of 4de Jagers te Voet, worden er twee graven te Brugge als mogelijke begraafplaats opgegeven, nr. 626 en 631. Op 23 februari 1923 wordt de procedure gestart om beide graven te openen en de lichamen te

identificeren. Op 8 maart 1923 worden de graven geopend in het bijzijn van de familie Vanal. Het resultaat is voor beide graven echter negatief. Aangezien er op het kerkhof van Landegem een graf ligt gemarkeerd *onbekend* 1ste Jagers te Voet vraagt de familie om ook dit graf te openen. Het graf wordt geopend maar toegewezen aan een andere vermiste militair...

Nog voor officieel 11 november de dag van het herdenken van het einde van de oorlog werd, begon men herdenkingsplechtigheden te organiseren voor de slachtoffers. Zo verstuurde op 12 september 1919 de toenmalige burgemeester van Landegem, E. De Kerckhove d'Ousselghem een brief aan de familieleden van de gesneuvelde soldaten begraven te Landegem. Hij nodigde hen persoonlijk uit om aanwezig te zijn op de rouwplechtigheid die zou plaats hebben op zondag 21 september 1919 ter gelegenheid van de VREDEFEESTEN met praalstoet 'ter eere van de Soldaten van den IJzer' die doorgingen tijdens de plaatselijke kermis.

De praalstoet aan de hoeve Naert, rechts van de kerk van Landegem.

LANDEGEM - KERMIS PROGRAMMA DER VREDEFEESTEN

ter eere der Soldaten van den IJzer

OP ZONDAG, 21 SEPTEMBER 1919.

Om 10 ure, Plechtige rouwdienst met gelegenheids toespraak van den Eerw. Heer
Pastoor. Huldebetooging op 't kerkhof ter eere der gesneuvelden.

Om 3 ure,

OPTOCHT VAN DEN PRAALSTOET

ORDE

1. Vaandeldrager.	12. Het Roode Kruis. (praalwagen)
2. Klaroenblazers.	13. De Heropbeuring.
3. Ruitertij.	14. De Kunsten.
4. Versierde rijwielen (kampstrijd)	15. Vlaanderen.
5. " 21 Juli onder de Bezetting."	16. België.
6. " Verboden te smokkelen " (groep)	17. Congo.
7. Verordeningswagen "	18. De Verbodenen.
8. Vluch elingen	19. Fantaren van Drogen.
9. " Al voor den Duits "	20. Maagdekens met bloemenkransen.
10. Duitsche Tank	21. De Overwinnaars van IJzer en Schip-
donsk.
11. Harmonie van Nevele,	22. DE VREDE (praalwagen).

Na den Stoet: — VOLKSCONCERT.

Voor de versiering van rijwielen, wagens, versiering en verlichting der
huizen, worden verscheidene premien uitgereikt.

MAANDAG, 22 SEPTEMBER, om 3 ure, - MELOKOERSEN. - 150 fr. Prijzen.

Donderdag, 25 September, om 8 ure - JAAR - en VEEMARKT

100 fr. Prijzen.

3 - PAARDENKEURING

100 fr. Prijzen.

Omstandige beschrijving op plakbriefven en berichtkaarten.

Landegem, dr. A. Van de Castelle-Meiremans

Kermisaffiche Landegem 1919.

Conclusie

Het respect voor de doden, vooral voor gesneuvelde militairen, was eind 1918, soms wel ver te zoeken. Dankzij het optreden van het militair bestuur was er min of meer een continuïteit in het respectvol begraven van deze slachtoffers. Laat ons vandaag niet opnieuw dergelijke fouten maken en de bestaande ereperken, graven van militairen gevallen in bevolen dienst en de nog resterende monumenten met respect behandelen en de plaats geven in onze geschiedenis die ze verdienen.

Alex Dhondt, Merendree

Bronnen

Militaire fiches Belgian War Dead Register (www.wardeadregister.be/nl).

GAN: archief deelgemeenten Landegem en Nevele geraadpleegd en gekopieerd door André Bollaert, Jan Luyssaert, Hugo Schaeck en André Stevens.

HET RAADSEL 'GEDENKSTEEN J. & A. MARTENS' ONTSLUIERD!

Inleiding

Op het 'eiland' te Merendree, aan de linkeroever van het Schipdonkkanaal, staat een gedenksteen, gewijd aan Luitenant (Lt.) Jean Martens en Onderluitenant (Olt.) Albert Martens, beiden gesneuveld op 22 oktober 1918.

Volgens sommige bronnen zijn zij broers (wat de meeste mensen denken) of neven, is dit wel zo?

Op de officiële website Bel-Memorial¹ spreekt men van broers. Een artikel in 'De Landwacht' van 22 oktober 1958 trok mijn bijzondere aandacht: "Veertig jaar geleden gebeurde langsheen het Schipdonkkanaal een oorlogsfeit schier

¹ www.bel-memorial.org/provinces/oost-vlaanderen.php.

evenwaardig als dit van de gebroeders Van Raemdonck". Daarin spreekt men niet van broers, maar van neven. (zie bijlage)

OLt. Jean Henry, gesneuveld te Hansbeke op dezelfde dag, wordt in dit artikel als neef van Jean, Pierre en Albert Martens genoemd.

Wat gebeurde er op 22 oktober 1918?

In de nacht van 21 op 22 oktober kreeg het 18de Linierregiment de opdracht post te vatten op de linkeroever van het Schipdonkkanaal, tussen Landegem en Durmenbrug. In de vroege ochtend ging Lt. Jean Martens, peloton-overste van de 7de compagnie, op verkenning. Hierbij kroop hij op de dijk² om de stelling van de Duitsers aan de overzijde te observeren.

De Duitsers hadden vanop de Kastanjeberg³ een zeer goede uitkijkpost op deze sector van de Belgen, waardoor hij meteen onder vuur kwam te liggen en dodelijk werd getroffen. OLt. Albert Martens snelde zijn wapenbroeder te hulp maar onderging hetzelfde lot. Na herhaaldelijk zwaaien met de rodekruisvlag hield de beschieting op en kon men de gesneuvelden weghalen uit de vuurlinie. OLt. Pierre Martens, broer van Jean, gelegen in hetzelfde linierregiment kwam meehelpen om zijn broer te begraven achter de dijk. Bij het graven van de kuil werden ze alweer onder vuur genomen, waarbij Pierre zijn rechterarm verloor. De twee gesneuvelden werden dan iets verderop begraven in een gemeenschappelijk graf, bedekt met een deken en takken om hun lichamen enigszins te beschermen.

Wie waren de hoofdpersonen van dit verhaal?

Alle vier kwamen ze uit de goeie burgerij en waren bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog student⁴. Ze meldden zich als vrijwilliger en werden

² Opgegraven grond uit het kanaal, hoogte 2 a 3 m. Op de plaats van het gebeuren is nog een stuk dijk aanwezig.

³ Kastanjeberg: kunstmatig aangelegde heuvel bij het uitgraven van het Schipdonkkanaal in 1852-1853, ± 20 m. hoog, voorzien van een spiraal-pad naar de top, beplant met wilde kastanjes. Volledig afgegraven in de jaren '50 voor de heraanleg en ophoging van de snelweg E 40.

⁴ Studenten in het hoger onderwijs werden voor de oorlog vrijgesteld van legerdienst. Ook onderwijzers en priesters kregen een verkorte opleiding tot brancardier.

dan doorverwezen naar een centrum (C.I.S.L.A.)⁵ in Noord-Frankrijk, om een opleiding van 3 maanden te volgen tot hulponderluitenant, dit om het groot tekort aan officieren bij het uitbreken van de oorlog aan te vullen. Na hun opleiding werden ze als sergeant toegevoegd aan een peloton-overste, waarna ze snel bevorderden van adjudant tot hulponderluitenant en soms tot reserveluitenant. Deze opleiding bestond alleen in het Frans.⁶

Jean Martens geboren te Leuven op 17 okt. 1893 was de zoon van advocaat Charles Martens (°Leuven 1866-†Leuven 1921) en Gabrielle de Ridder (°Leuven 1866-†Kerkom 1963).

Charles Martens behaalde aan de Universiteit te Leuven het doctoraat in de Letteren en Wijsbegeerte en in de Rechten. Hij was burgemeester van Kerkom (Boutersem)⁷ van 1912 tot 1921, eveneens directeur en stichter van de 'Société de St.Vincent de Paul'-Genootschap van gegoede burgers die aan armenhulp deden in Kerkom. Hij was een zeer groot muzikliefhebber en bevriend met Baron Joseph Ryelandt (°Brugge 1870-†Brugge 1965) componist en muziekpedagoog. Hij schreef voor hen teksten en besprak met hen zijn composities.

Mecenas van de 'Concerts Spirituels' te Brussel, promotor van de vereniging 'La table ronde' te Leuven en Antwerpen, Biesemans Marlies Masterproef Conservatorium Hogeschool Gent. Ze bewoonden het kasteel 'Hof van Kerkom'⁸ dat uit de 13de eeuw stamde. In 1902 erfde Charles het kasteel van zijn vader Eduard (Prof. K.U. Leuven), die het domein kocht in 1877.

⁵ Centre d' Instruction des Sous-Lieutenants Auxiliaires.

⁶ Wie het Frans niet machtig was kon alleen bevorderen tot soldaat 1ste of 2de klas.

⁷ Gemeente Boutersem in Vlaams Brabant, deelgemeentes: Kerkom, Neervelp, Roosbeek, Verrijck en Willebringen, ± 8000 inwoners.

⁸ <https://id.erfgoedobjecten/216477>.

Pierre Martens geboren te Kerkom op 21 juni 1895 en overleden te Leuven op 29 mei 1981. Oorlogsinvaliden 1914-1918. Broer van Jean (zie hierboven).

Hij promoveerde in 1922 tot doctor in de biologie en plantkunde aan de K.U.Leuven waar hij in 1925 hoogleraar werd. Zijn onderzoeken naar schimmels en zwammen op planten waren zeer vermaard.

Hij was ook grootofficier in de Leopoldsorde en Kroonorde, Ridder met palm in de Orde van Leopold II.

Kasteel Hof van Kerkom.

Albert Martens, geboren te Harelbeke op 8 september 1896 en gesneuveld te Merendree 22 oktober 1918, was de zoon van Maurice (°1870-†1935) en Bertha Marie Gheysens (°1870-†1960). Zij verloren ook hun oudste zoon Jacques Marie geboren te Harelbeke 1894 en gesneuveld te Zuidschote (Ieper) op 13 mei 1916. Hij werd begraven te Harelbeke op 4 mei 1921.

Jean Henry, geboren te Leuven op 2 mei 1897 en gesneuveld te Hansbeke (Veldstraat)⁹ op 22 oktober 1918, was de zoon van Paul (°Leuven 1864) Doctor in de Wetenschappen en Anne Marie Vandenbroeck.

Besluit

Jean en Albert hadden een gezamenlijke overgrootvader Martin Martens (°1797-†1863) hoogleraar aan de K.U. Leuven. Dus waren ze geen broers of neven maar familie in de 6de graad in zijlijn.¹⁰

De tante van Jean Henry, Julienne Henry (°Leuven 1868) was getrouwd met de broer van de moeder van Jean en Pierre Martens, Alfred Theodore de Ridder, advocaat (°Leuven 1865-†Brussel 1933). Dus geen familie van voorgaande, maar hij behoorde wel tot de aangetrouwde kenniskring van de familie Martens.

Het raadsel is bij deze ontrafeld, een ode aan de heldenmoed van zo vele jongeren die sneuvelden voor het vaderland!

Roland Luttens, Merendree

⁹ Nu Warandestraat met gedenksteen J. Henry

¹⁰ Pierre Edouard (1831-1902) – Charles (1866-1921) – Jean (1893-1918)
Martin Martens (1797-1863) ⚭
Victor (1844-1897) – Maurice (1870 – 1935) – Albert (1896 – 1918)

Blz. 7 — Woensdag 22 oktober 1958

Treurig aandenken aan een tragisch oorlogsfeit te Merendree

Veertig jaar geleden gebeurde langsheen het Schipdonkkanaal een oorlogsfeit schier evenwaardig als die der Gebroeders Van Raemdonck

In de nacht van 21 op 22 oktober 1918 kwam het 18e Linieregiment post vatten op de oever van de vaart tussen de spoorwegbrug te Landegem en de brug te Durmen. Niemand verwachtte er zich aan daar nog hevige tegenstand te vinden. Na een korte beschieting door de artillerie, trachtten de Genietroepen een loopbrug van 25 meter lang over het water te werpen; poging welke deerlijk mislukte.

Bij het kriecken van de morgen trachtte de 7e compagnie in kontrakt te komen met de vijand. Luitenant Jean Martens, die het bevel voerde kroop op de dijk om de stelling van de vijand te bespielen, doch werd bij deze poging door mitrailleurkogels doorzeefd; zijn neef onder-luitenant Albert Martens van dezelfde compagnie, die zijn overste wou wegbrengen, onderging hetzelfde lot.

Na een herhaald gezwaai met de rode kruisvlag, hield het schieten op en konden de gesneuvelden in eigen stelling neergelegd worden. Daarmede was het tragische lot der familie Martens nog niet bezegeld! Onderluitenant Pierre Martens, broeder van Jean, die zelf medehulp de kuil te graven, waar broeder en neef moesten in gelegd worden, werd bij dit edelmoedig werk door een granaat de arm afgerukt. En nu zal de lezer uitroepen: genoeg, genoeg! zulke gruwelen overtreffen alie verbeelding; doch neen, nog dezelfde dag sneuvelde te Hansbeke onderluitenant Jean Henry, nog een neef van de drie slachtoffers. Zo was de 22 oktober een dag van onuitsprekelijke

rouw in één en dezelfde familie. Lang nog hadden onze soldaten het te Merendree te verduren, en men vreesde reeds een nieuwe oorlogswinter tegemoet te gaan, toen de Duitsers langs de Leie achteruit geworpen werden en zij verplicht waren hun stellingen te ont-ruimen; op 2 november was de overtocht vrij.

Enkele dagen later kwam een auto langs de vaart gereden en stopte op de plaats van het onheil. Een oude in rouw geklede heer stapte uit en men begon de ont-graving. De beide gesneuvelden lagen in een gemeenschappelijk graf, bedekt met een laag takkebossen om hun gelaat tegen de modder te beveligen. De lijken werden in de meegebrachte kisten gelegd en de auto vertrok met zijn treurige last naar het huis waar zij zo lang verbeid werden...

Op de plaats waar dit oorlogsdrama plaats vond prijkt thans nog een nederige gedenksteen met de naam der gesneuvelden. Te Hansbeke langsheen de Veldstraat bemerkt men nu de steen op de plaats, waar Jean Henry de heldendood inging; het inschrift, door de tijd schier uitgewist draagt de veelbetekenende woorden: « Sourguis Martyrum Samen »; waarlijk die dag werd met heldenmoed kwistig omgesprongen!

Gij die thans onverschillig voorbijgaat, denkt eraan hoe veertig jaar geleden zoveel jonge levens op het altaar van het vaderland werden geofferd; houdt hun gedachtenis in ere, want vergeet niet dat zij door hun heldenmoed u de bevrijding hebben gebracht.

HET VERHAAL VAN ANDRÉ DELLA FAILLE DE LEVERGHEM

In ons eerste tijdschrift van 2014 schreef Merendree naar Roland Luttens het artikel *Merendree: ode aan drie oorlogshelden*. De auteur vertelt hierin kort het verhaal van de heldhaftige dood van Luitenant André della Faille de Leverghem en de soldaten Frans Alders en Victor Delalune aan de boorden van het Schipdonkkanaal, en de oprichting en heroprichting van de aandenkens aan deze dramatische gebeurtenis¹.

In onze opzoekingen naar de heren en dames van Nevele vonden we bij de publicaties van de *Familievereniging della Faille* een levensverhaal in het Frans over André della Faille de Leverghem dat we vertaalden en hierna volledig weergeven². Het verhaal werd geschreven door een verwant en is gebaseerd op documenten uit het familiearchief en getuigenissen van enkele strijdmakers van de luitenant zelf. Het is opgedragen aan de jeugd van de huidige en de toekomstige (adellijke) generaties. De 'Familievereniging della Faille' verenigt de takken van de families della Faille de Waerloos, della Faille d'Huyse en della Faille de Leverghem.

Na het lezen van het verhaal van André della Faille de Leverghem moest ik onwillekeurig denken aan het verhaal van de jonge Renaat De Rudder³. Beiden meldden zich als overtuigde patriotten aan als vrijwilliger bij het Belgische leger met maar één doel, de agressor verslaan en terug naar Duitsland terug drijven. Net als De Rudder dacht della Faille de Leverghem vermoedelijk ook dat dit maar een kwestie van weken of hoogstens enkele maanden was.

De Rudder vertrok naar het front één dag voor Landegem in handen van de Duisters viel. Della Faille de Leverghem sneuvelde vier jaar later op enkele honderden meters van de plaats waar De Rudder de trein nam om zich als vrijwilliger aan te melden.

¹ Luttens R., *Merendree: ode aan drie oorlogshelden*, in *Het Land van Nevele*, jg. 2014, afl. 1, p. 43-48.

² Anoniem, André della Faille de Leverghem, 1887-1918, *L'Union Famiale* a.s.b.l., Drukkerij F. Van Buggenhoudt, Brussel, 1961, 12 blz.

³ Luyssaert J., Renaat De Rudder: Landegemnaar en oorlogsvrijwilliger 1914-1918, in *Het Land van Nevele*, jg. 2017, afl. 2, p. 3-46.

Beiden lieten het leven in de Groote Oorlog en werden voorbeelden voor het nageslacht. De Rudder werd omwille van zijn moed en zijn streven naar een betere behandeling voor de Vlaamse soldaten aan het front, een symbool van de Vlaamse Beweging. André della Faille de Leverghem werd omwille van zijn moed, zijn volharding en zijn grote vaderlandsliefde een symbool voor de adel, de (adellijke) jeugd en zijn strijdmakkers.

André della Faille de Leverghem, een schilderij van A. Bastin geschilderd in opdracht van zijn strijdmakkers naar een kleine foto. Dit schilderij werd opgehangen in de mess van de officieren van de Artillerieschool van Brasschaat. "Zij hebben de wens uitgedrukt dat het hier als toonbeeld zou blijven, van offerzin en moed voor de komende generaties!" Onder het schilderij hangt een kader met het citaat van de vermeldingen op het dagorder van het leger van André della Faille. Een kopij van dit portret, samen met het citaat, hangen nu op het Kasteel Bleyckhof in Ranst.

Het zou echter totaal verkeerd zijn om André della Faille af te schilderen als een Vlaamsonkundige omdat zijn levensverhaal tot op heden alleen in het Frans verscheen. Al was de moedertaal van de familie het Frans toch sprak hij vloeiend Nederlands en beheerste hij het Vlaams dialect van zijn streek. In zijn kindertijd liep hij school in de dorpsschool van Maria-ter-Heide in Brasschaat. Het was een school die zijn grootvader destijds, samen met de kerk aldaar heeft laten bouwen⁴.

Het verhaal zelf

André DELLA FAILLE DE LEVERGHEM

Eerste monument voor André della Faille de Leverghem waarop ook de soldaten Alders en Delalune vermeld staan. De tekst op het monument luidt: "Ici sont tombés pour la patrie le 23 octobre 1918 le lieutenant ANDRE della FAILLE de LEVERGHEM et les soldats DELALUNE et ALDERS R.I.P."

⁴ Medegedeeld op 2 juli 2018 door de heer Ladislav della Faille de Leverghem.

Madame ANDRÉ DELLA FAILLE DE LÉVERGHEM, née DE RANST DE ST BRISSON, Mesdemoiselles BEATRICE et AUDE DELLA FAILLE DE LÉVERGHEM, Monsieur ARNOULD DELLA FAILLE DE LÉVERGHEM;

Monsieur JEAN DELLA FAILLE DE LÉVERGHEM, Ancien Ambulancier de la Croix Rouge d'Anvers et Madame JEAN DELLA FAILLE DE LÉVERGHEM, le Marquis DE RANST DE ST BRISSON, Commandant de Cavalerie à l'armée française et la Marquise DE RANST DE ST BRISSON;

Monsieur PIERRE DE MONTAL, Commandant de Cavalerie, Adjoint d'État-Major à l'armée française et Madame PIERRE DE MONTAL, le Baron et la Baronne ROBERT DE SARRET DE COUSSERGUES, Le Comte MAURICE DE RANST DE ST BRISSON, Lieutenant d'Infanterie à l'armée française, Messieurs JEAN et YVES DE RANST DE ST BRISSON, Mademoiselle ANNE DE RANST DE ST BRISSON;

Messieurs JEAN, HENRI et ALBERT DE MONTAL, Mademoiselle ELISABETH DE MONTAL, Mesdemoiselles GERMAINE et PAULE DE SARRET.

La Comtesse DUCHAÛRE DELLA FAILLE DE LÉVERGHEM, le Baron et la Baronne DE WITTE, le Comte et la Comtesse D'AUBIGNY D'ESMYARDS; le Marquis et la Marquise DODUN DE KÉROMAN;

Le Lieutenant Colonel Vicomte DE BEUGHEM DE HOUTEM et la Vicomtesse DE BEUGHEM DE HOUTEM et leurs enfants, Monsieur AUGUSTE VAN DE WERVE, Bourgmestre de Viersel, Madame AUGUSTE VAN DE WERVE et leurs enfants, le Comte DELLA FAILLE DE LÉVERGHEM, Ministre plénipotentiaire de S. M. le roi des Belges à Tokio et la Comtesse DELLA FAILLE DE LÉVERGHEM et leurs fils, Monsieur GASTON DELLA FAILLE DE LÉVERGHEM, Monsieur et Madame GUSTAVE DELLA FAILLE DE LÉVERGHEM et leurs enfants; Monsieur et Madame JULES DELLA FAILLE DE LÉVERGHEM et leurs enfants, Monsieur et Madame CHARLES DE PAUL DE BARCHIFONTAINE et leurs enfants, le Lieutenant Baron DE TERWANNE, la Baronne DE TERWANNE et leurs enfants, Monsieur le Brigadier LUDOVIC DELLA FAILLE DE LÉVERGHEM, Monsieur et Madame ADOLPHE GELIAND et leurs enfants, Monsieur le Sous-Lieutenant FERNAND ULLENS DE SCHOOTEN, Madame FERNAND ULLENS DE SCHOOTEN et leurs enfants, Monsieur HENRY DELLA FAILLE DE LÉVERGHEM, volontaire de guerre, Madame HENRY DELLA FAILLE DE LÉVERGHEM et leurs enfants, le Comte DE TURCK DE KERSBEEK, le Baron DE GRUBEN, Bourgmestre de Bolschoot, la Baronne DE GRUBEN et leurs enfants, le Baron et la Baronne DE TURCK DE KERSBEEK et leur fille, Monsieur le Brigadier DE WITTE, Madame DE WITTE et leurs fils, le Baron et la Baronne JEAN DE CRAWHEZ et leurs enfants, Monsieur GONZALVE DE WITTE, Volontaire de guerre et ses enfants, Monsieur GASTON DE WITTE, Messieurs D'AUBIGNY D'ESMYARDS, Mesdemoiselles ELISABETH et ALIX D'AUBIGNY D'ESMYARDS, Mademoiselle DODUN DE KÉROMAN;

ont la douleur de vous faire part de la perte irréparable qu'ils ont faite en la personne de leur époux, père, fils, gendre, frère, beau-frère, oncle, neveu et cousin germain

MESSIRE

ANDRÉ - GASTON - ALPHONSE - JEAN - MARIE - JOSEPH della FAILLE de LÉVERGHEM

LIEUTENANT AU 20e DE LIGNE A L'ARMÉE BELGE,
Chevalier de l'Ordre de Léopold et de l'Ordre de la Couronne,
Décoré de la Croix de guerre,
Licencié des Sciences — Docteur en Droit des Facultés de Paris,

né à Maria-ter-Heide, le 5 Août 1887, tombé au champ d'honneur à Hansbeke (Flandre Orientale), le 23 Octobre 1918.

Un premier service aura lieu en l'église paroissiale de Maria-ter-Heide le Lundi 2 Décembre, à 11 heures.

Un second service sera célébré pour le Lieutenant DELLA FAILLE DE LÉVERGHEM et les BRAVES DE SON PELOTON, tombés avec lui au champ d'honneur, le Lundi 9 Décembre, à 11 heures en l'église paroissiale de Notre-Dame, à Anvers.

REQUIESCANT IN PACE.

CHATEAU du « MICK »

Brasschaet (Polygone) le 25 Novembre 1918.

Etabl. V. VAN DIEREN & Co. Anvers.

Op 6 september 1959 herdachten de overlevenden van het 20ste Linierregiment van 1914-1918 te Merendree de Slag van Overbroek en hun strijdmakers die er als helden sneuvelden⁵.

Bij deze gelegenheid werd een gedenkplaat onthuld met daarop de beeltenis van Luitenant André della Faille de Leverghem, aan wie de herinnering altijd in ere werd gehouden door de overlevenden zowel officieren als gewone soldaten.

André della Faille de Leverghem werd geboren in Brasschaat op 5 augustus 1887.

Op 23 oktober 1918, achttien dagen voor de wapenstilstand die een einde zou maken aan de gevechten viel hij op het veld van eer te Overbroek, in de frontlinie, aan het hoofd van zijn infanteriepeloton.

Hij was nauwelijks dertig jaar oud en het offer dat hij bracht voor zijn Vaderland liet hem niet toe de missie te vervullen waarvoor hij bestemd was: de vorming van de jeugd in zijn functie van professor psychologie aan de Universiteit van Leuven. Met schitterende resultaten had hij hiervoor de nodige studies achter de rug in Parijs.

Maar tijdens de oorlogsjaren zullen zijn persoonlijkheid, zijn idealisme en zijn groot plichtsgevoel, een geweldige indruk nalaten bij allen die hem gekend hebben zoals zijn vroegere strijdmakers het dertig jaar later hebben gewild; zijn nagedachtenis in het brons in ere houden.

'L'Union Familiale'⁶ beschouwde het als haar plicht om zijn persoon aan de jeugd beter kenbaar te maken.

Deze voorstelling zal ongetwijfeld zeer onvolledig zijn.

André della Faille de Leverghem huwde op 13 juni 1913 te Parijs met Marguerite de Ranst de Berchem de St.-Brisson.

Op de dag van de invasie, 4 augustus 1914, was hij een jonggehuwde met een dochttertje geboren op de vooravond, 3 augustus 1914.

We gaan het hier niet hebben over zijn familieleven. De echtgenoot en vader werden geroepen en gezonden door de Plicht. Hier gaat het vooral over de persoon en de soldaat die zijn leven gegeven heeft voor zijn Vaderland.

⁵ Een korte reportage over deze herdenking werd destijds in het toenmalige BRT-journaal uitgezonden.

⁶ L'Union Familiale is de Familieverening della Faille.

De enige documenten waarover we kunnen beschikken zijn een boekje, geschreven kort na de oorlog 1914-1918 door barones de Sarret de Coussergues⁷, de zuster van André della Faille de Leverghem ten behoeve van zijn ouders; enkele brieven van hemzelf, andere geschreven door zijn oud-strijdmakkers of -soldaten en het werk *Vu et Vécu* waarin René Willems het verhaal van het 20ste Linierregiment vertelt tijdens hun campagne. Deze weinige elementen stellen ons een nobel figuur voor.

De geschiedenis van André della Faille de Leverghem staat samengevat in een brief die hij op zich droeg op het moment dat hij sneuvelde; we kunnen niet beter doen dan hem integraal over te nemen zoals zijn zus, barones de Sarret, deed:

“Geschreven in de loopgraven. Ramscapelle, 19 juli 1916.

Mijn lieve vader, mijn lieve moeder,

Ik schrijf u enkele woorden die u zullen worden overgemaakt indien God van mij vraagt dat ik mijn leven geef. Ik heb het opgedragen aan onze vaderlanden⁸ zoals het mijn plicht was te doen zonder bijbedoelingen. Maar ik hou eraan dat je weet met welke tedere genegenheid ik, gedurende deze grote oorlog, aan u heb gedacht. Dat is omdat ik altijd een bevoorrecht kind ben geweest, omringd door zo'n echte intimiteit.

U heeft me geleerd om voor u te denken en u heeft me altijd aangemoedigd met een zeer tedere vriendelijkheid. Er zijn zoveel van die voorbeelden die ik me herinner! In één woord, u heeft me willen maken zoals u zelf wilde, wat in feite de beste leermethode is.

Beste ouders, als ik sterf, ween dan niet.

Vooreerst heb ik mijn plicht gedaan, vervolgens heb ik alleen gelukkige en zuivere dagen gekend, Béatrice en Aude zullen u troosten⁹. Als ze van me houden, zullen ze evenzeer van u houden.

⁷ Barones de Saret de Coussergues werd op 12 juli 1889 geboren in Brasschaat als Monique della Faille de Leverghem. Ze overleed in Béziers op 4 januari 1972. In mei 1913 huwde ze met Robert de Sarret de Coussergues en na zijn overlijden in 1933 hertrouwde ze in 1935 met zijn broer Louis.

⁸ Zijn vader, Jean della Faille de Leverghem, was Belg en zijn moeder Edmée Martineau des Chesnez, was een Française.

⁹ Béatrice en Aude zijn de twee dochtertjes van André della Faille.

Op het moment van mijn dood, als God dit nodig vindt, zal ik terugdenken aan mijn huis dat je me hebt helpen vinden en aan het intieme interieur dat je me hebt helpen inrichten voor mijn huwelijk. Alles wat ik ben, al mijn vreugde die mijn leven heeft doen schitteren, al het goede dat ik in mij heb, het komt van u en mijn lieve grootmoeder. Daarom zal mijn laatste gedachte een dankzegging zijn.

Ik vraag u, lieve Papa, lieve Mama om, aan Marguerite¹⁰ de tedere genegenheid te willen geven waarmee u me altijd hebt omringd.

Ik omhels u beiden met veel erkentelijkheid en genegenheid. Met respect voor u. André."

Deze brief tart elke commentaar, hij vertelt wie de schrijver is en betekent voor zijn ouders het grootste eerbetoon waar ouders kunnen op hopen.

Gedurende de eerste dagen van de oorlog hield André della Faille de Leverghem een velddagboekje bij dat door barones de Sarret werd overgeschreven. Het telt een vijftiental bladzijden.

Komende met de trein uit Parijs, komt André della Faille de Leverghem op 4 augustus 1914 aan in de kazerne in Charleroi. Hij meldt zich aan op 5 augustus, nadat hij de tekens van zijn huwelijksverbintenis had verwijderd¹¹, want zo werd verteld, het leger aanvaardde geen gehuwde vrijwilligers. Hij wordt naar Mechelen gestuurd waar hij zijn uitrusting krijgt, daarna trekt hij met het vrijwilligerskorps naar Dendermonde. Patrouillerend op de linkeroever van de Schelde ziet hij in de verte de slag om Melle. Dan trekt hij naar Gent en Brugge en keert terug naar de omgeving van Gent waar hij ontvangen wordt in een kasteel:

"Het is voor mij een nieuwe luxe. En daarna heb ik de gelegenheid om opnieuw eens te praten over zaken die me interesseren, literatuur en politieke economie, met Mijnheer X, met een nogal levendige intelligentie, voor mij een beetje te praktisch.

Hij beschouwde zich ook nuttiger in België om zijn familie te leiden dan zich te engageren. Ik heb over zijn standpunt niet gediscuteerd. We deelden in

¹⁰ Marguerite de Ranst de Berchem de St.-Brisson, zijn echtgenote.

¹¹ "Après avoir enlevé son alliance" - vermoedelijk gaat het hier over zijn trouwing.

elk geval niet dezelfde mening. Als ik naar hem luisterde dacht ik aan Clovis Poulet¹², die, veel ouder dan hij, de daad heeft gesteld die hij moest.

In sommige omstandigheden geeft de ene zich volledig. Men kan vele verwijten richten aan de adel van het ancien regime, maar zij wisten zich ten minste op te offeren voor mooie idealen. Zij werden opnieuw het Voorbeeld. Bij de jongeren van de nieuwe Belgische adel die in lederen kantoorruimtes, bestuurder of schrijver in een hoofdkwartier, zijn er velen die zich moeten afvragen wat ze zouden antwoorden aan iemand als Clovis Poulet indien hij hen zou vragen wat ze tijdens de oorlog hebben gedaan. Ik hoop dat deze wezens dan tenminste het fatsoen zullen hebben om in de schaduw te blijven eenmaal er vrede gesloten wordt. Ze zijn nooit in gevaar geweest, ze hebben niet het recht om met de eer te gaan lopen.

Gelukkig zijn er velen die begrepen hebben wat hun plicht was en die ze ook eenvoudig hebben vervuld.

Het blijft helaas betreurenswaardig dat sommigen onder hen niet op hun plaats zijn geweest en omdat een 'dergelijke' dat niet doet, gaan we snel veralgemenen en bevestigen dat al degene van die categorie dat ook niet doen.”

Deze passage uit het velddagboek toont het ideaal dat André della Faille de Leverghem bezielde en dat kan samengevat worden in twee woorden: 'Adel verplicht'.

Het vrijwilligerskorps werd ontbonden en André werd ondergebracht in het 8ste Liniereregiment in de IV^{de} Divisie te Namen. Hij drukt zijn spijt uit dat hij niet was ondergebracht in de III^{de} D.A.¹³, de divisie die zich heeft onderscheiden in de slag rond Luik, maar zijn commandant laat hem weten dat “*de ene divisie de andere waard is en dat zij ook wel zullen opgeroepen worden voor interessante zaken*”.

Op 26 september 1914 komt het 8ste Liniereregiment in oog te staan met de vijand in de omgeving van Dendermonde waar de ruïnes echt indrukwekkend zijn. André trekt ten aanval naar Oudergem en zijn molen die door de vijand wordt bezet:

¹²Vermoedelijk Clovis Poulet (met dubbele l) de toenmalige burgemeester van Estainpuis/Steenput.

¹³D.A. = Division d'Armée - Legerdivisie.

“Wij maakten een actie naar voor toen de sergeant rechts van mij geraakt werd door een kogel in beide dijen, de sergeant links van mij werd geraakt door een kogel in het hoofd en ik voelde een geweldige schok die me bijna deed omvallen. De sergeant had net naar me geroepen: “Aie” en vuurde verder; de sergeant links van mij had nog kunnen zeggen: “Ik ben gekwetst” en ik riep uit: “Je suis f...”¹⁴. “Niet zo luid” zei de sergeant tegen mij “dat ontmoedigt”.”

André beschrijft zijn toestand, hij kreeg een kogel in de long en spuwt bloed. Hij ligt uitgeschakeld op het slagveld wachtend op de Duitsers, maar die hebben zich teruggetrokken. Met een Belgische cabriolet wordt hij naar Grembergen gebracht. Men brengt hem naar de trein en 's anderendaags wordt hij wakker in een hospitaalbed in Antwerpen.

André wordt ontslagen uit het leger en dank zij zijn ouders, wordt hij naar Nederland gebracht. Eenmaal genezen trekt hij naar Frankrijk en neemt er opnieuw dienst begin 1915. Hij wordt naar de school van Gaillon¹⁵ gestuurd waar hij een opleiding volgt voor officier.

De notities in het velddagboek van André della Faille de Leverghem houden hier op en herbeginnen pas bij zijn terugkeer aan het front, waar we hem terugvinden als officier in het 10de Liniereregiment, IV^{de} D.A.

Volgens het boek van Willems *Vu et vécu*¹⁶ bezette het 10de Liniereregiment opeenvolgend de sectors van Noordschoote, Drie Grachten van 28/02/1915 tot 12/03/1915, Ramskapelle van 26/03/1915 tot 17/10/1915, Diksmuide van 4/12/1915 tot 9/05/1916, Ramskapelle van 25/05/1916 tot 20/03/1917.

Deze droge opsomming van sectoren kan, voor zij die het hebben meegemaakt niet de hoeveelheid leed, de moed, de vasthoudendheid en het ideaal dat de infanterie vertegenwoordigde oproepen. En er was het

¹⁴ “Je suis f(outu)...” – Ik ben eraan – ik ben veroordeeld.

¹⁵ In het kasteel van Gaillon (Normandië) had het Belgische leger vanaf 15 januari 1915 een school opgericht voor de opleiding van onderluitenanten en luitenanten, officieren die zich steeds in de vuurlinie bevonden. Sinds het begin van de oorlog was het aantal van deze jonge officieren gevoelig gedaald zodat er een dringende behoefte was om nieuwe op te leiden.

¹⁶ WILLEMS R., *Vu et vécu. Historique du 20e régiment de Ligne*, Gent, 1931.

harde leven in de loopgraven van de IJzer, in het water, de modder, de koude, zonder nog te spreken van het altijd aanwezige gevaar.

Het boek van Willems omschrijft, met enkele details, de meidagen 1916, tijdens dewelke de IV^{de} D.A. en in het bijzonder de 10de Linie zwaar werden beproefd in Diksmuide.

Het is tijdens deze periode dat in dezelfde 10de Linie, onze neef baron François della Faille d'Huyse, soldaat mitrailleur en eveneens oorlogsvrijwilliger werd gedood¹⁷.

De beschieting van Diksmuide begon op 2 mei 1916 en de IV^{de} D.A. werd afgelost op 9 mei en trok naar Ramskapelle. Het is daar dat André die de loopgravenoorlog en zijn vernielende beschietingen in al hun wreedheid meemaakte, aan zijn ouders de mooie brief schreef die we hebben afgedrukt; deze is inderdaad gedateerd op 19 juli 1916.

Barones de Sarret, die alleen de brieven van haar broer kent die in deze periode werden geschreven, schrijft: "In al zijn brieven bemerken we zijn bezorgdheid om het gevaar waaraan hij werd blootgesteld te verdoezelen evenals de ontbering gedurende de lange winters in de modder, in plaats dat hij vertelde over zijn bezigheden aan het front."

Op 13 april 1916 wordt André geciteerd in het dagorder van het leger:

"Wordt gedecoreerd met het Belgische oorlogskruis en de orde van de kroon, de onderluitenant André della Faille de Leverghem. Toegewijde vrijwilliger sinds het begin van de oorlog, zwaargewond op 26 september 1914 in de slag van Oudergem. Na zijn ontslag gaat hij begin 1915 terug in dienst en is sindsdien een voorbeeld van moed voor zijn soldaten." Deze onderscheiding wordt hem uitgereikt in De Panne door koning Albert I.

Het is gemakkelijk te begrijpen welk een diepe indruk dit heeft gemaakt op André della Faille de Leverghem, deze onderscheiding, ontvangen uit de handen van de koning zelf.

Beziel en geïnspireerd door zijn gevoelens drukt hij dit uit in zijn brieven. Eind 1916, rapporteert Willems dat er een reorganisatie is in het leger. Een deel van het 10de Linierement, waaronder de compagnie van André della Faille de Leverghem, vormt vanaf nu het nieuwe 20ste Linierement.

¹⁷ François della Faille d'Huyse (*Huisse, 20 september 1895-†De Panne 16 mei 1916), zn. van Gaëtan en Elisabeth Christyn gravin van Ribaucourt.

Op 2 mei 1917 trekt het 20ste Linieregiment naar de sector Steenstrate-Het Sas waar ze blijven tot 28 juni 1917. André della Faille de Leverghem raakt er voor de tweede maal gekwetst.

De omstandigheden van deze verwonding zijn beschreven door barones de Sarret, ongetwijfeld volgens de uitleg van haar broer:

“André was in de sector van Het Sas. Zijn peloton was pas gereorganiseerd. Er was een hevige beschieting. Profiterend van een rustig moment liet André zijn troepen terugtrekken, met de bedoeling zich bij hen te voegen nadat hij de nodige instructies had gegeven aan de luitenant die hem kwam vervangen...

Eens dit gebeurd, trok André eveneens naar achter maar de beschietingen hervatten en hij werd geraakt door een granaatscherf in de hals. Hij onderging een delicate operatie want de granaatscherf zat in de onmiddellijke nabijheid van de halsslagader.”

Ietwat later, op het legerorder:

“Wordt geciteerd in het dagorder van het leger de Luitenant della Faille de Leverghem, moedig officier, oorlogsvrijwilliger, gehuwd en huisvader. Gewond in 1914 en uit het leger ontslagen. Zich opnieuw aangemeld en een tweede maal gekwetst in de sector Het Sas. Wordt Ridder in de orde van de Kroon en wordt onderscheiden met het Oorlogskruis.”

Het is in die periode, 27 september 1917, dat André het geluk heeft zijn zoon Arnould te zien geboren worden.

Vanaf 11 november 1917 tot 11 februari 1918 bezet het 20ste Linieregiment de sector Luigem-Bikschoote (ten zuiden van het bos van Houthulst).

In maart 1918 bezet het 20ste Linie de sector Sint-Jacobs-Kapelle ten noorden van Diksmuide; op 30 maart wordt hij ingedeeld bij de legerreserve in Proven en op 20 april 1918 keert hij terug naar de sector Steenstrate-Boezinge, dit tot 27 mei 1918.

Omdat hij ziek werd in februari 1918 wordt André in herstelverlof gezonden.

Op 20 maart komt hij te Parijs aan dat gebombardeerd wordt door de Dikke

Bertha¹⁸ en hij doet zijn familie vertrekken naar St-Jean-de-Luz¹⁹. Begin april, zegt ons barones de Sarret, voegt hij zich terug bij zijn regiment aan de IJzer.

"De scheiding", zo zegt barones de Sarret, "zal dit keer minder lang zijn dan André had voorzien, want een derde verwonding zou nog een nieuwe periode van geluk brengen, helaas werd het een laatste gelukkige maand!"

Op 19 mei 1918 schrijft André: *"Ik bevind mij nog in Beveren met een goede verwonding voor een huisvader: gewond door de kogel van een machinegeweer in het linker schouderblad, een goede breuk zonder scheuren."* De kogel had het schouderblad doorboord en had weinig schade aangericht.

André wordt opnieuw geciteerd in het dagorder van het leger op 6 juni 1918. *"Wordt benoemd als Ridder in de Leopoldsorde, André della Faille de Leverghem, Reversveluitenant, oorlogsvrijwilliger, officier met een hoge morele waarde, die zichzelf geeft in alle omstandigheden en ook een mooi voorbeeld is van vaderlandsliefde."*

Werd op 17 mei, voor de derde maal zwaar gekwetst in de sector Woumen op weg naar een vooruitgeschoven post gedeeltelijk ingenomen door vijandelijke mitrailleurs. Is gedurende 45 maanden aan het front, is Ridder in de Kroonorde en werd tweemaal geciteerd in de legerorders."

De gebeurtenis is beschreven in het boek van Willems: *"De 20ste mei trekken de onderluitnants della Faille de Leverghem en Degive van de 6de Cie met 10 man als voorpost om een door de vijand opgegeven post te bezetten. Nauwelijks daar aangekomen, kwamen ze onder een spervuur van mitrailleurs te liggen. Vier mannen worden gedood, de andere en zichzelf worden gekwetst. De Duitse mitrailleurs waren zonder enige twijfel tijdens*

¹⁸ Dikke Bertha is de bijnaam van een Duitse houwitser. De officiële naam was Kurze Marine Kanone L/12 en had als codenaam M-Gerät. Het wapen kon granaten afvuren van 1160 kilo. De houwitser kon doelen treffen tot op 9 km afstand. (Wikipedia)

¹⁹ Saint-Jean-de-Luz is een badplaats in het Franse departement Pyrénées-Atlantiques aan de Golf van Biskaje in de Baskische provincie Labourd en maakt deel uit van het arrondissement Bayonne.

de dag op de post geïnstalleerd en ze waren het slachtoffer geworden van een list."

Barones de Sarret brengt een maand door bij haar broer en zijn familie in St-Jean-de-Luz en voor haar ouders beschrijft ze die gelukkige dagen:

"Hij arriveerde te St-Jean-de-Luz op een mooie zomerdag. Alles was helder en vrolijk, iedereen was gelukkig en opgewekt. Sinds de vooravond maakte een zoete emotie als een langverwachte wens zich meester van de kleine villa Flore en iedereen werd de morgen van de 14de, een mooie dag die zich aankondigde met de opkomende zon, lachend wakker.

Weldra verscheen er een ranke silhouet die uit een wagen sprong. Het was André! André was een beetje vermagerd, maar toch alert en speels, elegant, slank en hij oogde zeer groot in zijn kaki-uniform.

Zijn gezicht was getaand door het leven in de loopgraven. Zijn gelaatstrekken waren geaccentueerd door de ruwheid van de maandenlange beproevingen en de recente verwondingen. Maar door zijn wil die altijd sterker was dan hijzelf en zijn vriendelijkheid bleef een zekere goedheid van hem uitstralen. Dat was André, opengebloeid door de beproeving van de oorlog, André gelukkig omwille van de plicht die hij vervulde en gelukkig dat hij een paar weken het harde werk en de donkere uren kon vergeten, om zich aan de zoete geneugten van het gezinsleven te kunnen geven."

Barones de Sarret somt ter gelegenheid van dit laatste verlof de herinneringen op aan haar broer: hun lange wandelingen, hun gesprekken, hun uren gewijd aan de muziek en ook een reis naar Lourdes toen ze haar broer daar zag voor de grot.

"Ernst en kalmte en iets heel militair straalde uit zijn persoon. Het was de soldaat van de grote oorlog, die met een ridderlijk gebaar hulde kwam brengen aan Maria, de gezegende koningin onder alle vrouwen.

Mij overkwam een triestig gevoel toen ik hem op een morgen na de mis zag, nog steeds in gebed. Het leek me dat hij aan de Maagd droevige dingen vroeg en gans de schrik voor de oorlog maakte, in een oogwenk, plaats voor ongerustheid in de stilte van de grot."

Daarna, het vertrek. André keert terug naar het front.

In de loop van de vier jaren dat André della Faille de Leverghem een echte officier was geworden bleek hij niet tevreden met het geven van bevelen en het goede voorbeeld te stellen aan zijn manschappen, maar onderhield hij

zich met hen als individu, hij hield van hen en apprecieerde ze; deze houding was wederkerig, hij werd gewaardeerd en bewonderd en was geliefd bij zijn soldaten.

Barones de Sarret citeert enkele brieven die hem niet enkel typeren als bevelhebber maar ook als een vader voor zijn manschappen die zijn leven deelden.

André della Faille de Leverghem schreef aan een van zijn neven.

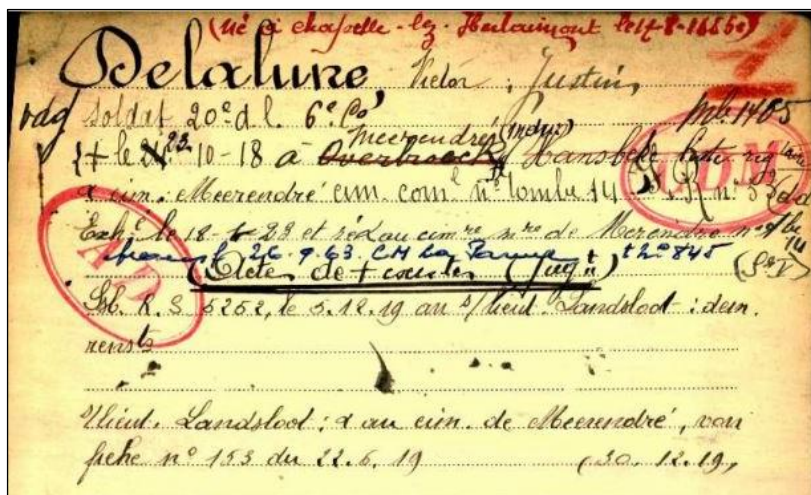
“Wat de Vlamingen betreft begaat men soms een psychologische vergissing. De Vlaming is, over het algemeen, een gereserveerde persoon die niet veel loslaat en die het heel moeilijk heeft om duidelijk te maken wat hij voelt. Ik heb de Vlamingen lang gade geslagen. Ik had er veel in mijn peloton: Antwerpenaars, Gentenaars, Bruggelingen en Vlamingen uit het niet bezette deel, ik verzeker u dat ik ze heb leren waarderen. Als men goed is voor hen dan bedanken ze niet of nauwelijks. Maar als de gelegenheid zich voordoet om u een dienst te bewijzen, dan bieden ze zich spontaan aan. En dan voelt men bij hen zo'n geduldige en vasthoudende wilskracht die indruk maakt. Ze zijn bewonderenswaardig om hun fysiek en moreel uithoudingsvermogen. Over het algemeen zijn mijn soldaten prachtkerels. Ze zijn moedig en hebben het hart op de juiste plaats. Als men zich met hen bezig houdt krijg je gemakkelijk hun sympathie, ik heb hen in zeer ernstige omstandigheden meegemaakt en ik vond het onthutsend hoe kalm ze waren.”

En wat dachten zijn manschappen? Barones de Sarret citeert enkele passages uit brieven geschreven door de soldaat Delalune, die zou sterven aan de voeten van zijn luitenant:

“Mijn Luitenant, ik heb het genoeg u te laten weten dat ik het Oorlogskruis heb ontvangen. Ik feliciteer u met uw citering in het dagorder van het leger (1917).

Met de compagnie gaat alles goed.

Mijn luitenant, ze vragen naar u, omdat de Luitenant X veel straffen heeft uitgedeeld wanneer de Kapitein in verlof was. Hopelijk hebben we het geluk om u weer te zien; ze vragen me allemaal of dit nog lang zal duren.”

Fragment van de militaire fiche van soldaat Victor Delalune.

En een andere brief uit 1918.

“Mijn dappere Luitenant,

Ik neem de eerbiedige vrijheid om u te feliciteren met al uw dappere soldaten van het 3de peloton voor de derde welverdiende onderscheiding (1918) die u ontving voor moed en dapperheid in de eerste linie (onderstreept door de soldaat). Mijn Luitenant, Ik ben trots op u, ik ben de enige die uw moed kan beoordelen, gezien ik altijd aan uw zijde ben.

U moet weten dat er bij de soldaten onderling soms discussies zijn en dat een officier vlug veroordeeld wordt; ik heradem dat ik in elke hoek van de kazerne hier goedkeuringen hoor. Ik zei aan de mannen “De luitenant zal niet meer terugkeren omdat hij te zwaar gekwetst is.” Maar ze antwoordden mij allen: “Zelfs al had de luitenant maar één arm meer, hij zou nog terugkomen.”

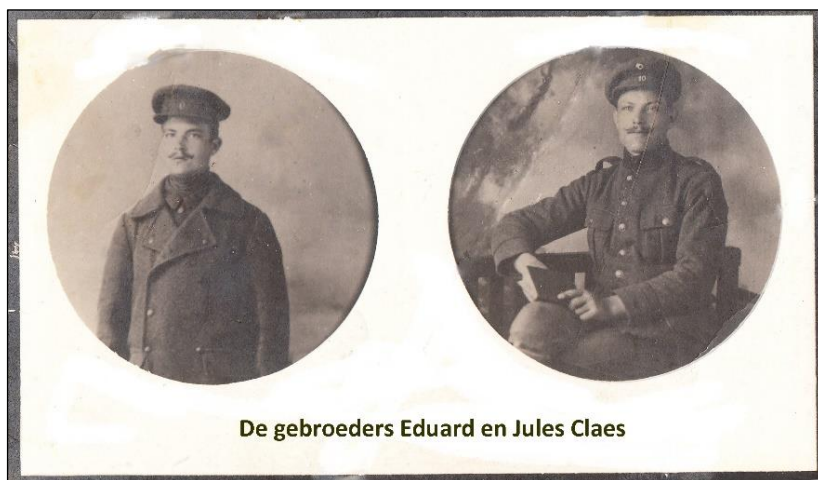
Inderdaad, André della Faille de Leverghem, die drie maal gewond raakte omhelsde zijn vrouw en kinderen en verliet St-Jean-de-Luz, waar hij gemakkelijk had kunnen blijven... en keerde terug naar het front.

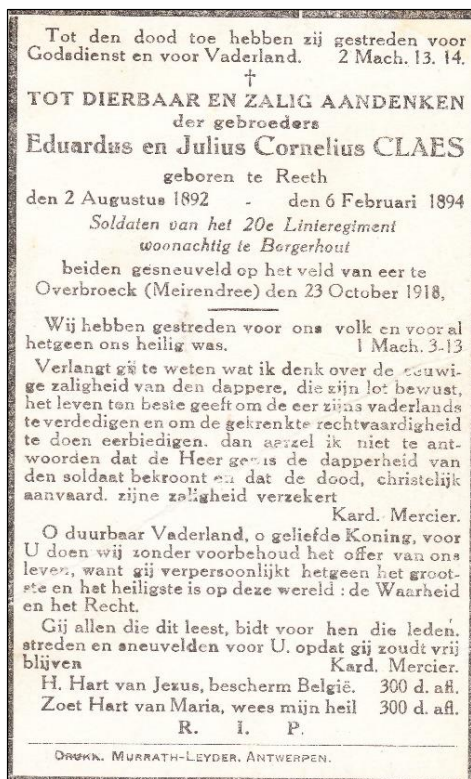
Op 27 mei 1918, zo vertelt Willems, verlaat het 20ste Linie de sector Steenstrate-Boezinge en neemt na een korte rustperiode in juni, de noordelijke sector van Diksmuide in die ze bezetten begin september tot aan het bevrijdingsoffensief.

Na vier jaar, op 28 september 1918 trekt gans het landleger in de aanval. Het 20ste Linie gaat in het offensief ten zuiden van Diksmuide. De divisie herovert het kasteel Blankaart, Klerken en Zarren, namen die vermeld staan op het banier van het 20ste.

Het 2de bataljon, dat van Luitenant della Faille de Leverghem, werd het minst beproefd in deze eerste gevechten. Zo bleef hij, volgens Willems, ononderbroken beschikbaar gedurende 15 dagen. Als beschikbare reserve bij de inname van Zarren en Torhout, komt hij in de eerste linie te staan bij het naderen van Gent en het afleidingskanaal van de Leie (d.i. het Schipdonkkanaal).

De 6de compagnie krijgt als missie de overname van Overbroek (Merendree): "In die periode", vertelt ons Willems, "trekt het peloton van Luitenant della Faille de Leverghem richting het kanaal, nadat ze eerst in de huizen ten noorden van de weg Hansbeke-Merendree een dozijn krijgsgevangenen hadden genomen. Het was een volledig open terrein dat gedomineerd werd door de loopgraven aan de rechteroever, van waaruit de Duitse machinegeweren onophoudend bleven vuren.

*Doodsprentje van de
gebroeders Eduard
(sergeant) en Jules Claes.*

De leider van het peloton is een officier die met drie blessures sinds het begin van de oorlog, zijn heldhaftigheid reeds heeft bewezen. Hij sleept zijn mannen mee en ze geraten steeds verder. Sergeant Claes²⁰, wordt gevelde door een kogel al roepend "Vooruit". Ze komen aan het kanaal maar daar is er geen enkele mogelijkheid meer om te schuilen tegen het geschut van de

²⁰ Eduard Claes (°Reet, 2 augustus 1892), oorlogsvrijwilliger, zoon van Jean en Maria-Theresia Crauwels. Hij werd herbegraven op het kerkhof van Merendree (graf nr. 10). Op 26 september 1963 werden zijn stoffelijke resten overgebracht naar de Belgische militaire begraafplaats in De Panne.

vijand. De soldaten Van Genechten²¹, Rooms²² en Jules Claes²³ werden gedood. Luitenant André della Faille de Leverghem is dodelijk geraakt op het moment dat hij achter een boom langs de oever de posities van de vijand observeerde. De soldaten Delalune²⁴ en Alders²⁵ snellen hem ter hulp. Ze vallen dood aan zijn voeten."

Soldaat Delalune was de ordonnans van André della Faille de Leverghem, hij is de auteur van de brieven die we geciteerd hebben.

Het 20ste Linie heeft zware verliezen geleden, maar het bruggenhoofd Overbroek (Merendree) is bereikt en de Duitsers zijn verdreven over het kanaal.

Barones de Sarret citeert eveneens een brief van de Kapitein Servais: "De Luitenant André della Faille de Leverghem is niet teruggekeerd. Ik ben inlichtingen gaan inwinnen bij zijn manschappen en een sergeant vertelde me dat hij André, zich schuilhoudend achter een boom hoorde roepen: "Delalune, ik ben gewond". Hij heeft toen gezien dat Delalune en een andere soldaat hem ter hulp snelden...

De Ridder (luitenant) ging de volgende dag het hele terrein doorzoeken om er zeker van te zijn dat hij er niet was. Helaas vond hij hem gezeten aan de

²¹ Jozef Van Genechten (°Antwerpen, 23 september 1895), oorlogsvrijwilliger, zoon van François en Anna Sobrie. Hij werd herbegraven op het kerkhof van Merendree (graf nr. 17). Op 26 september 1963 werden zijn stoffelijke resten overgebracht naar de Belgische militaire begraafplaats in De Panne.

²² Maurice Rooms (°Gent, 13 september 1896), zoon van Edmond en Maria Josepha Van Frayenhoven. Hij werd herbegraven op het kerkhof van Merendree. Later werden zijn stoffelijke resten overgebracht naar Gent Westerbegraafplaats monument, plein 13, rij 1.

²³ Jules Claes (°Reet, 6 februari 1894), zoon van Jean en Maria-Theresia Crauwels en jongere broer van sergeant Eduard Claes. Hij werd herbegraven op het kerkhof van Merendree (graf nr. 11). Op 26 september 1963 werden zijn stoffelijke resten overgebracht naar de Belgische militaire begraafplaats in De Panne.

²⁴ Victor Justin Delalune (°Chapelle-lez-Herlaimont, 14 augustus 1885), gehuwd. Hij werd herbegraven op het kerkhof van Merendree (graf nr. 14). Op 26 september 1963 werden zijn stoffelijke resten overgebracht naar de Belgische militaire begraafplaats in De Panne.

²⁵ Frans Alders (°Neerpelt, 10 mei 1893), zoon van Jan Michiel en Henrica Witters. Hij werd herbegraven op het kerkhof van Merendree (graf nr. 54). Op 26 september 1963 werden zijn stoffelijke resten overgebracht naar de Belgische militaire begraafplaats in De Panne.

voet van een boom aan de oever van het kanaal met Delalune en Alders, gedood aan zijn zijde. Hij heeft ze onmiddellijk naar achteraan gebracht en begraven zo goed hij kon."

Frans Alders.

né à Anvers le 23-9-95

Van Genechten, ^{Joseph} ^{Joseph} ^{nr. 889}

20e ligne Cie

+ (à Meersdenre) à ~~Brandsbeke~~ le 23-10-18 (liste rég tan

à com. Meersdenre ^{23.10.18} (liste comm. de) cin. com. n. 18

Lecl. VI (F.R. 56) ^{verrepts. naar de Panne - 26.9.63} ^{graf. 847}

Lecl. 12-1-23 et 14 dan com. n. de Meersdenre ¹²⁻¹⁻²³

Bl. R.S. 5202, le 5.12.19 au s/lieut. Landsloot: ^(S. 12)

den. vers le Jugement rendu le 18-6-25

transcrit à Linth

s/lieut. Landsloot: à au com. de Meersdenre, van

fiche n. 156 du 22.1.19 150.11.19

Fragment van de militaire fiche van Jozef Van Genechten.

Op het dagorde van het leger vinden we een laatste citering: "Reserveluitenant André della Faille de Leverghem is opgenomen als Officier in de Leopoldsorde. Eliteofficier, met een groot plichtsbesef, met een onwrikbare moed en durf. Hoewel hij gehuwd en huisvader was, meldde hij zich als vrijwilliger op 4 augustus 1914. Ontslagen in september 1914, omwille van zijn verwondingen door de vijand, meldt hij zich vier maanden later opnieuw aan. Hij is in alle omstandigheden een voorbeeld van toewijding en zelfverloochening."

De gedenkplaat op het monument André della Faille vandaag.

“Twee maal gekwetst na elkaar, vraagt hij steeds om terug te keren naar zijn eenheid, zeggende: “Ik heb me geëngageerd om mijn plicht te doen tot het einde.” Op 23 oktober, in de slag van Overbroek, op het moment dat zijn doel nabij was is hij dapper gesneuveld voor de verdediging van het Belgische volk, nadat hij op schitterende wijze zijn manschappen had geleid onder het zware geschut van de vijandelijke mitrailleurs en na het nemen van talrijke gevangenen. Aan het front sinds het begin van de oorlog.”

André della Faille de Leverghem was, is en blijft een man waar de familie della Faille fier op is dat hij een van hen was; hij is trouw gebleven aan het ideaal dat hem reeds inspireerde tijdens zijn passage in Gent in 1914.

“In sommige omstandigheden geeft de ene zich volledig. Men kan vele verwijten richten aan de adel van het ancien regime, maar zij wisten zich ten minste op te offeren voor mooie idealen. Zij werden opnieuw het Voorbeeld.” En dat woord, geschreven in 1914, was met de hand onderstreept.

Auteur anoniem; André della Faille de Leverghem, 1887-1918, *L'Union Famiale a.s.b.l.*, Drukkerij F. Van Buggenhoudt, Brussel, 1961, 12 blz. - vertaald en bewerkt door André Bollaert.

KONING ALBERT I BEZOCHT HET BEVRIJDE EN VERNIELDE NEVELE

Het is bekend dat koning Albert I van dichtbij het teruggedrijven van de Duitse troepen in oktober en november 1918 volgde.

In zijn oorlogsdagboek noteerde Gerard Vandeveire uit Ursel dat koning Albert op 24 oktober in Ursel was. Hij had er contact gehad met de generaal van de 2de Legerdivisie op het kasteelke van notaris Broeckaert en reed met zijn wagen richting Aalter.

Ondertussen hadden de Duitsers stelling genomen achter het Schipdonkkanaal. Eind oktober moesten de burgers in de meeste gemeenten rond het kanaal verplicht hun dorp verlaten. Zo dreigden de Duitsers op 26 oktober in Merendree met de doodstraf voor hen die het bevel negeerden.

De gevechten langs het Schipdonkkanaal tussen Zomergem en Deinze zouden nog tot 1 november duren; toen trokken de Duitsers zich terug.

Op 2 november 1918 trokken de laatste Duitsers weg uit Eeklo en op zondag 3 november, zo vertelt ons Pius Ryffranck in zijn dagboek, rond vier uur in de namiddag stopt koning Albert in burger met zijn wagen voor het stadhuis van Eeklo. Hij kwam zonder begeleiding en was alleen vergezeld van kroonprins Leopold. In het stadhuis werd hij verwelkomd door burgemeester Roegiers en enkele schepenen en stond hun te woord in het 'Vlaamsch'.

In de schoollokalen van het klooster van Waarschoot was een veldhospitaal ingericht. De slachtoffers kregen er op 3 november het bezoek van koningin Elisabeth.

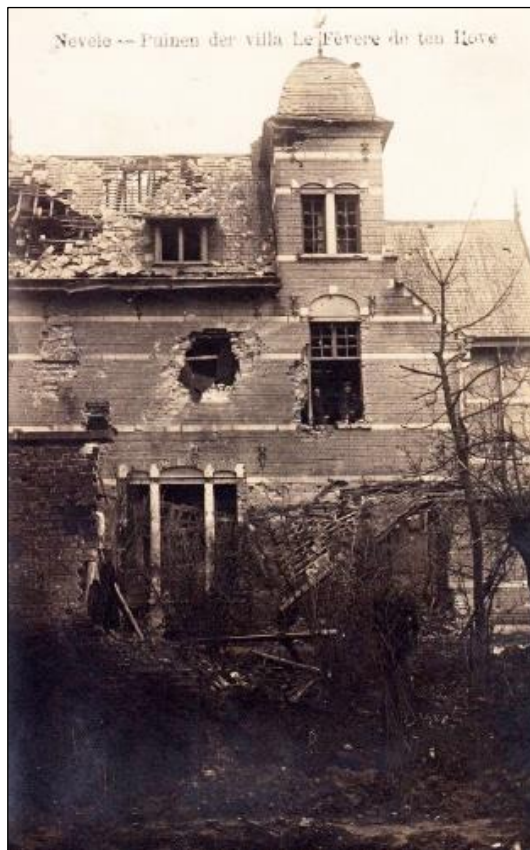
Vanaf 2 november keerden de inwoners in mondjesmaat terug naar hun vernielde dorpen rond het Schipdonkkanaal.

De villa van vrederechter Le Fèvre de ten Hove werd kort voor de Eerste Wereldoorlog gebouwd door de firma Felix Heyerick-Vermeulen uit Deinze; nu Carrefour Market, Cyriel Buyssestraat 30 in Nevele.

Het werkvolk van de firma Heyerick met uiterst links de vrederechter (met bolhoed en baard) in 1912.

De zwaar beschadigde villa van de vrederechter in november 1918.

Op zondag 6 november brachten de koning en de koningin vergezeld van kroonprins Leopold een bezoek aan Zomergem. Zij waren sterk onder de indruk van de vernielingen aldaar die volgens hen zo erg waren als de vernielingen in de IJzerstreek. De koning nam deel aan een werkvergadering op het gemeentehuis en daarna bezocht hij de gekwetsten in het klooster. Enkele van de schaars teruggekeerde inwoners waren komen toegelopen om de koninklijke familie te verwelkomen. De koning onderhield zich met hen terwijl de koningin informeerde naar de voorbije gebeurtenissen.

Uit het bijgehouden oorlogsrelaas van de Zusters van de heilige Vincentius à Paulo weten we dat dezelfde dag de koning vergezeld van de kroonprins

ook Nevele bezocht. De zusters waren pas op 3 november naar hun klooster terug gekeerd. Het dak van het klooster was grotendeels weg, de westergevel ingevallen, deuren en vensters doorzeefd. Koning Albert I en kroonprins Leopold bezochten het kloostergebouw en ze bedankten de zusters voor al hun geleverde inspanningen. Dank zij onze contacten met de nazaten van de familie Le Fèvre de Ten Hove weten we dat de koning en de kroonprins ook de vernielde woning van vrederechter Joseph Le Fèvre de ten Hove en zijn echtgenote Germaine Kervyn de Meerendré bezochten en er zich onderhielden met de familie. Of de koning ook het gemeentehuis bezocht en zich onderhield met het gemeentebestuur is ons niet bekend.

*Vrederechter Joseph Le Fèvre de ten Hove en
zijn echtgenote Germaine Kervyn de Meerendré.*

André Bollaert, Poesele

Bronnen:

Huysman S., Van den broeck E., *De Eerste Wereldoorlog in het Meetjesland, een thematische synthese*, Artoria bvba 2011, p. 211 e.v.

Archief Zusters Sint-Vincentius à Paulo, Deftinge (dossier Nevele).

Mededeling van de heer en mevrouw Louis de Ryckel.

DE DUITSE VERDEDIGING BIJ LANDEGEM IN DE LAATSTE OKTOBERDAGEN VAN 1918

In zijn artikel *De aanval van het 4de Jagers Te Voet op Landegem op 31 oktober 1918* (zie p. 100) vermeldt de auteur summier het verhaal van de Duitse verdediging tijdens die aanval.

Die verdediging bestond het 16de Bayerisches Infanterie Division. Aangevuld door het 11de BRIR (Bayerisches Reserve Infanterieregiment) beschikt ze ook over het 8ste en het 14de BRIR (Bayerisches Reserve Infanterieregiment).

Na de oorlog verscheen van elk van deze regimenten een geschiedenis, opgesteld aan de hand van de *amtlichen Kriegstagebüchern* (officiële oorlogsdagboeken)¹.

Van elk van deze regimentsgeschiedenissen hebben we het relaas van de laatste oorlogsdagen hierna uit het Duits vertaald. De tekstfragmenten die op onze streek slaan, heb ik onderstreept.

We volgen de krijgsverrichtingen vanaf de streek van Roeselare tot aan het Schipdonkkanaal en eindigen met de wapenstilstand op 11 november 1918.

¹ *Das K.B. 8. Infanterie-Regiment Großherzog Friedrich II. Von Baden. Nach den amtlichen Kriegstagebüchern bearbeitet von Major a. D. August Götz Kompagniechef und Bataillonskommandeur im Regiment. Mit 11 Karten und Skizzen, 18 Bildern, München 1926, Verlag Bayerisches Kriegsarchiv.*
Erinnerungsblätter deutscher Regimenter. Auszüge aus den amtlichen Kriegstagebüchern, herausgegeben für den Anteil der bayerischen Armee vom bayerischen Kriegsarchiv. Bayerische Armee. Heft 2. Das K.B. II. Infanterie-Regiment von der Tann, München 1921, im Selbstverlag des bayerischen Kriegsarchivs.
Erinnerungsblätter deutscher Regimenter. Auszüge aus den amtlichen Kriegstagebüchern, herausgegeben für den Anteil der bayerischen Armee. Band 75. Das K.B. 14. Infanterie-Regiment Hartmann, München, 1931, Verlag Max Schick.

Das
K. B. 8. Infanterie-Regiment
Großherzog Friedrich II. von Baden

Nach den amtlichen Kriegstagebüchern

bearbeitet von

Major a. D. August Götz
Kompagniechef und Bataillonskommandeur im Regiment

Mit 11 Karten und Skizzen
18 Bildern

M ü n c h e n 1 9 2 6

Verlag Bayerisches Kriegssarchiv
für den Buchhandel J. Bindecker'sche Universitäts-Buchhandlung (Schöpping) München.

Op 2 oktober wordt het 11^e BIR hard vechtend naar Roeselare teruggedrongen. Dappere compagnies van het 8ste en 14de IR vallen aan en bereiken weer de Flandern-Stellung, 20 Belgen worden gevangen genomen.

3 oktober: de hele dag door gevechten. De vijand heeft aanzienlijke terreinwinst. Het 8ste IR kan bij Hooglede de stelling onverminderd handhaven ondanks de inzet van vijandelijke tanks waarvan er zeven onderweg bleven liggen. Alpenjagers die toch tot de beste Franse troepen behoorden, waren onze tegenstanders. De vijand had het gemakkelijk met de inzet van nieuwe verse divisies. Zo vecht het regiment in de loop van de defensieve veldslag tegen Belgische, Engelse en Franse eenheden.

4 oktober: weer eens een vijandelijke aanval. In de volgende nacht oprukken naar het Belgische kamp Turkeyen² en omgeving. In een mededeling van 4 oktober luidt het: "De sfeer van de strijdende troepen zeer goed en hoopvol". In een andere mededeling wordt een beeld van de situatie van 28-9 tot 4-10 bij het regiment gegeven: "Volle zeven dagen was het III/8 onder soms zeer slechte weersomstandigheden in de eerste linie ingezet. Het heeft Westrozebeke onder moeilijke omstandigheden behouden, het heeft zich stap voor stap teruggetrokken en aan de vijand slechts een terrein met een diepte van 800 prijsgegeven. Het heeft op 3-10 in de namiddag op eigen kracht in een tegenaanval een terrein van 300 m opnieuw veroverd. Het heeft op 4-10 een nieuwe grote aanval met tanks volledig afgeslagen. Officieren en soldaten hebben uitstekend stand gehouden, trouw samengewerkt en het gebied dat hun was toevertrouwd hardnekkig verdedigd."

Tot 14-10: opbouwen van de stelling bij Lichtervelde in de Flandern II-Stellung die van tijd tot tijd door vijandelijk artillerievuur werd bestookt en door vliegtuiggeschut werd lastig gevallen.

16-10 begon onder achterhoedegevechten de geplande aftocht van het 4de Leger naar de Hermann-Stellung. Die aftocht duurde verscheidene dagen.

16-10: achterhoedestelling bij Kortekeer³.

18-19 oktober: oprukken naar de Hermann-Stellung, de divisie is ongeveer 900 geweren sterk.

20 oktober: divisie tussen Landegem en Meigem. Het 8ste IR bij Landegem.

² Wijk o.m. in Ardozie, Eernegem, Meulebeke, Pittem en Zwevezele.

³ Wijk o.m. bij Ardozie, in Ruddervoorde en in Rumbeke.

31-10 probeert de tegenstander na een sterke artillerievoorbereiding het Lyskanal (= Schipdonkkanaal) bij het 8ste IR en ook bij het naburige regiment over te steken. Ondanks alle inspanningen kan hij die overtocht niet afdwingen.

Het regiment leed tamelijke zware verliezen - de laatste van de wereldoorlog.

Eind oktober-begin november trekken de Duitse legers langzamerhand terug van de Hermann-Stellung naar de Antwerpen-Maas-stelling. De aftocht gebeurt in gesloten formatie en orde.

Begin november trekt het regiment naar de stelling Gent-Merelbeke, van hier verder naar de Maas-Antwerpen-stelling. In Overmere loopt op 11-11 het nieuws van de wapenstilstand binnen.

11de Bayerisches Reserve Infanterieregiment (BRIR)

Rustdagen bij Roeselare 3 tot 28.9.1918

3 tot 29.9.1918

Na de inspanningen van de laatste weken kwamen de compagnies langzaam op krachten in relatief goede kwartieren met goede maaltijden en meer dan voldoende rust. De staven met de compagniecommandanten onderzochten de doelen voor de aanvallen in de streek Staden-Westrozebeke-Passendale-Zonnebeke.

De compagnies werden door kleinere dril oefeningen stilaan weer opgeleid en tot een hechte groep aan mekaar geklit.

Buiten de diensturen speelde dagelijks het regimentsmuziek en de manschappen vonden meer dan voldoende afleiding en ontspanning in het mooie tehuis voor militairen en in hun theehuis in het schilderachtig gelegen Meulebeke.

De verdedigingsslag in Vlaanderen 28-9 tot 17.10.1918, achterhoedegevechten tussen IJzer en Leie, Slag aan de Leie, achterhoedegevechten aan weerskanten van de Schelde 18.10 tot 11.11, ontruimen van het bezette gebied en terugmars naar de heimat 11.11 tot 15.12.1918.

Erinnerungsblätter deutscher Regimenter

Auszüge aus den amtlichen Kriegstagebüchern

Herausgegeben

für den Anteil der bayerischen Armee
vom bayerischen Kriegsarchiv

Bayerische Armee

Heft 2

Das K. B. 11. Infanterie-Regiment von der Lann

M ü n c h e n 1 9 2 1

Im Selbstverlag des bayerischen Kriegsarchivs
für den Buchhandel J. Lindauer'sche Universitäts-
Buchhandlung (Schöpping) München

Algemene situatie: einde september begon het groot offensief⁴ van de Entente⁵. Het Duitse Leger Midden, gelegen tussen Schelde-Samber-Oise werd achteruitgedrongen in de richting Maubeuge-Charleroi-Namen. Tegelijkertijd kwamen er aanvallen in Vlaanderen en tussen Oise en Maas. Bij het 4de Leger begon de aanval op 28.9 tussen Diksmuide en Armentières. Onder tegenaanvallen weken de Duitse troepen langzaam achteruit. Op 15.10 werd de U-Bootbasis (onderzeeërbasis) Oostende-Zeebrugge naar de heimat overgebracht. De kuststrook werd prijsgegeven en in fasen voltrok zich vanaf nu de terugtocht tot aan de stelling Antwerpen-Maas.

28.9 tot 15.10

Op 27. 9 vertrok het 11de Regiment uit het idyllische Meulebeke en kreeg het bevel om weer eens naar het 17de Leger afgevoerd te worden. Reeds bevond de regimentsstaf met de 3de MGK⁶ zich op weg naar Cambrai toen op 28.9 onverhoeds het vijandelijk offensief in de regio Houthulstbos-leper begon en de divisie het bevel kreeg bij Staden-Poelkapelle in te grijpen.

De regimentsstaf en de MGK werden teruggevoerd naar Izegem. De drie bataljons onder het bevel van majoor Ploetz werden om 8 u in de vroege in Meulebeke opgeladen en over Izegem naar Roeselare getransporteerd. Het regiment werd onder het bevel van de 23ste ID gesteld en moest zich paraat houden in de omgeving van Stadenberg (ten zuiden van Staden).

De regimentsstaf kreeg in Sleihage⁷ het bevel van de commandant van de 45ste IBR om de Zarren-verdedigingslinie bij Stadenberg⁸ en Stadendreef⁹ te verdedigen tegen een verder oprukkende vijand, die de stellingen tussen Houthulstbos en Poelkapelle doorbroken had. Het regiment dat onderweg in vijandelijke bombardementen was geraakt en verliezen geleden had, kwam tussen 4 en 5 u 's namiddags in Sleihage aan. II en III/11 rukten op naar de verdedigingslinie Zarren en stelden zich op tussen het IR 100 en het IR 108. I/11 stelde zich 800 m ten zuiden van Lindeken¹⁰ op als brigade-reserve.

⁴ Dit is het eindoffensief.

⁵ De bondgenoten Frankrijk en Groot-Brittannië.

⁶ Maschinengewehrkompanie.

⁷ Wijk tussen Hooglede, Oostnieuwkerke en Staden.

⁸ Een hoogte en wijk van Staden.

⁹ En wijk van Staden.

¹⁰ Een herberg en een wijk in Staden.

De volgende morgen breidde de vijand zijn succes van 28-9 verder uit en viel met grote troepenmacht de linie Staden-Westrozebeke-Passendale aan. De Duitse linies werden achteruitgedreven. Het 11de Regiment bood voor Staden hardnekkig verzet en herhaaldelijk gingen onderdelen van het regiment over tot aanvallen.

Tegen de avond echter moest dit regiment de terugmars naar Roeselare beginnen. De ochtend van 30.9 bezette het samen met het 14de BIR, dat de vijandelijke aanval bij Westrozebeke had tegengehouden, de Flandern I-Stellung, die ongeveer 3 km ten westen van Roeselare van Hooglede over Most¹¹ en de Ruyter naar het zuiden liep.

De linkervleugel van het regiment lag in Most en sloot aan bij het 14de BIR langs de weg Roeselare-Oostnieuwkerke. Rechts stond het regiment in verbinding met het 8ste BIR (dat in plaats van het ontbonden BRIR 21 op 15-9 bij de divisie was gevoegd) bij Gemeenhof¹² (aan de weg Roeselare-Sleihage).

Voor het front van het 16de BIR volgde de vijand maar aarzelend en bereikte pas op 1-10 de linie Oostnieuwkerke-Kolliemolenhoek¹³. De Belgen waren in de nacht van 1-2 oktober tot ongeveer 500 m tegen de voorste linie van de divisie vooruitgeschoven en hadden zich ingegraven. Op 2-3 oktober ondernamen de Belgen langs de weg Roeselare-Oostnieuwkerke geweldige aanvallen, ondersteund door hevig artillerievuur.

Op 3 oktober slaagden zij erin bij Most door te breken en gedeeltelijk vooruit te rukken tot aan de batterijen aan de westrand van Roeselare.

Onder zware verliezen echter aan doden, gewonden en gevangenen werden ze teruggeslagen door de reservetroepen van het 11de en 14de BIR (hierbij ook de geniecompagnieën) en door stellingstroepen.

In de nacht van 4-5 oktober werd de divisie afgelost door de 6de BRD. De bataljons kwamen samen in Roeselare en marcheerden naar de nieuwe kwartieren Ardooie en Emelgem (I). De divisie werd aanvalstroep van de groep Staden G.R.K. (Garde Reserve Korps).

Dagelijks was het regiment in de ochtenduren lange tijd klaar om te vertrekken omdat de vijand herhaaldelijk aanviel bij Roeselare. Voor de rest hadden de compagnies enkel binnendienst en opleiding.

¹¹ Een stuk land in Hooglede.

¹² Een wijk in Oostnieuwkerke.

¹³ Koilliemolenhoek is een wijk in Oostnieuwkerke.

Op 14-10 's morgens om 6u30 werd het regiment gealarmeerd. De bataljons kwamen samen bij Gits en marcheerden tot bij Hoog Beveren¹⁴.

Vanaf de vroege morgen was vanuit westelijke richting hevig trommelvuur hoorbaar.

's Middags vernam het regiment van de brigade dat de vijand bij Beveren doorgebroken was. Het regiment maakte zich vanaf nu klaar in de Flandern I-Stellung (die niet afgewerkt was) tussen Onleden¹⁵ en Hoog Beveren: I en II in de voorste linie; III/11 in tweede linie bij Heihoek¹⁶. Rechts van het 11de lag het 8ste BIR. Beide regimenten ressorteerden als reserve van de (Garde Reserve Korps) van de 16de Pruisische ID.

De volgende morgen trok de voorste linie van de 31ste R.I.B. (= Reserve Infanteriebrigade) zich terug op de Flandern II-Stellung.

Onder overweldigend artillerievuur trok de vijand naar voor tegen de spoorlijn Lichtervelde-Roeselare. De linies bij Gits werden doorbroken. Het III/11 werd bij Haantje¹⁷ (ten zuiden van het station Lichtervelde) in een opening tussen het 11de BIR en de naburig brigade opgesteld.

15-17 oktober 1918

In de nacht van 15-16 oktober werd de verdediging achteruit verlegd naar de linie Torhout-de Griete¹⁸-Meiboom¹⁹.

In de sector van de 16de Pruisische ID werd het 11de Regiment aan de rechtervleugel ingezet. Het trok over Korenbloem-Molentje naar de nieuwe stelling en bezette met het I^{ste} en II^{de} de voorste linie van deze stelling langs beide kanten van de weg Zwevezele-Lichtervelde. Het III^{de} lag in reserve bij Zeswegen²⁰, de staf van het regiment lag in Hulle-Noord. Tegen het aanbreken van de dag werd de bezetting beëindigd. Reeds in de voormiddag verkende de vijand langs de weg van Lichtervelde en Beveren voorzichtig de nieuwe stellingen en groef zich dicht voor deze stellingen in.

¹⁴ Een wijk te Ardooie bij de grens van Beveren-Roeselare.

¹⁵ Onlede is een wijk in Gits.

¹⁶ Wijk van Lichtervelde.

¹⁷ Wijk van Lichtervelde.

¹⁸ Herberg en wijk tussen Torhout en Lichtervelde.

¹⁹ Plaats in Lichtervelde.

²⁰ Wijk in `Zwevezele.

In de nacht van 16-17 oktober werden de troepen op de stelling Brugge-Tielt achteruit getrokken. De bataljons werden om 9 u 's avonds weggetrokken en marcheerden over Zwevezele naar Wingene.

17 oktober – 1 november 1918

17 oktober. Het regiment kwam weer onder het bevel van de 16de BID. De bataljons kwamen in de loop van de nacht in Wingene aan en rustten tot in de voormiddag.

Om 8 u begon de bezetting van de stelling door III en I/11. Ze strekte zich uit van het kruispunt Paardestal tot Wingene achter een sterk overstroomde beek, maar ze was niet ontplooid.

Rechts lag het 14de, links het 8ste BIR; II/11 was regimentsreserve bij Rakske²¹.

In de loop van de dag groeven de compagnies zich in, de vijand verkende met patrouilles de nieuwe stelling.

18 oktober. De volgende morgen echter ondernam de vijand reeds onder hevig en kort artilleriegeschut een poging om door te breken bij Paardestal en ten zuiden van Wingene. De vijand slaagde erin bij Paardestal tussen het 11de en 14de BIR door te breken. Er werd onmiddellijk door het II/11 en het I/14 een tegenaanval ingezet en tegen 11 u in de voormiddag was de situatie weer volledig hersteld.

Reeds de volgende nacht werd de algemene terugtocht naar de Lys-Hermann-Stellung voortgezet. De bataljons van de divisie die in rust waren (voor het 11de regiment was dit het II^{de} Bataljon) onder het bevel van de commandant van het 14de BIR moesten een achterhoedestelling bij Aalter innemen.

Het regiment was ingezet van Meigem tot en met Nevele-Vosselare inbegrepen. In de voorste linie waren I (rechts) en III (links); het II^{de} kwam in de loop van de 20 oktober terug en werd reserve bij Engelhoek²². Het 14de en 8ste BIR lagen rechts tot Landegem.

In deze stelling bleef de divisie tot 1 november. De opgeblazen brug bij Nevele was volledig vernield. Op 21 oktober verschanste de vijand zich in Nevele aan beide kanten van Nevele op de westelijke oever van het kanaal en ondernam herhaaldelijk pogingen om over het kanaal op te rukken.

²¹ Raaksken is een herberg en een wijk in Wingene.

²² Wijk in Sint-Martens-Leerne.

Bovendien bestookte hij vaak met granaten de stellingen en de hoeven en dorpen ver naar achter.

Om de linkervleugel van de divisie te beveiligen werd het reservebataljon van het 14de IR onder het bevel geplaatst van het 11de BIR en ondergebracht op de hoeven ten oosten van Vosselare.

2 tot 11 november

In de nacht van 1-2 november werd de stelling aan het Schipdonkkanaal verlaten en de verdediging werd achteruit gelegd naar de Gent-stelling. Bij deze aftocht werden sterkere patrouilles van officieren bij de vijand achtergelaten; zij hadden tot taak de druk van de vijand zo lang mogelijk te verhinderen.

De nieuwe stelling van de divisie strekte zich uit langs de zuidwestrand van Gent-Ledeberg langs het begin van de spoorlijn naar Melle en dan vanaf het snijpunt van die spoorlijn met de Schelde in de richting Terhand-Merelbeke. Het regiment nam de middelste sector van de divisie ten zuiden van de Schelde in. Waren ingezet: I (rechts) en III (links), II/11 stond in reserve in Merelbeke. De compagnies begonnen onmiddellijk de stellingen te bouwen. De vijand naderde maar langzaam Gent. Het was voor hem ook door de kunstmatige inundatie van het gebied tussen het Schipdonkkanaal en de Schelde zeer moeilijk gemaakt. Slechts een deel van de straten en wegen waren begaanbaar. De vijand viel ons voor het eerst door artilleriebeschieting lastig op 6 november. Met zijn infanterie bleef de vijand ver af van de stellingen van het regiment.

Op 4 november werden de troepen van het G.R.K. (Garde Reserve Korps) nog een laatste keer in een parade opgesteld voor zijne majesteit de keizer in Heusten²³. De laatste tien IJzeren Kruisen in deze oorlog werden door hem persoonlijk aan tien leden van het regiment uitgereikt.

Op 9 november kwam het bericht van de troonsafstand van de keizer; op 11 november dat van de revolutie in Beieren en van de gedwongen abdicatie van koning Ludwig III.

Op de terugmars van het regiment naar de nieuw in te nemen Lokeren-stelling in de omgeving van Dendermonde bereikte op 11 november 's middags het nieuws van de wapenstilstand het regiment.

²³ Ongetwijfeld is hier Heusden bedoeld.

Erinnerungsblätter deutscher Regimenter

Auszüge aus den amtlichen Kriegstagebüchern

Herausgegeben für den Anteil der bayerischen Armee
vom bayerischen Kriegsarchiv

Bayerische Armee

Band 75

Das K. B. 14. Infanterieregiment Hartmann

M ü n c h e n 1 9 3 1

Verlag Max Schick, München 2 NO, Schönfeldstraße 11
Vertrieb der Veröffentlichungen des Bayerischen Kriegsarchivs.

In de nacht van 16 oktober begon de systematische aftocht van het 4de Leger naar de Hermann-Lys-Stellung die verscheidene dagen duurde.

Het 14de IR werd op 15 oktober in de namiddag door het 381 IR afgelost en rukte als brigadereserve op naar Westkantmolen²⁴. Hier verbleef het tijdens de nacht.

De gevechtssterkte van de bataljons was reeds erg geslonken. De MG-compagnies inbegrepen, bedroeg ze op dat ogenblik (de manschappen die met bijzondere diensten waren gedetacheerd niet meegerekend) bij het I^{ste} Bataljon 5 officieren, 36 onderofficieren, 144 man; bij het II^{de} Bataljon 5 officieren, 47 onderofficieren, 173 man; bij het III^{de} Bataljon 4 officieren, 28 onderofficieren en 156 man.

Op 16 oktober marcheerden wij om 5 uur in de namiddag van Westkantmolen over Kroonstraat naar Ondank²⁵, waar we weer onder het bevel van de 16de ID kwamen. Nog diezelfde nacht werd de mars voortgezet naar de Brugge-Tielt-stelling die liep tussen beide plaatsen met die naam. De stelling werd door ons ongeveer 300 m ten westen van Paardestal, ten noorden van Wingene bezet.

Verkennde commando's waren reeds geïnformeerd over het verloop en over de indeling van de stelling die door geniesoldaten was voorbereid. Zo kon de bezetting 's nachts ordentelijk doorgevoerd worden. Rechts stond het II^{de}, links het III^{de} bataljon.

De vijand drong tamelijk verbeteren naar voor. Reeds in de vroege morgen van 17 oktober deed hij verkenningsvluchten. Na 10 u was ongeveer 2 km voor het front zwak infanterievuur te horen. In de namiddag werden sporadische patrouilles opgemerkt en om 5 u 's avonds kregen we reeds opnieuw artillerievuur.

Op 18 oktober kwam het tot een vrij groot gevecht. Na een hevige beschieting van een uur ging de vijand tot de aanval over. Onze voorste linie werd aan de linker vleugel achteruit gedrongen bij de 12de compagnie en ook bij het 11ste IR dat links van de 12de Compagnie lag. Het 11ste dat rechts naast de 12de Compagnie stond, behield zijn stelling en boog slechts de linkervleugel achteruit. Onveranderd bleven daaraan aangesloten de 9de Compagnie en het II^{de} Bataljon. Een algemene tegenaanval werd tegen 12 u 's middags voorzien. Doch moest die helemaal niet worden uitgevoerd aangezien de vijand door een zijdelingse druk van de 11de Compagnie gedwongen was het gewonnen gebied weer te ontruimen. Hierbij moest hij

²⁴ Molen in Ruddervoorde.

²⁵ Wijk in Ruddervoorde.

enkele gevangenen in onze handen laten. Ook II/11 had in de tegenaanval zijn voorste linie weer ingenomen.

Tijdens deze gevechtsactie was door de brigade met een wachtwoord het bevel uitgevaardigd om zich verder achteruit te trekken naar de Hermann-Lys-Stellung. Hiervoor werden onmiddellijke maatregelen getroffen. Op de belangrijkste kruispunten werden springladingen geplaatst. Het legermaterieel in de materiaalparken van de genie dat niet meer mee achteruit kon worden gevoerd, werd vernield. Tegen de avond werden de grote vliegtuigloodsen op het vliegveld langs de weg naar Aalter in brand gestoken en het vuur verlichtte de duisternis van de nacht ver in het rond. Majoor Knoll kreeg de opdracht de achterhoede van de divisie te leiden die bestond uit de reservebataljons III/8, I/14 en II/11. Om 7 u 's avonds trok de achterhoede zich terug om haar eerste stelling bij Aalter in te nemen.

Om 10 u verlieten de gevechtsbataljons het front maar lieten patrouilles, geleid door uitgekozen aanvoerders, als camouflage nog enkele uren achter. II en III/14 rukten op onder leiding van commandant Hauptmann d. L. Naue door de achterhoedestellingen heen eerst naar Loveld, waar ze van proviand voorzien werden en zetten dan de mars verder over Bellem-Hansbeke-Landegem. Tegen 9 u in de voormiddag kwamen ze op 19 oktober aan in de nieuwe stelling aan de oostelijke oever van het Schipdonkkanaal tussen Landegem en Nevele.

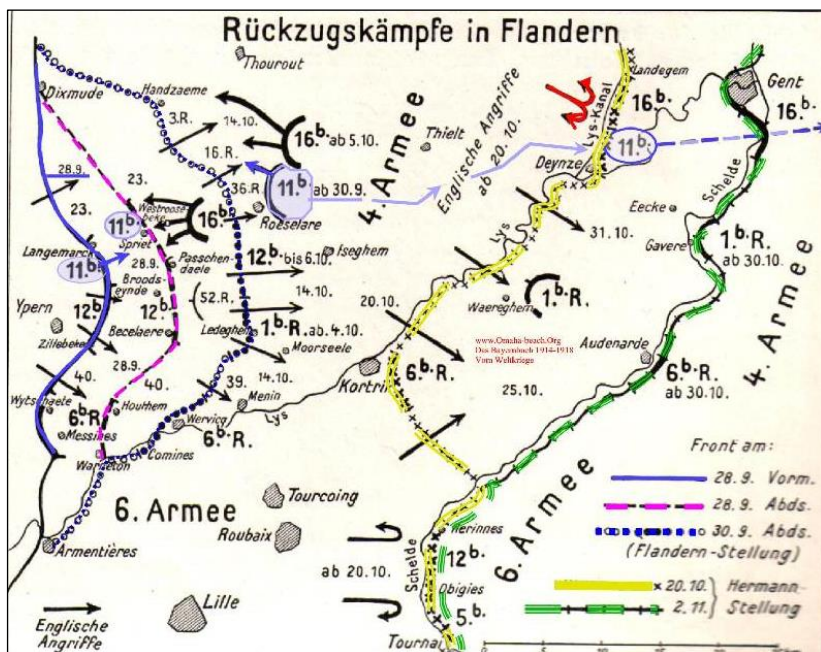
De achterhoede bleef op 19 oktober tot 10 u in de aanvankelijk ingenomen stelling. Toen voltrok zich in fasen, onder herhaaldelijk gestook van vijandelijke cavaleriepatrouilles, de terugmars naar de voorposten van de linie van de nieuwe stelling en van hier ging het op passerellen over het kanaal. De bruggen waren reeds voordien door geniesoldaten opgeblazen. Op 20 oktober om 8 u 's avonds keerden de achterhoedebataljons terug bij hun regimenten.

In de Hermann-Lys-Stellung

20 oktober tot 1 november 1918

In de frontsector van de divisie lagen wij deze keer in het midden: rechts van ons het 8ste, links het 11de BIR. Vele sectoren hadden als natuurlijke hindernis de gekanaliseerde Leie²⁶ voor zich en waren op die manier goed beschermd tegen vijandelijke verrassingsaanvallen.

²⁶ Dit is het Schipdonkkanaal.

De gele en groene marking toont de Hermann-Lys-Stellung.

In onze sector waren twee bataljons ingezet: van 20 oktober tot 24 oktober III/14 en II/14; van 25 oktober tot 29 oktober I/14 en II/14; van 30 oktober tot 1 november I/14 en III/14.

Reeds op 21 oktober kwam de vijand nader, eerst voorzichtig met verkenningspatrouilles. In de volgende nacht kwam hij met een sterkere troepenmacht en bezette op de andere oever de ene hoeve na de andere²⁷ en nestelde zich in het terrein tussen de hoeven. Bietenbladeren, die nog heel onlangs als camouflage werden gebruikt en verdord op de oever lagen, verrieden ook dat de tegenstander 's nachts posten tot bij het kanaal hadden vooruitgeschoven.

²⁷ Op de Heirenthoek in Landegem.

Af te leiden uit de uniformen stonden Engelsen²⁸ of Belgen tegenover ons. Wij spannen ons natuurlijk in om het verblijf van de vijand aan de andere kant zo ongemakkelijk mogelijk te maken en vaak, toen onze artillerie en de mortieren hun vuur concentreerden op een hoeve, zag men plots een groep Belgen of Engelsen dwars door het veld zo snel mogelijk wegluchten. De reactie liet meestal niet lang op zich wachten en onze reservecompagnies werden ook vaak gedwongen uit te wijken naar andere plaatsen. Ook de commandopost van het regiment moest wegens beschietingen, die ook verliezen in de communicatiepeloton tot gevolg hadden, twee keer van plaats veranderd worden en bevond zich uiteindelijk in Baarle. Omdat er rekening moest mee worden gehouden dat van vijandelijke zijde zou geprobeerd worden de Leie²⁹ op een of andere plaats over te steken, werd al het mogelijke gedaan om de verdedigingskracht van onze stelling te versterken en weldra zaten we achter prikkeldraadversperringen in schuttersnesten; hier en daar ook in bomvrije schuilplaatsen. De reservecompagnies maakten beschutte en verborgen toenaderingswegen. Toen de toestand rustig was, mocht ook telkens een compagnie naar Gent naar de bad- en ontluizingsinstellingen trekken. Gent de etappenstad die wij vroeger zo graag bezochten, lag nu maar op 10 km achter het front in het operatiegebied. Daar bij het 11de IR het gevaar groter was dat de vijand zou proberen het Schipdonkkanaal over te steken dan bij ons, werd wanneer een compagnie vertrok om te gaan baden, zij iedere keer door ons op die plaats vervangen.

De vrees was niet ongegrond dat de vijand van plan was het Schipdonkkanaal over te steken. Het duurde niet lang of er zetten zich vijandelijke aanvallen in bij Landegem en Nevele zonder dat de vijand echter zijn gewenste doel kon bereiken. Daartegenover boekte de vijand succes bij herhaaldelijke aanvallen verder naar het zuiden bij Deinze. Dit maakte het noodzakelijk om het front achter de Schelde te verleggen.

In de nacht van 1-2 november moesten wij ons bij deze beweging aansluiten. In de duisternis van de nacht trokken we op overvolle wegen door Gent, rustten daar uit en werden daar van proviand voorzien en nadat een deel van de compagnie de rest van de nacht nog in huizen had doorgebracht, begaf de compagnie zich naar de nieuwe stelling, de Gent-stelling.

²⁸ Dit klopt niet, de tegenstanders in Landegem waren Belgen.

²⁹ Hier wordt het Schipdonkkanaal bedoeld.

Aan verliezen hadden we in de Hermann-Lys-Stellung 3 doden, daaronder de aanvoerder van de 1ste compagnie reserveluitenant Vogel en 21 gekwetsten.

Vertaling: Jan Luyssaert

HET VERHAAL VAN DE FRANSEN

INLEIDING

Het verleden beschrijven en reconstrueren bestaat erin puzzelstukjes samen te brengen. De Slag bij Overbroek van oktober 1914 werd op die manier gereconstrueerd en als een stukje geschiedenis van Merendree (Nevele) en van het 1ste Regiment Gidsen gepubliceerd.¹

Recent werd een nieuw puzzelstukje in Nevele gevonden: bij werken werd daar een Franse bom gevonden en door Dovo verwijderd.

Obus opgegraven bij wegenwerken

De obus werd gevonden in de Landegemstraat. - Foto kos

Wegenwerkers hebben gisterenmiddag een obus aangetroffen tijdens graafwerken in de Landegemstraat in Nevele. Het explosief, een Franse fosforbom uit de Eerste Wereldoorlog, werd meegenomen door de ontmijningsdienst Dovo. "De medewerkers van Dovo stonden binnen het half uur in de Landegemstraat", klinkt het bij de politie Lowazone. "De bom werd namelijk vlakbij een vestiging van warenhuis Aldi opgegraven. Daarom moest het ding zo snel mogelijk verdwijnen. Een evacuatie was echter niet nodig omdat de obus niet beschadigd was." (NDBO)

Het Laatste Nieuws, regionaal Meetjesland-Leiestreek, 25 feb 2015

¹ Bollaert A., Dhondt A., Luyssaert J., 1914, Oorlog in groot Nevele, in *Het Land van Nevele*, jg. 2015, afl. 1.

Ronny De Rocker uit Zomergem vond bij een van zijn zoektochten een niet ontplofte Franse granaat 75 mm ter hoogte van de hoeve De Zevenbunder te Vosselare, dit is een tweede merkwaardig puzzelstukje. Je zou eerder de vondst van een Belgische granaat verwachten. Bij het uitkammen van het Gemeentelijk Archief Nevele vonden bestuursleden van de heemkundige kring Het Land van Nevele een lijst met namen van ontgraven Franse soldaten. Met deze ontdekkingen werd het verschuiven van het onderzoek naar Franse bronnen een feit.

In de zoektocht naar de feiten in Franse bronnen werden bij het Franse ministerie van Defensie dagboeken gevonden van de verschillende eenheden die de omgeving van Nevele hebben bevrijd. De vertaalde teksten heb ik als uitgangspunt van dit artikel gebruikt.

HET BEVRIJDINGSOFFENSIEF

Met het einde van het laatste Duitse offensief in april 1918 was ook de hoop op een overwinning van de Duitse generaals vervlogen. Leeg gebloede bataljons voorzien van versleten uitrusting zouden de frisse, massale Amerikaanse toevoer niet kunnen tegenhouden. Ook de afkondiging van de 'totale oorlog' door generaal Ludendorff was niet meer dan een wanhoopspoging om de militaire nederlaag af te wenden. Het afstoppen van de Duitse offensieven van april 1918 had ook een wijziging in de geallieerde bevelvoering tot gevolg. In plaats dat elk land zelf over de inzet van de middelen besliste, was er plots nood aan één bevelhebber die de keuzes over de inzet van de reserves maakte. Deze persoon werd gevonden in de Franse generaal Ferdinand Foch. Alhoewel geen enkele natie van de Entente de intentie had eigen troepen onder een 'vreemde' bevelhebber te plaatsen, was het besef van een noodzakelijke samenwerking binnen één strategisch plan wel aanwezig.

Na het Amerikaanse succes bij Saint-Michel in september 1918 was het voor Foch duidelijk dat het moment voor een offensief was aangebroken. Het offensief werd gepland ten westen van het Ieperfront. Aan Koning Albert I werd de steun van het Belgische leger gevraagd.

De Belgische koning had ook de militaire omwenteling gevolgd en stond open voor een dergelijk initiatief. Zijn raadgever en vriend Kapitein-Commandant Gallet adviseerde negatief voor een dergelijk offensief. Maar

de koning dacht er anders over; dit zou de definitieve breuk betekenen met zijn raadgever en vriend Gallet.

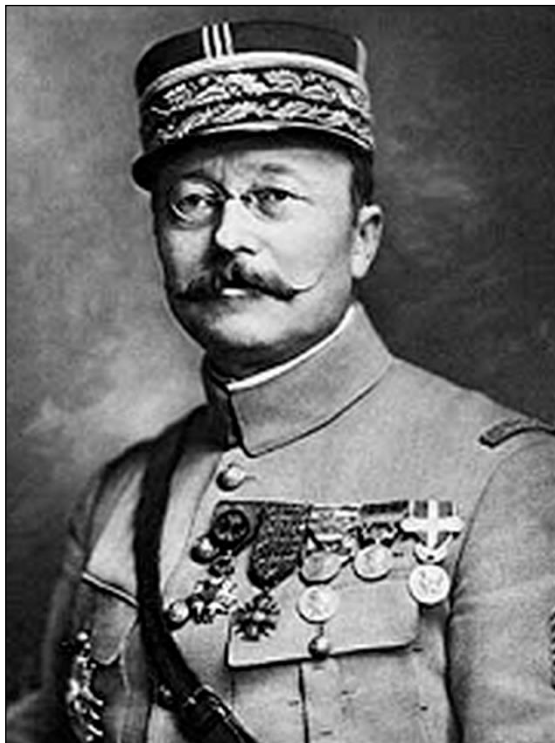
Generaal Foch beseftte wel dat de twaalf infanteriedivisies van het Belgische leger onvoldoende waren om het offensief een kans van slagen te geven. Daarom werd de Legergroep Vlaanderen in het leven geroepen. Naast het gros van het Belgische leger werd de legergroep voorzien van het Franse VI^{de} leger bestaande uit drie korpsen: het 34ste, het 30ste en het 7de legerkorps.

De zuidelijke flank van de legergroep bestond uit het 2de Britse korps. Ondanks zijn positie kon Foch de Belgische troepen die vielen onder het bevel van Koning Albert I niet toewijzen aan andere legers. Het was ook onmogelijk om een gekroond hoofd onder het bevel van een 'vreemde' generaal met een lagere rang te plaatsen. De facto werd koning Albert I dus de bevelhebber van de legergroep. Toch was het vertrouwen in het leiderschap van koning Albert I niet zo groot. Tactisch en strategisch een leger gedurende 4 jaar achter een inundatie laten schuilen was iets anders dan het leiden van een gecombineerde legergroep in een beslissende aanval. Daarnaast waren er ook nog twijfels van politieke aard. De Franse commandant van het VI^{de} leger had dan ook een directe verbinding met Foch voor het geval, door een intern conflict, zijn ingrijpen nodig was. De Franse bevelhebber kon het zich dus ook veroorloven de tirade van Koning Albert over zich heen te laten gaan, toen bij de start van het offensief de Franse onderbevelhebbers moedwillig talmde en duidelijk even de kat uit de boom keken. Zij wensten eerst de uitvoering van het Belgische gedeelte van de aanval te beoordelen om niet zelf de kastanjes uit het vuur te moeten halen.

Toch, eenmaal het offensief voluit gestart, was het Franse leger continue in contact met de vijand. De Duitse bezetter werd door de vereende krachten van Belgen, Britten en Amerikanen terug richting Heimat gedreven.

Tactisch was het de bedoeling om zo snel mogelijk het plateau tussen Schelde en Leie te bereiken om daar de cavalerie het front verder te laten uitbaten.

Het Belgische leger zou de kuststreek bevrijden en de vijand verjagen richting het Afleidingskanaal van de Leie (Schipdonkkanaal). Het snel oversteken van de Schelde, Leie en Afleidingskanaal van de Leie waren de sleutelonderdelen van het plan.

Het VI^{de} Franse leger werd bevolen door generaal Jean Marie Joseph Degoutte, geboren in Charnay op 18 april 1866 en daar overleden op 30 november 1938. Hij nam deel aan de koloniale oorlog op Madagaskar (1895), China (1900) en Marokko (1911). Hij begon de Eerste Wereldoorlog als commandant van de Marokkaanse divisie, vervolgens als commandant van het 21ste korps om vanaf juni 1917 het VI^{de} leger te leiden.

De hoofdkrachtinspanning van de Franse/Britse/Amerikaanse troepen ligt dan ook ten zuiden van Deinze. Voor het 34ste korps met zijn drie divisies, het 11de, 70ste en 77ste was het hoofddoel Nazareth en Eke. Op de noordelijke flank van de zone van het korps, helemaal op de rand, ligt Nevele. Het korps wordt op de linkerflank vanaf Nevele naar het noorden door het Belgische leger gedekt. Het 34ste korps plaatst op zijn noordelijke flank de 70ste divisie met daarnaast, zuidelijk en gericht op Deinze, de 77ste divisie. Logisch

worden er dan ook meer middelen en steun aan de operaties richting Deinze toegezegd. Dit resulteerde in een vroegtijdig overhevelen van de 11de divisie naar het naburig korps waardoor het 34ste nog slechts over twee divisies beschikte. Voor het verloop van de strijd rond Deinze verwijs ik naar de publicatie uit 2016 van de Kring voor geschiedenis, kunst en erfgoed van Deinze en de Leiestreek².

Op deze kaart van het Franse VI^{de} leger staat de aanduiding van de sectorgrens. Let op de schrijfwijze van Bachte en Bachte-Maria-Leerne (sic).

De 70ste infanteriedivisie bestond uit:

² De Meester L., Wereldoorlog I Oktober-November 1918. Van Zulte tot Oudenaarde. Tussen Leie en Schelde, in *Bijdragen tot de geschiedenis van DEINZE en de Leiestreek*, jg. 2016, p.371-522.

Bij de Jagers Te Voet ontbreekt het regimentsniveau, zij krijgen hun orders rechtstreeks van de divisiestaf. Alhoewel deze bataljons volledig onafhankelijk van elkaar opereren, worden ze toch gezamenlijk in eenzelfde zone ingezet.

De Jagers Te Voet met hun Stokes-mortieren.

De Stokes Mortar is een Britse mortier die tijdens WO I werd gebruikt. Het werd ontworpen door Frederick Wilfred Scott Stokes (1860-1927) in januari 1915. Het was de eerste draagbare mortier in de geschiedenis die snel verplaatst kon worden zonder dat hij gedemonteerd moest worden.

- 226ste régiment infanterie (RI).
- 360ste régiment infanterie (RI).

De regimenten infanterie beschikten alle over 3 bataljons die elk uit 4 compagnieën bestonden. Elke compagnie telde tussen de 200-250 manschappen verdeeld in 4 pelotons. De 4de compagnie van het bataljon was steeds een mitrailleurscompagnie.

- 208ste régiment artillerie de campagne (RAC) (veldgeschut).

De veldartillerieregimenten bestonden uit 3 groepen die onafhankelijk opereerden in de zone van de divisie. Elke groep bestond uit 3 batterijen die elk 4 kanonnen hadden. De kanonnen waren van het type Schneider 75 mm.

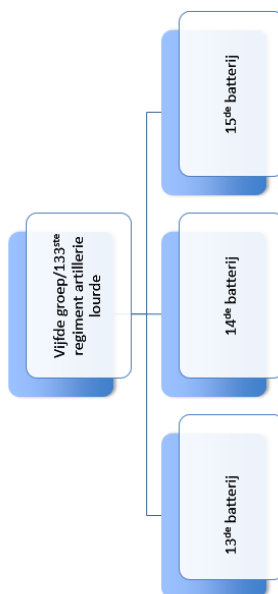
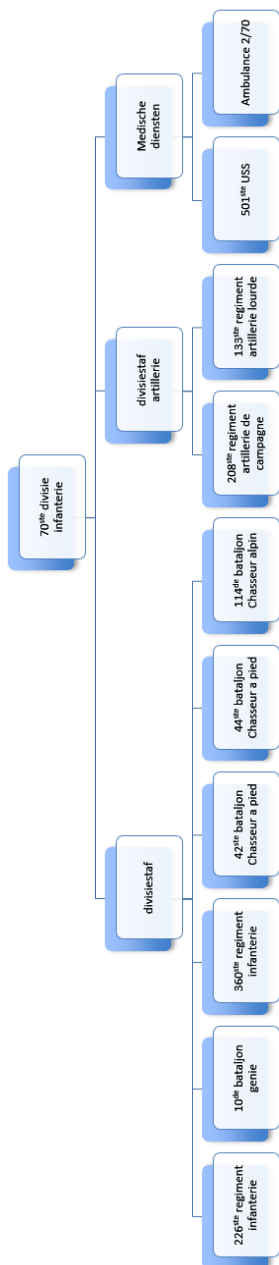
- 5de groep) van het 133ste regiment *artillerie lourde* (V/133) (zware artillerie).

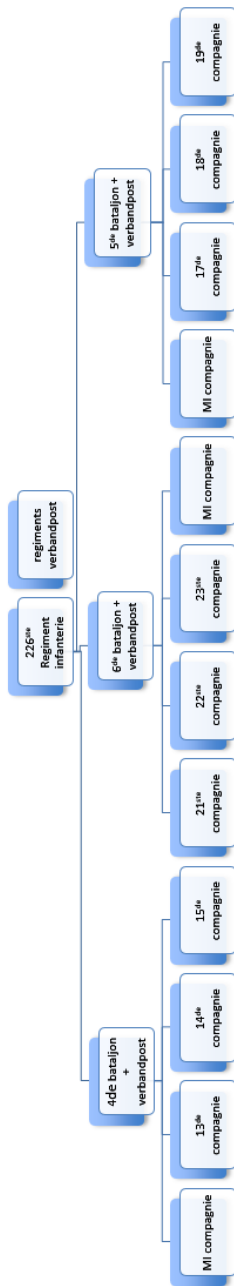
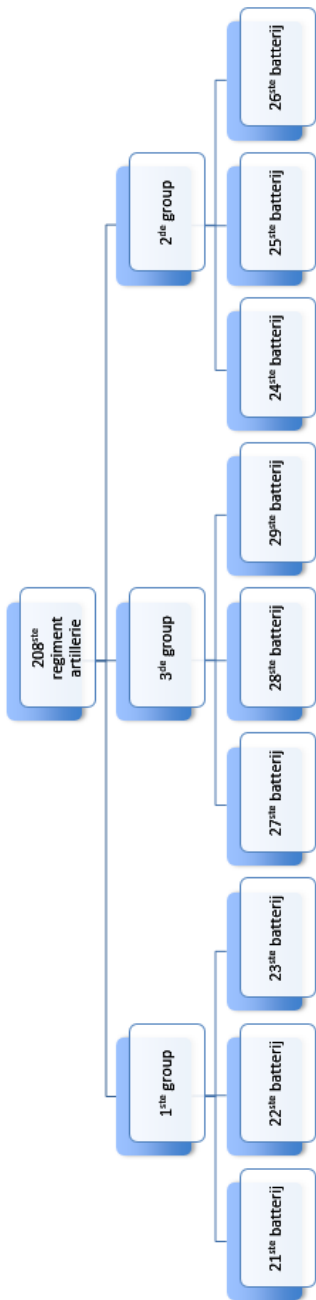
De zware artillerie beschikte over 3 batterijen per groep, in totaal 12 kanonnen van het type 155 mm lang. De vijfde groep van het 133ste beschikte over de 13de/14de/15de batterij.

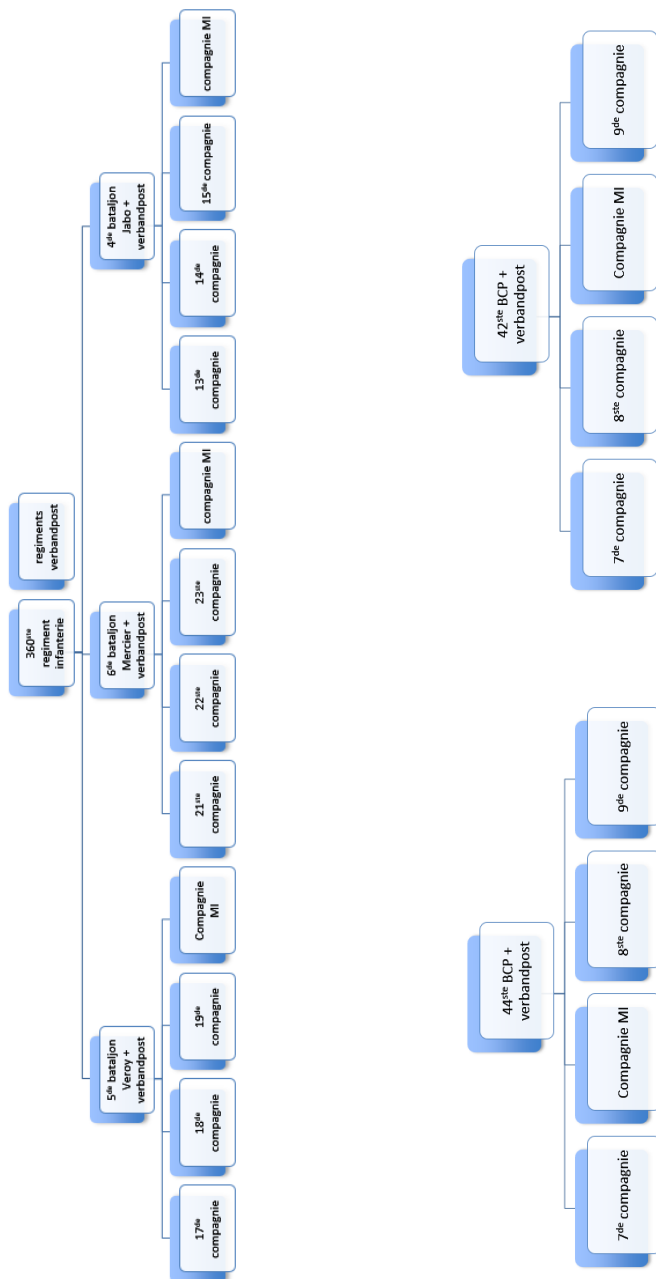
- 7de bataljon genie, 3de compagnie in steun.
- 10de bataljon genie.
- Medische diensten.

De medische dienst van de divisie krijgt versterking van een Amerikaanse eenheid, het 501ste USS ambulance en van de ambulance eenheid 2/70.

De samenstelling van de eenheden, zeker op niveau divisie en corps, is niet absoluut. Vaak werden er eenheden onttrokken of toegevoegd naar gelang van de noodzaak en in functie van de opdracht.

HET TERREIN

Het 34ste korps bepaalt de zone waarin zijn divisies zich bewegen. De sector van de 70ste divisie wordt afgelijnd met een zuidelijke grens, ruwweg twee kilometer ten zuiden van Meigem en loopt ten noorden van Vinkt.

De noordelijke demarcatielijn loopt ongeveer 500 m ten noorden van Nevele en parallel met de huidige E40 autosnelweg.

De grenzen zijn fictieve lijnen die op een stafkaart worden getekend en in het beste geval een natuurlijke grens van een spoorweg of rivier gaan volgen.

Een blik op het terrein, dat elke commandant als eerste werk zal bestuderen, geeft niet direct een gunstige indruk. Met vertrekpunt Ruiselede en met als doel het Schipdonkkanaal loopt er maar één bruikbare weg in de richting van het front: de weg naar Poeke waar men de Poekebeek kan oversteken. Vanaf Poeke loopt er een goed verharde weg naar Lotenhulle. Het hoofdkwartier van de divisie zal zich dus snel in Lotenhulle gaan vestigen.

Maar vanaf dit punt wordt de sector nog verder beperkt in efficiënt gebruik door het gebrek aan bruikbare wegen. Vooral omdat de Poekebeek de sector van oost naar west in twee stukken snijdt. Ruwweg wordt de sector door drie bruikbare wegen, die een driehoek vormen, gekenmerkt. De weg van Lotenhulle over Poesele naar Nevele (de huidige Nevelestraat/Bredeweg/Graaf van Hoornestraat) in het noorden. De weg van Lotenhulle naar Vinkt (de huidige N409) die echter van noord naar zuid loopt, niet direct in de richting van het front. De derde weg is de weg van Vinkt naar Nevele (de huidige Heerdweg/Kerrebroek) die bijna parallel met het Schipdonkkanaal loopt.

Als men deze wegen verlaat komt men op half verharde zandweggetjes terecht. Die zijn geschikt om de infanterie, de mannen te voet, te verplaatsen maar de artillerie, de zware artillerie en alle andere transporten van voedsel, materiaal en munitie hebben nood aan de bredere verharde wegen. Bijkomend probleem is het overschrijden van de Poekebeek. Dat kan maar op twee plaatsen: in Poesele aan Poesel Walle, waar de Oude Kerkstraat en de Nieuwe Kerkstraat samenkomen (de samenvloeiing van de Poekebeek en de Neerschuurbeek) en de Kleitestraat.

Zo ontstaan er twee noord-zuid assen:

Een as vanaf Nevelestraat/Kleitestraat/Vaarzelestraat naar de Heerdweg (Vinkt).

Een tweede as vanaf Poesele/Oude Kerkstraat/Nieuwe Kerkstraat naar Kerrebroek (Nevele-Meigem). Deze twee assen die de sector doorkruisen worden dan ook veelvuldig gebruikt. De kruispunten zullen een belangrijke functie hebben in de controle over het verkeer. Het transport van 15.000 manschappen van de divisie en zijn bevoorrading eiste een uitstekende planning. In tijden, voor het bestaan van computers, rekenmachines, routeplanners en Excell-rekenbladen, was dit het werk van stafofficieren en hun ondergeschikten die enkel papier, potlood en een stel hersenen hadden.

De strijd rond het kanaal kan ongeveer in twee tijdsfasen ingedeeld worden. De eerste fase is de aanloop naar het kanaal, het zuiveren van de westelijke oever, een eerste poging om het kanaal te overschrijden en het voorbereiden op de grote aanval. In tijd uitgedrukt: van zondag 20 oktober tot maandag 28 oktober 1918. Van dinsdag 29 oktober tot dinsdag 5 november 1918 komt de grote aanval, het overschrijden van het kanaal en het zuiveren van de oostelijke oever om dan de opmars verder te zetten. Na 5 november wordt de divisie werkloos en hergroepeert zich in de streek van Poeke, Lotenhulle, Vinkt en Deinze. De divisie komt niet verder meer in actie tijdens de Eerste Wereldoorlog.

20 oktober 1918

De divisiestaf verplaatst zich naar een boerderij ten zuiden van Poeke op de wijk Leurbroek. Dit is het gebied tussen de Poekebeek en de gemeentegrens van Lotenhulle en Poeke.

In de loop van de nacht treft een hevig Duits bombardement de streek. De vijand maakt vooral gebruik van gasmunitie.

Om 08.10 uur bereikt het 44ste BCP Poesele. Met de 8ste en 9de compagnie kruisen ze de Neerschuurbeek (= grens van Nevele en Poesele) en stoppen 800 meter verder in de richting van Nevele. Zij vorderen voorzichtig verder richting Nevele. Om 10.00 uur melden ze hevig verzet van vijandelijke groepjes voorzien van mitrailleurs aan de rand van Nevele. De stafkaart maakt die mogelijkheid duidelijk: kruispunt Graaf Van Hoornestraat/Kerrebroek, ter hoogte van het hospitaal Louise-Marie (nu WZC Ter Leenen) en het vroegere kasteel de Kluize (nu bedrijventerrein Ter Mote) zijn sleutelposities. Met een tiental mitrailleurs, die respectievelijk links en

rechts van de weg het open terrein bestrijken, kan men Nevele vanaf deze punten met een kleine troepenmacht verdedigen.

Bij het vallen van de nacht lost de 7de compagnie de 8ste af.

Bij de opmars lijdt het bataljon verliezen:

2 doden, korporaal Abel Gustave Marsais van de 9de compagnie en soldaat Léon Herbreteau van de 8ste compagnie die sneuvelde te 'Poselle Belgique' (sic).`

Tevens vallen er 6 gekwetsten:

Bij de 9de compagnie: korporaal Loyer, soldaat Renard, soldaat Buscau, soldaat Mercier en soldaat Sojaret.

Bij de 8ste compagnie: soldaat Bigé.

Rechts van dit bataljon trekt het 42ste bataljon Jagers Te Voet op richting Poesele. De jagers zijn echter moe door hun ononderbroken opmars, zonder enige pauze en ze hebben sinds de vorige dag geen bevoorrading meer gekregen. Het bataljon is gestopt op 1500 m ten oosten van Lotenhulle, op de weg naar Nevele. De schildwachten trekken echter verder tot ze in contact komen met de vijand. Het vuurgevecht blijft de volledige nacht duren. De reservecompagnie wordt naar het noorden gericht opgesteld, het Belgische leger is nog niet aangekomen.

De verliezen op 19 oktober zijn bekend: 9de compagnie, korporaal Caulais door vergiftiging, soldaat 2de klas Mollion en soldaat 2de klas Delfour raken gekwetst. Sergeant Verier van de 8ste compagnie raakt eveneens gewond. De kapitein Charles en onderluitenant Charon worden ridder in de nationale orde van het Legion d'honneur benoemd. Hun opdracht is om zo snel mogelijk door Nevele te trekken tot aan het kanaal en een bruggenhoofd op de oostelijke oever te vestigen.

De rand van Poesele wordt ook sterk verdedigd. De verdediging wordt uiteindelijk doorbroken dank zij de tussenkomst van een automitrailleuse van de 6de cavaleriedivisie. Wanneer de eenheid om 12.30 uur de rand van Nevele bereikt, stoten ze op een verdediging met mitrailleurs. Het terrein werd door de vijand goed voorbereid, alles wat het schootsveld belemmerde werd vernield. De 8ste compagnie slaagt erin om Nevele binnen te dringen terwijl de vijand het dorp hardnekkig verdedigt. Luitenant Brochet en zijn compagnie zijn betrokken in straatgevechten. De luitenant zwemt zelf de beek over om de verdediging in de rug te kunnen aanvallen. In deze actie doodde hij twee Duitse soldaten en kwetste er nog eens twee.

Bij het vallen van de nacht heeft de compagnie de oever bereikt. Alle bruggen zijn vernield.

De bataljonscommandant verplaatst zijn hoofdkwartier naar het klooster van Nevele, gelegen 500 m van het kanaal (huidige WZC Ter Leenen). De 8ste compagnie wordt langs het kanaal opgesteld. De 9de compagnie wordt opgesteld naast de commandopost in steun van de 8ste maar gericht naar het noordoosten. De 7de compagnie plaatst zich als reserve ten zuiden van de weg naar Nevele.

Bij de 7de compagnie raken soldaat 2de klas Guillemin en Lironi gekwetst.

Bij de 8ste compagnie sneuvelt sergeant Emile Léon Guercin en raakt soldaat 2de klas Abel gekwetst.

Bij de 9de compagnie sneuvelt soldaat 2de klas Auguste Vellard raken soldaten 1ste klas Paul en Dubois gekwetst net als soldaat 2de klas Lhermelin.

Bij de mitrailleurscompagnie raakt soldaat 1ste klas Monnier gekwetst.

Commentaar van de auteur: Deze opstelling in een cirkel is een noodzaak voor de bataljonscommandant. Door deze opstelling vermijdt hij een mogelijke aanval op zijn hoofdkwartier van uit het noorden. Hij is namelijk absoluut niet zeker van de toestand op zijn linkerflank want het Belgische leger is op dat moment nog niet aangekomen. De Belgische divisie worstelt ook met een hardnekkige vijandelijke weerstand. Vooral de groepjes mitrailleurs her en der tactisch opgesteld, vormen een obstakel. Op het moment dat de Franse troepen Nevele innemen, zijn er een paar licht bewapende verkenners van het Belgische leger op de wijk Veldeken aangekomen. Deze eenheden bezetten de weg van Nevele naar Hansbeke. Vanuit het divisiehoofdkwartier vernam de bataljonscommandant dat het Belgische leger pas over 48 uur zou aansluiten.

Het verhaal van Luitenant Brochet wordt in het oorlogsdagboek van Virginie Loveling bevestigd:

Echter niet alleen stoffelijke schade is te betreuren: ook in de harten der mensen heeft de krijg veel goeds verdelgd, woeker en bedrog heerschen algemeen. Gruwzaamheid, vrees en lafheid vervangen moed en naastenliefde. Een feit - volkomen waar - heeft mij bijzonder getroffen: Nevele ligt op de vaart van Deinze naar Schipdonck. De Duitschers hadden het dorp nog niet verlaten maar zich achter de brug - nog niet opgeblazen - teruggetrokken. Vier mitrailleurs waren in de Thieltstraat achtergelaten.

Deze moesten de eerste vijandelijke verkenneren beschieten. Ze waren gelogeed in het huis mijner overleden zuster, dat door hare kinderen nog open gehouden wordt. Beleeftde jongens, de een vooral, een dikke, die een joviaal karakter had en steeds bereid was de meiden hulpvaardig te zijn. Toen het dorp en ook de fabriek mijner verwanten, aldaar, deels in den oorlogsbaaierd waren te gronde gegaan, de bewoners schier alle gevlucht, toen geen der overgeblevenen zich voortaan buiten 't huis dorst wagen, lagen ze achter de vijf treden hooge straatstoep op loer naar de eerste patroeilje der geallieerden, die uit het naburig dorp Poesele te verwachten waren. Langs de achterdeur kwamen twee fransche soldaten binnen. Ze hielden den vinger op den mond. Wat zagen ze er uit! Heelemaal druipend nat. Ze waren over 't land van den Borrelwal door de omheining gebroken, en daar de brug over de Poucquesbeke, welke den tuin in twee verdeelt, niet meer bestond, hadden ze tot aan schouderhoogte door 't water gewaad. De een vroeg fluisterend aan de jongste meid, die wat Fransch kent, of ze langs de fabriek - ze moesten wel weten, waar ze zich bevonden - op de straat konden geraken. Ze wees het hun, door hetgeen vroeger de poort en nu een open hol was. De schuilplaats der loerenden moest hun ook verklikt wezen. Ze slopen geruischloos naar de mitrailleurs, zonder dat deze met hun machiengeweren, gereed geschouderd, iets merkten of het hoofd omwendden. Ze schoten op de vier hun geweren af, en trokken de stoeptrappen op en binnen het huis, dat nooit had mogen gesloten zijn sedert de bezetting. "Ga kijken," zei er een onverschillig tot de meiden: "twee zijn er dood, twee bijna, ze zullen u geen kwaad meer doen," en daarop lachten ze. De meisjes dorsten niet.

De Fransche soldaten daalden weder de trappen af en verdwenen in de straat.

Jammerkreten werden hoorbaar... er leefden er dus nog! En toch draalden degene wier hulp werd ingeroepen. Eindelijk voor schemeruur waagde de jongste het tot aan een kamerdeur te gaan, door het gat van een gebroken ruit het hoofd te steken en neer te kijken. Ze zag hen liggen: twee roerlooze gestalten over elkaar gevallen, waar van onderen, thans geronnen bloed gezipeld was; een nog levende aan de slapen gewond en met afgeschoten knieschijf; de vierde de vroolijke dikke... ach, een vreeselijk schouwspel: langs den rug was hij getroffen, op zij gezonken en de klomp van zijn ingewanden lag lillend nevens hem op de straatsteen uitwijdend. Ontzet vluchtte het meisje weg. Buren hebben gezien, dat vervolgens aankomende soldaten - geallieerden dus - de erbarmelijke groep bemerkend, eenige stappen naderden, met de kolven van hun geweer op de overledenen en de levenden

stampten, hun een schop gaven of met de bajonnet een steek toedienden. Het geklaag houdt aan, geen bijstand wordt verleend; de meiden halen geen dronk water, al roept een verzwakkende stem steeds "Wasser, Wasser" en een andere wat als "Mutter, Mutter" klinkt. Ze durven niet buiten gaan. Het gelek, vertelden ze later, op het gejank van opgesloten jachthonden, dat akelig smeeken, luid weergalmend in de stille donkerte van den langen nacht, zonder genade, zonder iemands erbarming op het uiterst noodgesmeek. In den vroegen morgen is het uit met hen. Ze liggen beide ook dood, nat in hun grijze uniformen op de natgeregende straatstenen. Ze worden niet begraven, ten minste twee hunner, die ter plaats bleven liggen gedurende verscheidene dagen niet, totdat de ontbinding hinderlijk is. Dan zijn ze door belgische of fransche soldaten naar den tuin gesleept en aldaar in een ondiepen put gegoooid en met wat aarde bedekt. Een stok staat op de plek, waaraan hun medaillekens in den wind bengelen. Ze zullen ontgraven en op het kerkhof gelegd worden en hun eenzelveigheidsbewijzen zullen de gezagvoerders van 't vierde leger in Duitschland krijgen, zoo dra er mogelijkheid toe bestaat. Daarvoor zal wel de Nevelsche familie zorgen.

Vanuit het 34ste korps wordt aan de divisie de opdracht gegeven slechts 2/3 van de middelen in te zetten. Gezien de toestand van de wegen is dit een vrij logisch bevel. Het 114 BCA, het derde bataljon jagers van de divisie wordt dan ook in reserve gehouden. Het volgt in het spoor van de twee overige bataljons en neemt stelling te Poesele. Daar maakt het zich klaar om de opdracht van het 42ste BCP of 44ste BCP over te nemen.

Om diezelfde reden zet de divisie maar één infanterieregiment in. Het 226ste régiment infanterie blijft in reserve. Het plaatst zijn 4de bataljon te Poeke, het 5de bataljon te Lotenhulle en het 6de bataljon op de hoeve Vormezele op de weg tussen Lotenhulle en Vinkt. De commandopost wordt op de weg tussen Lotenhulle en de hoeve Vormezele opgezet.

1) De infanterie

Door een ongeval met een granaat verliest het 226ste regiment 1 dode en 8 gekwetsten.

Het 360ste régiment infanterie wordt wel ingezet. Om 06.00 uur in de ochtend krijgt het regiment het bevel zich in de richting van Meigem te bewegen. De bevoorrading laat op zich wachten en pas op 07.45 uur

vertrekt het eerste bataljon. Bedoeling is om één bataljon ten noorden van de beek en de twee overige bataljons ten zuiden van de beek te laten vorderen. Het regiment overschrijdt de Poekebeek in de buurt van Beekkant (huidige Kleitestraat). Om 09.00 uur komen de bataljons Jabo en Mercier van het regiment opnieuw in contact met vijandelijke mitrailleurs op de weg van Vinkt naar Nevele.

Om 11.00 uur krijgen de bataljonscommandanten de steun van een begeleidende groep zodat ze verder kunnen vorderen. De vijand bestookt ze met mitrailleurs en artillerie. De kolonel geeft het bevel om de inspanningen op te drijven en het kanaal te bereiken. Op de middag verlaat de vijand de weg Nevele-Kerrebroek. De twee bataljons hernemen de aanval. Rond 14.00 uur komen de soldaten van het bataljon Jabo (14de compagnie) in contact met de vijand te Meigem. Het bataljon Mercier bereikt de weg Meigem-Kerkstraat en valt onder vijandelijk artillerievuur. Het zijn zware kalibers van 105 en 150 mm geschut die hen tot staan brengen. Tijdens hun opmars heeft het bataljon verscheidene Beierse onderofficieren krijgsgevangen genomen. Het reservebataljon Veroy blijft in de buurt van het regimentshoofdkwartier te Beekkant. Luitenant Clavet neemt het bevel van de 11de compagnie over. Onderofficier Dodaré werd ziek afgevoerd.

Op de rechterflank wordt er contact gemaakt met het 97ste régiment infanterie (77ste divisie).

2) De genie

De divisie beschikt over onderdelen van twee bataljons genie, het 10de en het 7de. Het 7de werd vooral gebruikt voor het transport van materiaal en voor werkzaamheden aan de infrastructuur gelegen tussen de divisie en korps. Enkel een peloton van het 7de genie stond in voor het transport van materiaal, vooral hout, vanuit een verlaten Duits depot te Wingene naar de brug ten oosten van Poeke.

Het 10de bataljon genie stond volledig in voor de ondersteuning van de operaties van de divisie en zijn eenheden. In de voorafgaande dagen was dit bataljon bezig met het plaatsen van:

- een brug van 6 meter over de Ringbeek te Wingene;
- een brug over de Klaphullebeek te Ruiselede;
- twee bruggen te Zandvleuge (Ruiselede);
- een brug van 9 m over de Vlaagtbeek (Ruiselede)
- herstelling van de weg te Ruiselede.

Toch wordt er een volledige compagnie ingezet om de infanterie-eenheden te ondersteunen. Om 08.00 uur verlaat de 3de compagnie zijn kantonnement te Ruiselede en vertrekt naar Lotenhulle. Van daaruit wordt in de loop van de ochtend de weg tussen Poesele en Nevele verkend. Ondertussen worden er ook een aantal kleine gaten in de weg naar Lotenhulle opgevuld. De vijand had de vernieling voorbereid maar slecht uitgevoerd.

3) De artillerie

In de velddagboeken van de artillerie worden ook steeds, naast de verliezen aan personeel, ook de verliezen aan paarden vermeld. Niet zo verwonderlijk als men weet dat de stukken en munitiewagens voor 80 % door paarden werden verplaatst. In de loop van de tien dagen durende strijd zal de artillerie meer dan 100 paarden verliezen.

De zware artillerie gebruikte in hoofdzaak de stafkaart en indien mogelijk ballons of een vliegtuig om het vuren te leiden. De veldartillerie had naast de aanduiding op de stafkaart ook de mogelijkheid om een voorwaartse waarnemer bij de infanterie te plaatsen, verbonden met een telefoon om de nodige correcties door te geven. Op de stafkaart werd het doel aangeduid met een coördinaat dat uit 4 cijfers bestond. Alhoewel de Belgische topografische kaart werd gebruikt als basis wijkt het coördinatenstelsel af van wat vandaag gebruikt wordt. Slechts tweemaal staat in het dagboek van de medische diensten een vermelding van een coördinaat die op de Lambertprojectie steunt. Dit sluit het gebruik van een eigen afwijkende projectie of stafkaart uit. Een andere mogelijkheid is het versleutelen van de coördinaten om de meeluisterende vijand om de tuin te leiden. In ieder geval is het zonder de sleutel onmogelijk de coördinaten te ontcijferen.

Sommige doelen van de artillerie zijn door de gebruikte naam (bijv. De Meire = Meirekasteel in Vosselare) duidelijk op de kaart aan te wijzen maar voor andere is het lokaliseren niet meer dan een gok. Voor de volledigheid van het artikel worden de doelen waarbij, in het velddagboek, een coördinaat staat, ook vermeld.

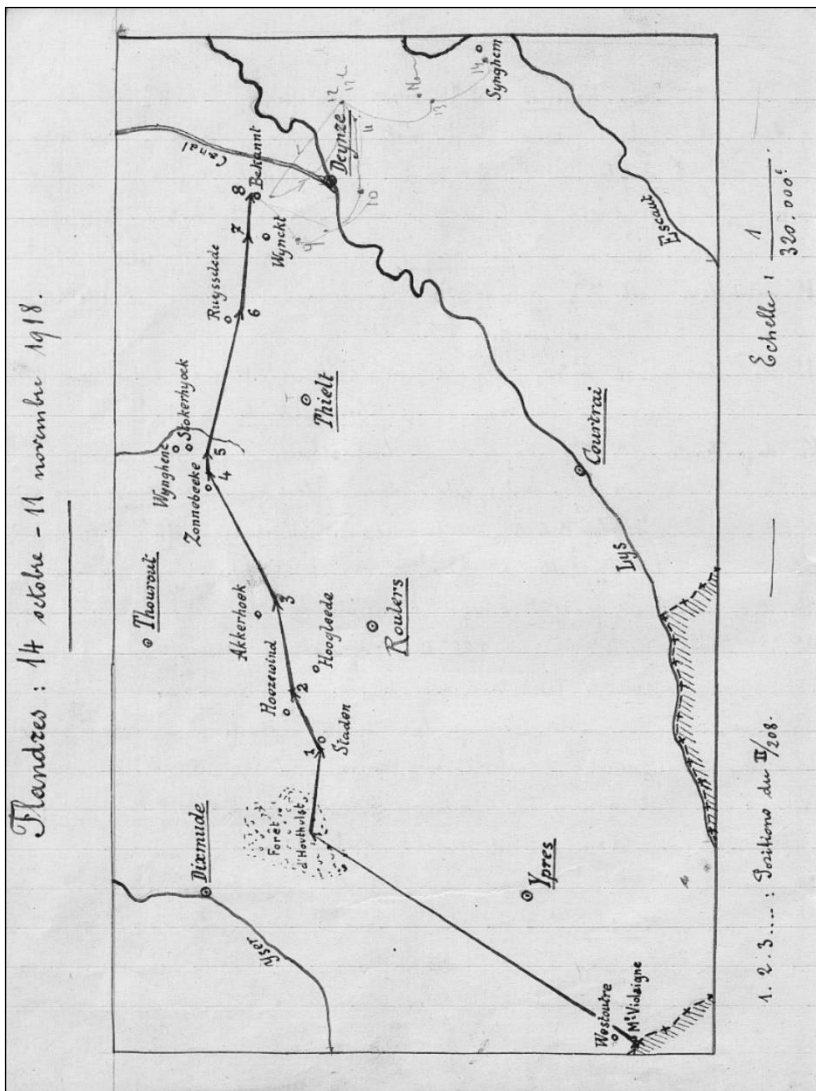
Op het moment dat de divisie richting Nevele trekt, heeft het een artillerieregiment, het 7de, van het Belgische leger in bruikleen gekregen. Omdat de 1ste Belgische Legerdivisie (korps) afgelost wordt, keert het 7^{de}

artillerieregiment, tijdelijk terug naar zijn eenheid. Het regiment marcheert af naar het verzamelgebied en gaat via Torhout naar Beernem.

Voor de artillerie betekent de 20ste oktober vooral positie nemen en proberen om de infanterie in haar opmars te ondersteunen. De divisie beschikt over het 208ste regiment veldgeschut dat uit drie groepen bestaat (elke groep heeft 12 kanonnen, verdeeld over 3 batterijen). Het krijgt tevens het bevel over de 5de groep van het 133ste regiment zware artillerie. De 1ste groep/208 wordt ten noordoosten van Poesele geplaatst in steun van de Jagers Te Voet. De 2de groep/208 neemt stelling ten noorden van Vinkt. De 3de groep/208 ligt ten noordwesten van Vinkt. Het regiment heeft er op die manier een aardig tochtje opzitten (zie kaart).

De 5de groep/133ste neemt stelling met een batterij in de Seyshoek en met een batterij ter hoogte van de molen De Knok te Poeke.

De commandopost bevindt zich in Oud Poelvoorde, ongeveer 2,5 km ten zuidwesten van Wingene.

De tocht van de tweede groep van het 208ste regiment artillerie
van 14 oktober tot 11 november 1918.

De zware artillerie vuurt vanaf 07.00 uur in ondersteuning van de jagers. De 15de batterij heeft als doelen: een kruispunt in de buurt van Nevele, Meigem en de oevers van het kanaal. Om 15.40 uur staakt de batterij, na radiocontact, het vuren. Vanaf 17.00 uur komt de groep opnieuw onder het bevel van de divisie te staan. Er wordt een verbindingsofficier naar de staf van de divisie gestuurd. Tevens worden er twee officieren naar de PCAD (Poste de Commande d'Artillerie Divisionnaire) gestuurd om de verbindingen te verzekeren.

Ook in deze eenheid wordt in het veldboek de gebrekkige bevoorrading aangehaald.

21 oktober 1918

Deze dag wordt gekenmerkt door zware vijandelijke activiteit van de artillerie. De infanterie tracht een eerste maal, na de zuivering van de westelijke oever, met de steun van de genie het kanaal over te steken in de buurt van Nevele.

Een citaat uit het dagboek van Frans Van Maldegem uit Nevele:

Langs de vaartoever stonden een viertal kleine woningen, eigendom van de familie Buysse-Loveling. Daarin hadden de Duitsers mitrailleuzen opgesteld en vuurden zonder ophouden naar de eerste soldaten van de verbonden legers. Dan achter in de hof gelopen waar we ons gebukt wegstopten onder het struikgewas. Het was reeds avond en donker. Opeens zagen we een paar schimmen op ons toekomen, ze riepen ons iets toe in de Franse taal. Mijnheer Louis Verbiest een gewezen onderwijzer, die dat verstond, riep onmiddellijk "nous sommes de belges". Onmiddellijk zijn we met de Franse soldaten in de kleder gegaan terwijl buiten de beschieting in alle hevigheid woedde. We begonnen te bidden.

s' Anderendaags in de voormiddag was het kalmer, maar in de namiddag kwam een Frans officier ons melden dat we moeten vertrekken omdat weldra een groot offensief zou worden ingezet: "wij zullen het niet overleven, maar gij moet zeker vertrekken". We hadden eigenlijk te lang gewacht. De gemelde aanval was reeds begonnen. Toen zijn we langs achter weggelopen, om ons heen floten de kogels. Zo kwamen we op de Molenkouter en zo naar de Tielststraat waar de straat door verschillende obusinslagen waren opgeslagen. Aan de woning Buysse-Loveling lagen gesneuvelde Duitsers langs de andere zijde van de straat.

42ste BCP (*bataillon chasseurs à pied*) bataljon Jagers Te Voet

Situatie ongewijzigd. De vijand heeft zich op de oostelijke oever met een groot aantal mitrailleurs geïnstalleerd. Hun artillerie bestrijkt het volledige dorp Nevele. Rond 13.00 uur zijn alle posities van de vijandelijke mitrailleurs gekend. De commandant van de 8ste compagnie plaatst in de huizen tegenover de vijandelijke mitrailleur steeds een eigen mitrailleur. Om 16.00 uur openen we een kort maar krachtig vuur op hun posities met zichtbaar resultaat. De vijand verliest manschappen en materieel. De bataljonscommandant wil een oversteek proberen. Tijdens de nacht van 21 op 22 oktober bereidt de genie een passerelle voor. Op het uur H-4 (aanvalsuur - 4 minuten) start de artillerie met een beschieting. Vanaf uur H volgt een poging om het kanaal over te steken en verlengt de artillerie haar vuurlijn. De eerste sectie van de 8ste compagnie maakt zich klaar om het kanaal met vloten over te steken en op de andere oever een bruggenhoofd uit te bouwen om daarna een passerelle te plaatsen. De 9de compagnie trekt vanaf de weg Kerrebroek-Vinkt naar de huizen aan het kanaal en verschuilt zich in de kelders. De 7de compagnie is in reserve rond de commandopost van het bataljon. Na het mitrailleurvuur van vorige dag heeft de vijand zich ingegraven en een prikkeldraadversperring aangebracht. Hun Minenwerfer (mortieren) laten zich ook horen. Luitenant Brochet wordt direct na zijn vertrek met mitrailleurs beschoten. De bataljonscommandant geeft de opdracht te stoppen. De oversteek van het kanaal mist het element van verassing en vereist een goed voorbereide operatie.

44ste BCP (*batallion chasseurs à pied*) bataljon Jagers Te Voet

Situatie ongewijzigd. Soldaat Merlet en Le Frapper van de 8ste compagnie gekwetst.

360ste régiment infanterie

Tijdens de nacht krijgt het regiment het bevel om de vijand te blijven achtervolgen en al het mogelijke te doen om aan de andere kant van het kanaal te geraken. Tijdens de nacht pleegt de kolonel overleg met de kapitein en beslist om de geniecompagnie 20/11 in Meigem de nodige passerellen op Habertzakken op het kanaal te plaatsen. De zuivering van de westelijke oever tot aan het kanaal wordt verder gezet maar de aanval levert maar 100 m terreinwinst op. De hoeve Meerskant te Meigem wordt bevrijd door de 6de compagnie. De weiden, links en rechts van de weg naar het kanaal te Meigem staan onder water. De vijandelijke artillerie is zeer actief.

Er wordt een dunne lijn bezet die loopt van Meigem tot Meerskant (zie als bijlage aan dit tijdschrift 'Kaart 20-23 oktober'). Tijdens de nacht lost het bataljon Veroy het bataljon Mercier af. Op links krijgt de 19de compagnie van het bataljon Veroy contact met het 97ste régiment infanterie.

226ste régiment infanterie

Ongewijzigde toestand.

7de en 10de bataillon genie

Het 3de peloton van het 7de genie zorgt nog steeds voor de aanvoer van planken en bouw materiaal maar nu tot aan de rand van Nevele-dorp.

Het 10de genie werkt de bruggen te Ruiselede af en voert een verkenning uit op de weg van Nevele. De brug over de beek aan de westkant van Nevele is nog intact. Over het kanaal liggen er twee bruggen die ongeveer 90 meter uit elkaar liggen. Een hoofdbrug op de marsroute, met een lengte van ongeveer 18 m, steunt op gemetselde onbeschadigde pijlers. Het brugdek is opgeblazen. Duur van de herstelling geschat op twee dagen. De tweede brug rust op zware palen met twee dwarsliggers en tussensteunen. De rijvloer en de twee eindpijlers zijn vernield. Luitenant Bauveu gaat met een sectie jagers mee om de oversteek met Habertzakken voor te bereiden. Onze arbeiders beginnen aan de bouw van een passerelle.

208ste RAC (régiment artillerie de campagne) veldartillerie

De commandopost van de divisie artillerie (PAD) wordt verplaatst naar de hoeve Vormezele (Lotenhulle). Er wordt een concentratievuur gelegd op Meirekasteel (Vosselare) waar veel beweging wordt vastgesteld. Op het einde van de dag bevindt de 2de groep/208 zich 500 m van Kerrebroek en bevindt 3de groep/208 zich ten zuidoosten van Proosdij. 1ste groep/208 bevindt zich ten noordoosten van Poesele. Verliezen: 5 paarden gedood.

Bij de 2de groep/208 wordt de 25ste en 26ste batterij voorwaarts gestuurd naar Beekkant. De 24ste batterij blijft op haar positie en geeft een intimiderend vuur af op de vijand.

V/133ste (artillerie lourde) zware artillerie

De aanval van de infanterie wordt door de vijandelijke artillerie verijdeld. De groep helpt bij het beschieten van deze batterijen. Op de batterijen positie 72/77 wordt tussen 08.50 uur en 09.00 uur een geconcentreerd vuur gelegd. Om 10.00 uur laat het commando weten dat de oversteekpoging gestopt is.

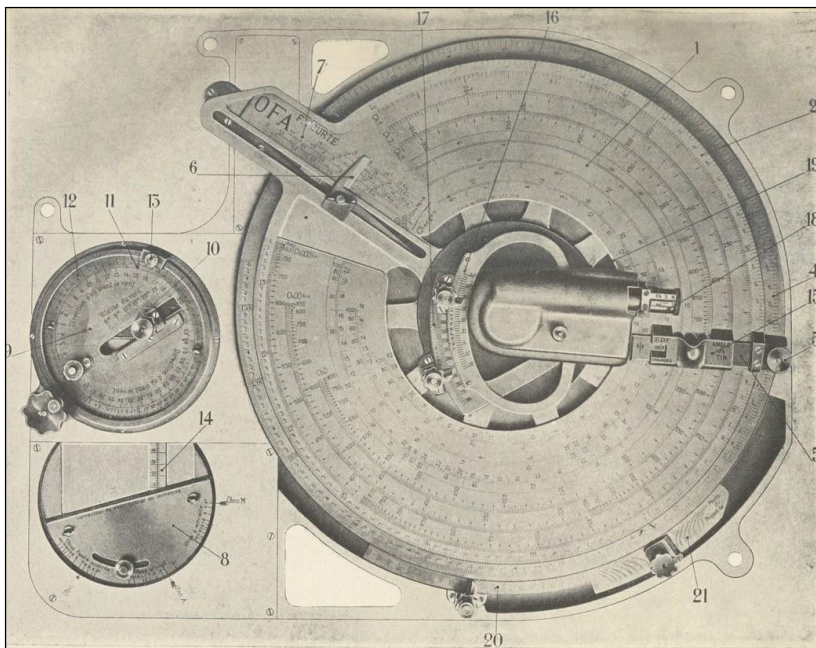
Op 3 november bezoeken de officieren deze doelen en stellen vast dat het vijandelijk geschut 100 m meer naar het zuiden stond.

De groep krijgt bevel om posities in te nemen tussen Vinkt en Lotenhulle op coördinaten 98/80 en 11/75. De commandant laat weten dat de positie 98/80 te ver naar achteren ligt waardoor het vuren met de BSP³ aandrijfvladingen niet meer mogelijk is.

Als gevolg van het springen van de brug 11/79 kan de positie 11/75 enkel bereikt worden met een lange omweg via Vinkt. Daarom wordt de 15de batterij op 13/86 Leyshoek opgesteld en de 14de batterij vooruitgeschoven naar positie 24/94 Proosdij. *Deze laatste twee aanduidingen dragen op de huidige kaart de coördinaten: Leyshoek: 533/331 - Proosdij: 545/341.*

De positie te Proosdij is met de molen een ideale observatiepost voor de drie batterijen en geeft zicht op Nevele, Vosselare, Meirekasteel en Leerne. De beschietingen worden geleid na observaties met het Baldenweck-apparaat. Tijdens het bezoek van 3 november aan het Meirekasteel en de Meulenhoek blijkt het vuren met dit geleidingsapparaat zeer effectief te zijn geweest.

³ In 1886 kreeg de Fransman Paul Vieille patent op zijn rookloos kruit dat hij Poudre B noemde. Dit grijze kruit bestond voornamelijk uit schietkatoen met wisselende hoeveelheden collodion, dat met alcohol en ether samengekneet werd. Het bleek een zeer goede vervanging van het zwarte buskruit, het had een grotere drijf- en explosieve kracht en gaf geen rook bij het gebruik. Het nieuwe kruit had ook wel een groot nadeel: het werd tamelijk snel onstabiel door het verdampen van de oplosmiddelen. Dit was de oorzaak van het vergaan van de oorlogsschepen Léna (in 1907) en Liberté (1911) in de haven van Toulon. Poudre B was beschikbaar in verschillende korrelgrootten voor verschillende militaire toepassingen. Zo was het 'poudre BSP' vooral geschikt voor middelzwaar geschut.

Het Baldenweckapparaat was een mechanisch toestel waarmee op een doel kon gericht worden na het bepalen van de coördinaten op basis van de triangulatie. Door het observeren van het mondingsvuur en beluisteren van geluid afkomstig van afgeschoten kanonnen was het mogelijk de positie van de vijandelijke stukken te bepalen. Het toestel was ingesteld voor het type geschut waarop het werd geplaatst. Zo was het toestel voor een 155 mm lang kanon niet hetzelfde als voor het kort kanon 155 mm.

Medische diensten

De medische diensten verplaatsen zich naar Ruiselede. De ambulance is belast met de triage en hospitalisatie van lichtgewonden en neemt plaats in het klooster, een zeer geschikte locatie met bedden en strozakken.

Alle evacuaties gebeurden vanuit de verbandposten met voertuigen naar Ruiselede en van daar naar Vijfwegen (omgeving Staden, Houthulst, Poelkapelle), daar lagen de hospitalen beheerd door het kortpts en het 6de leger en dit tot 23 oktober in de ochtend. Vanaf die datum: evacuaties te

voorzien naar Staden voor alle categorieën. Reservemateriaal gasbehandeling te Ruiselede.

Het verplaatsen van medische eenheden zorgde meestal ook voor een onderbreking want het was niet mogelijk om tijdens het verplaatsen van de medische posten te opereren of gewonden te behandelen.

De daaropvolgende dagen betekenen vooral ondergaan; ondergaan van de Duitse artillerie die zeer actief is en de zone heftig bestookt, vooral op 22 oktober wanneer ook Arseengas wordt gebruikt. Ook op 24 oktober volgt een hevig bombardement met de inzet van enkele zware kalibers van 210 mm. Het zorgt voor verliezen van manschappen en materiaal bij alle eenheden van de divisie. De divisiecommandant geeft dan ook het bevel om maximaal één bataljon in de eerste linie te plaatsen om de verliezen te beperken. Het hoofdkwartier van de 70ste divisie komt nu definitief in Lotenhulle te liggen. Ook de medische diensten die nog vanuit Ruiselede opereerden sluiten aan en nemen het klooster van Lotenhulle in en vestigen daar het veldhospitaal. De situatie noopt de hoofdarts tot het nemen van maatregelen vooral voor het gebruik van de ambulances.

Een bijkomend probleem in de eerste lijn te Meigem is een inundatie. Door een dijkbreuk lopen de weilanden links en rechts van de weg naar het kanaal (huidige Weg naar de Vaart) onder water. Op 26 oktober wordt de observatieballon nr. 74 door vijandelijke vliegtuigen neergeschoten.

Een citaat uit het dagboek van Frans Van Maldeghem uit Nevele:

Een paar dagen later is vader op verkenning naar huis gegaan en na zijn mededeling zijn we dan richting Nevele getrokken. Maar hoe groot was onze verbazing! Onze koeien lagen achter het hof doodgeschoten alsook onze grote trekhond. De Franse soldaten lagen op het achterhof begraven. Hun namen stonden op briefjes welke in een fles gestopt waren. Onze woning was totaal vernield. De kelder was besmeurd met bloed, uitwerpselen en etensresten lagen in het rond. Al onze klederen waren verdwenen en de meubelen vernield. Op het land, achter onze woning, was geen stukje waar geen granaatinslag was geweest.

22 oktober

42ste BCP (*bataillon chasseurs à pied*) bataljon Jagers Te Voet

Weinig verandering. De vijand beschiet het dorp, de westrand van Nevele en de weg met 105 mm, 155 mm geschut en Minenwerfer (mortieren).

Verliezen: Korporaal Charoon en eerste soldaat Durand van de 8ste compagnie gekwetst. Soldaat 2de klas Hincelin van de 9de compagnie gekwetst.

44ste BCP (*bataillon chasseurs à pied*) bataljon Jagers Te Voet

Geen wijzigingen, soldaat Piteau van de 7de compagnie gekwetst.

226ste (*régiment infanterie*) infanterieregiment

Het regiment bevindt zich nog steeds als reserve in de omgeving van Lotenhulle. Op 22 en 23 oktober was er dus tijd om lintjes en bevorderingen uit te delen.

Luitenant Chabrolle, commandant van de 17de compagnie en luitenant Lecat commandant van de 6de compagnie worden bevorderd tot kapitein TT (*TT: titre temporaire*). Per decreet van 8 oktober wordt luitenant Charwelot, pelotonscommandant, bevorderd tot Eerste luitenant TD (*titre definitive*). De onderluitenanten Thomas en Chaperon worden bevorderd tot Eerste luitenant in de reserve (TD)

Bevorderingen, vooral van miliciens, waren vaak tijdelijk en voor de duur van de oorlog. Na de oorlog werden ze vaak terug gezet in een lagere rang of werd de verkregen rang definitief bij de overstap naar het beroepskader of reservekader. De beslissing was afhankelijk van persoon tot persoon.

Benoemd ridder in het Legion d'honneur, luitenant Roche commandant 19de compagnie en onderluitenant Gillier van de 15de compagnie.

Ook adjudant Boulangest van de 17de compagnie en onderluitenant Lainé van de 13de compagnie viel deze eer te beurt.

De militaire medaille werd uitgereikt aan sergeant Estavoyer, soldaat Dumas van de 15de compagnie, korporaal Marcenaro van de 19de compagnie, sergeant Fortin van de 13de compagnie, korporaal Poulain van de 13de compagnie, sergeant Perriaud van de 18de compagnie en adjudant Barin van de 17de compagnie.

Tevens werden er 7 niet nader genoemde militairen vermeld op het legerdagorder.

Bij een incident met een obus gaan twee munitiewagens verloren. Tevens verliest het regiment 10 paarden en betreurt 1 dode soldaat.

360ste (régiment infanterie) infanterieregiment

Dit regiment is de enige eenheid die nog wat werk heeft op te knappen want de westelijke oever is nog steeds niet volledig gezuiverd.

Het bevel wordt gegeven om de aanval van de vorige dag verder te zetten. Opdracht is het kanaal te bereiken en de vijand af te snijden. Het bataljon Veroy verdient lof voor het innemen van twee boerderijen ten oosten van Meerskant. In de loop van de dag hervat het bataljon zijn infiltraties van de vijandelijke linie. Tussen 14.00 uur en 15.00 uur slagen 30 mannen van de 19de compagnie erin om de boerderij Meerskant in te nemen maar strandt op 100 meter van het kanaal.

Een poging van luitenant Douet wordt door de vijand verijdeld. Tijdens de nacht worden de mannen bevoorraadt.

De Duitse artillerie blijft zich verder versterken en vuurt nu ook met zwaar geschut van 210 mm. Vooral de granaatwerpers zijn actief. Er wordt ook melding gemaakt van het gebruik van Arseen gifgas.

208ste RAC (régiment artillerie de campagne) veldgeschut

Storings- en riposteervuur op de actieve vijandelijke batterijen. Tussen 10.00 uur en 10.30 uur levert de 3de groep/208 en de v/133 vuursteun aan de naburige 77ste divisie die zijn bruggenhoofd uitbreidt. De 21ste batterij en de 2de groep/208 zijn beschoten, hier vallen twee gekwetsten en één paard wordt gedood. De 1ste groep/208 heeft één gekwetste en een paard verloren.

V/133ste (régiment lourde) zwaar regiment

De groep voert enkele beschietingen uit op vijandelijk batterijen en op de weg Nevele - (Sint-Martens)-Leerne.

7de genie

De 3de compagnie is nog steeds in steun van de divisie. De compagnie blijft het transport van planken vanaf Wingene naar Nevele uitvoeren. Ook worden er boomstammen van het park te Poeke naar Vinkt gebracht.

10de genie

Zes Habertzakken naar de oversteekplaats gebracht. Aan de kanaaloever begonnen aan de constructie en voorbereiding van de passerelle. Alles wordt gebruiksklaar gemaakt om op het teken te worden ingezet.

23 oktober

42ste BCP (bataillon chasseurs à pied) bataljon Jagers Te Voet

Geen verandering. De beschietingen blijven hevig.

Soldaat 1ste klas Pommier van de 9de compagnie gekwetst. Soldaat 2de klas Martin van de 8ste compagnie gekwetst. Soldaat 1ste klas Martin Louis, korporaal Carrot en soldaat 2de klas Henri Oussal van de 8ste compagnie zijn gesneuveld.

De aspiranten Quintard en Lecouteux zijn gepromoveerd tot onderluitenant (TT).

*Henri OUSSAL - Né le 17 février 1894 - Lavar, 81500, Tarn, France, à 03h00
- Décédé le 23 octobre 1918 - Nevele, Belgique, tué à l'ennemi, à l'âge de 24
ans - Inhumé - Zulte, Machelen, cimetière Français, tombe n° 406, n°
d'identification bp05-1458396 - Soldat au 42ème Bataillon de Chasseurs à
Pieds*

44ste BCP (*bataillon chasseurs a pied*) bataljon Jagers Te Voet

Geen wijzigingen, vijandelijke artillerie en *Minenwerfer* zeer actief.

360ste (*régiment infanterie*) infanterieregiment

In de vroege ochtend slaagt het bataljon Joba erin om het bruggenhoofd op coördinaat 59/55 te verkleinen. Het bataljon Veroy slaagt erin, in samenwerking met het 97ste infanterieregiment dat de boerderij inneemt om de vijandelijke linie op de westelijke oever van het kanaal te bereiken. Tegen 09.25 uur is de westelijke oever volledig gezuiverd.

208ste RAC (*régiment artillerie de campagne*) veldgeschut

Tijdens de nacht wordt de 26ste batterij vooruit geschoven naar Pitbulken om vuursteun te geven op een aantal vijandelijke mitrailleurs. Het PCAD (Poste de Commande d'Artillerie Divisionaire) komt in Poeke aan. Rond 10.00 uur vallen er een paar 105 mm granaten in die buurt. Bij de 3de groep/208 wordt opnieuw een paard gedood.

10de genie

Op kruispunt van de weg Lotenhulle/Bollestraat: graven van een sloot van 30 m; maken van een gat van 1,5 m x 1,5 m x 1,90 m diep. Op het kerkplein van Poesele vullen van een mijntrechter met 10 kubieke meter materiaal.

24 oktober

42ste BCP (*bataillon chasseurs à pied*) bataljon Jagers Te Voet

Tijdens de nacht lost het 114 BCA het 42ste BCP af in de eerste lijn. Het bataljon gaat in reserve ten westen van Poesele. Korporaal Paillard en soldaat 2de klas Philippot zijn gekwetst.

44ste BCP *bataillon chasseurs a pied*) bataljon Jagers Te Voet

Geen wijzigingen. Vijandelijke artillerie en *Minenwerfer* actief.

360ste (*régiment infanterie*) infanterieregiment

Toestand ongewijzigd. Door de aanhoudende bombardementen verliest het regiment nogmaals 5 man.

226ste (*régiment infanterie*) infanterieregiment

Ongewijzigde toestand. Luitenant Heff wordt ziek afgevoerd.

208ste RAC (*régiment artillerie de campagne*) veldgeschut

Om 05.30 uur legt de vijand een geconcentreerd en hevig vuur op Nevele en Meigem.

V/133ste (*régiment lourde*) zwaar regiment

Tot tweemaal toe vernietigingsvuur op batterij coördinaten 77/85 en een Minenwerfer op coördinaat 71/82.

10de genie

Hakken van bomen, verspannen en in vierkant zagen in dragers van 30/30 x 5 m lengte in het vooruitzicht van de constructie van vlottende bruggen te Nevele. Herstelling van de Bollestraat te Lotenhulle.

Medische diensten

Verbandpost 44ste BCP te Nevele, 1 auto, in geval van contact: 2 auto's.

Verbandpost 42ste BCP te Nevele Ham, boerderij 800 m ten westen van Nevele, 1 auto, in geval van contact 2 auto's.

Verbandpost 114 BCA in reserve.

Er wordt een verbandpost voorzien op coördinaat 2014,1/479,4 op een boerderij splitsing Bredestraat/Poekestraat.

Verbandpost 226ste RI 1 auto.

Verbandposten 360ste RI: Centrale post kruispunt Proosdij. Een bataljonsverbandpost op het kruispunt Poesele/Kerrebroek. Een bataljonsverbandpost te Kerrebroek. Een bataljonsverbandpost op de boerderij Ter Hulebeek. Vooruitgeschoven voertuig op het kruispunt 202,3/479,5 (Proosdij).

Er blijven 8 voertuigen op de centrale post.

Genie: verbandpost op de weg Lotenhulle-Poesele, boerderij rechts op de weg op 2 km van Lotenhulle.

GBD (*Groupe Brancardier Divisionnaire*) hospitaal: een antenne te voorzien te Lotenhulle (zuidkant klooster). Dit laat toe om de niet vervoerbare gewonden chirurgisch te behandelen in hetzelfde gebouw. De gegazeerden worden naar de ambulance zuid te Ruiselede vervoerd. Dit hospitaal was gespecialiseerd in de behandeling van deze gewonden.

Ambulance 2/70 vervoegt ons te Ruiselede en verdubbelt de capaciteit.

“Het is mijn oordeel om per groep één persoon als verbinding bij de dichtst bijzijnde infanterie-eenheid te moeten plaatsen om de exacte positie van de centrale verbandpost te kennen. De chef van deze post zal aan de verbindingspersoon de posities van de bataljonsposten en voertuigen doorgeven. Indien er geen beslissing kan genomen worden dient er een schriftelijke instructie te worden gevraagd met een verbindingspersoon. Indien de antenne van het GBD het dichtst is, is het logisch om de evacuatie naar achter te laten verlopen eerder dan naar voor.”

Er wordt ook een tekening bijgeplaatst voor de goede verstaander. Het is dus duidelijk dat de verbandposten van de artilleriegroepen geen voertuigen krijgen toegewezen. Zij zijn afhankelijk van de infanterieverbandposten die als relaisstation worden gebruikt. Er wordt op de routes van de ambulances telkens een soort van bushalte voorzien waar de gekwetste artilleristen kunnen meegenomen worden naar de verbandpost of naar het hospitaal te Lotenhulle.

25 oktober

44ste BCP (bataillon chasseurs à pied) bataljon Jagers Te Voet

Soldaat Daguet en korporaal Famillon van de mitrailleurscompagnie en soldaat Machard van de 8ste compagnie zijn gekwetst.

42ste BCP (bataillon chasseurs à pied) bataljon Jagers Te Voet

Aflossing door het 114de BCA. Het bataljon gaat in reserve te Poesele.

226ste (régiment infanterie) infanteriegiment

Benoemd tot ridder in het Légion d'honneur:

- Adjudant Boulangest, 17de compagnie;
- Onderluitenant Lainé, 13de compagnie.

Vereerd met de militaire medaille:

- Korporaal Poulain, 13de compagnie;
- Sergeant Perriaud, 18de compagnie.

Tevens worden er twee militairen vermeld op het legerdagorder.

360ste (régiment infanterie) infanterieregiment

Toestand ongewijzigd.

208ste RAC (régiment artillerie de campagne) veldgeschut

Vijandelijk bombardement op de boerderijen in Kerrebroek. De 3de groep/208 verliest 20 paarden.

V/133ste (régiment lourde) zwaar regiment

Mistige en kalme dag. Er wordt gevraagd op de weg van Deurle naar Nevele. Volgens een buitgemaakt Duits document is dit een belangrijke verbindingsweg.

7de genie

De compagnie staat terug in om materiaal aan te voeren. Het konvooi wordt door een bombardement verrast. Onderluitenant Brulat wordt aan het bovenbeen gekwetst. Twee paarden zwaar gewond.

10de genie

Hakken van bomen, verspannen en in vierkant zagen in dragers van 30/30 x 5 m lengte. Verkenning van een officier in het vooruitzicht van de vernieling van de molen (huidige Poekestraat) en de bijhorende schoorsteen te Poesele.

Medische diensten

Het GBD verlaat in de ochtend van 26 oktober Ruiselede en gaat naar Lotenhulle waar een triagepost wordt opgezet in de westelijke vleugel van het klooster. In een triagepost worden de gewonden volgens de ernst van hun verwondingen getrieerd en daarna eventueel geëvacueerd.

Alle personeel zal ook in Lotenhulle kantonneren. De rest van het personeel volgt zo snel mogelijk. Het reservemateriaal voor beademing wordt in één of meerdere bewegingen naar Lotenhulle verplaatst. De 2/70 ambulance staat ter beschikking van de hoofdgeneesheer en zal in geval van mechanisch falen de verbinding met de eerste lijn verzekeren. Twee voertuigen blijven tot 07.00 uur van de 27ste te Ruiselede. Het 2/70 blijft in Ruiselede waar ze het transport van de licht gekwetsten en van zij die op korte termijn kunnen gerecupereerd worden verzekert. Eenheden die nood hebben aan voertuigen of vrachtwagens kunnen hun vraag aan de hoofdarts doorgeven. De chef-arts van de divisie heeft de opdracht om alle materiaal (verbanden, apparatuur, serums en medicamenten) te verplaatsen. De officieren-beheerders zien toe op de verhuis.

Niet vervoerbare gekwetsten: chirurgische ambulance van het korps te Ruiselede.

Zware griep: medische ambulance van het korps te Ruiselede.

Alle andere categorieën: tot nader order naar Staden.

Lichtzieken en gekwetsten en recupereerbare gekwetsten op korte termijn: ambulance 2/70 te Ruiselede.

De niet vervoerbare gevallen die langs het GBD te Lotenhulle voorbijkomen worden in een mum van tijd verplaatst naar Ruiselede.

26 oktober

44ste BCP (bataillon chasseurs à pied) bataljon Jagers Te Voet

Op 25 oktober 1918 sneuvelde aan Steyaerts Molen op Nevele Kerrebroek de Franse adjudant August Louis Edouard Danaux, geboren te Parijs op 25 september 1879 als zoon van Adonis Auguste Clément en Josephine Verdugadin. Op 19 mei 1907 huwde hij te Eragny-sur-Oise met Jeanne Bijou. Na hun huwelijk vestigden ze zich in Brigny-sur-Orge.

Graf adjudant Danaux op het kerkhof van Poesele.

Hij maakte deel uit van het 44ste Bataljon Jagers Te Voet en was drager van het Franse oorlogskruis met bronzen ster en palm. Hij werd op het kerkhof van Poesele begraven aan de voorzijde van de kerk, dicht bij de toegangsdeur tot de kerktoren. Zijn graf werd omringd door een houten afsluiting. Op zijn graf werd een kruis geplaatst met bovenaan een roos met de Franse driekleur en op het plaatje met zijn naam werd de vermelding 'Mort pour la France' aangebracht. Het graf werd opgesmukt met een tuil pioenen⁴.

De 8ste compagnie brengt één van zijn posten 150 m meer naar voren. Adjudant Danaux is gesneuveld. Soldaten Hollas en Celle van de mitrailleurcompagnie, soldaat Jacquot van de 7de compagnie en soldaat Verporel van het PSP (peloton spécialisé pionnier) zijn gekwetst.

42ste BCP (bataillon chasseurs à pied) bataljon Jagers Te voet

Geen wijzigingen.

226ste (régiment infanterie) infanterieregiment

Toestand ongewijzigd.

360ste (régiment infanterie) infanterieregiment

Toestand ongewijzigd. De 6de compagnie lost de 5de compagnie af in de frontlijn.

208 ste RAC (régiment artillerie de campagne) veldgeschut

Goede zichtbaarheid. Het volledige regiment vuurt op de vijandelijke batterijen met de hulp van een ballon.

V/133ste (régiment lourde) zwaar regiment

Opnieuw vuren op de vijandelijke batterijen. De 15de batterij opgesteld te Leyshoek wordt door de vijand opgemerkt en beschoten. Luitenant Vigneron raakt gekwetst bij een kleine verplaatsing van een stuk. De commandoposten van I/208 en de 13de batterij/133 worden beschoten.

De commandant van de groep noteert in het velddagboek wel zijn ongenoegen over het verloop van de strijd.

⁴ Bollaert A., *Poeselse oorlogskrant 1914-1918*, november 2016.

“Tijdens deze periode staat de groep voor grote moeilijkheden door vermoeidheid en gebrek aan effectieven (soldaten), paarden, materieel en middelen. De griep epidemie van 1 oktober heeft vooral de 14de batterij getroffen. 10 % van het effectief werd reeds geëvacueerd wegens ziekte, 2 % door vijandelijk vuur en 13 % is op verlof, samen met het aantal effectieven na ongeval geëvacueerd, is de gevechtskracht met 30 % gezakt. Dankzij onze huidige locatie is het verlies aan paarden niet zo erg maar het gebrek aan motorfietsen en fietsen (3/4 van het normale aantal) is pijnlijk. Het aantal inzetbare kanonnen is terug gebracht naar 7 en is zeer hinderlijk gezien het aantal te beschieten doelen. Het veel verplaatsen van de batterijen en munitie zorgt voor grote technische problemen zoals het ontbreken van kruit. Dankzij de keuze om de posities naar voor te schuiven heeft de groep geen gebrek aan BG5 ladingen⁵.

Het betrekken van de alarmstelling, dag en nacht, om beschermend vuur af te geven, dan terug ver en traag vurend, het storend vuren, het vuren op vijandelijke batterijen, het behandelen van de munitie, verplaatsen van stukken, in en uit batterij brengen van een stuk zorgt ervoor dat het personeel geen moment rust heeft gekend. Elke batterij heeft in de eerste 8 dagen van de aanval 10 verschillende opstellingen bezet. Overdag bezig met verkennen, afregelen en vuren op geobserveerde doelen, ontvangen we in het midden van de nacht de orders voor het vuren in de ochtend. Toch heeft het verminderd aantal officieren, door ziekte, onvermoeibaar de opdrachten uitgevoerd.”

10de genie

Passerelle ligt klaar 200 m ten zuiden van de brug te Nevele. De Habertzakken zijn klaar voor lancering en een volledig uitgeruste bok aan de kant van het kanaal.

Een tweede passerelle op 300 m noorden van de brug te Nevele (de huidige brug over het Schipdonkkanaal). De Habertzakken klaar om te lanceren op 50 m van de oever.

5 BG5-ladingen zijn een bepaalde samenstelling van kruit bij een aandrijfloading van de granaat. Het type aandrijfloading heeft een invloed op het bereik van het kanon. Hoe zwaarder de samenstelling, des te krachtiger is de terugslag van het kanon maar dan vliegt de granaat ook verder. Het continue gebruik van zware aandrijfloadingen had ook zijn effect op het stuk en veroorzaakte een grotere slijtage, vooral aan de loop, zodat de levensduur van het kanon verminderde.

27 oktober

44ste BCP (bataljon chasseurs a pied) bataljon Jagers Te Voet

Vijandelijke artillerie zeer actief. Vijandelijke vliegtuigen omstreeks 10.00 uur en 14.00 uur actief. Compagnie van het 114 BCA lost ons af. Het bataljon gaat in reserve te Proosdij (Lotenhulle).

42ste BCP (bataillon chasseurs a pied) bataljon Jagers Te Voet

Geen wijzigingen.

226ste (régiment infanterie) infanterieregiment

In de nacht van 27 op 28 oktober lost het regiment het 360ste regiment af in de eerste linie. Het 6de bataljon gaat in de eerste linie aan het kanaal. Van dit bataljon nemen de 21ste en 23ste compagnie de linie in terwijl de 22ste compagnie in steun achter deze twee gaat postvatten. Het 4de bataljon komt te Kerrebroek als steuneenheid. Het 5de bataljon neemt plaats rond de boerderijen van Beekkant als reserve. De commandopost van het regiment wordt ten oosten van Beekkant opgezet, coördinaat 34/78.

360ste (régiment infanterie) infanterieregiment

In de nacht van 27 op 28 oktober wordt het regiment afgelost door het 226ste infanterieregiment. Voor hun uitzonderlijk gedrag in deze periode wordt kapitein Cadot benoemd tot ridder in het Légion d'honneur en krijgen sergeant Montague, korporaal Fonderlos en klaroen Renera de Militaire Medaille. Worden vermeld op het legerdagorder: adjudant Glizierès, onderluitenant Colland, de sergeanten Leblanc, Bourdoyt en Blainie, kapitein Flesch en soldaat Dupin.

208ste RAC (régiment artillerie de campagne) veldgeschut

's Morgens om 05.45 uur geconcentreerd vijandelijk vuur waar we op riposteren. In de nacht volgt een bombardement op de achterste linies. De vijand vuurt op de 21ste batterij te Vinkt. De 1ste groep/208 lijdt zware verliezen: 7 doden, 25 gekwetsten, 55 paarden gedood en 7 paarden gekwetst

V/133ste (régiment lourde) zwaar regiment

De staf beperkt het aantal schoten tot 20 per dag per groep.

10de genie

Constructie van drie bijkomende brugbokken voor de constructie van een vlottende brug voor een automitrailleuse, effectief 10 man. Constructie van een drijfbok voor de herstelling van de stenen pilaar: effectief 15 man. Voorwaartse verplaatsing van het materiaal tot aan de rand van het dorp te Nevele: effectief 20 man.

28 oktober

Bij de aflossing van de infanterie valt er een moordend bombardement. In de loop van de avond van de 28ste oktober volgt er nog eens een bombardement met gasmunitie. Rond 18.00 uur is de vijandelijke luchtmacht opnieuw zeer actief. Op 31 oktober voert de divisie het order OG 109 uit en valt aan. Een klein groepje kan oversteken over de enige beschikbare passerelle die snel wordt uitgeschakeld. Het groepje jagers wordt bij het vallen van de duisternis krijgsgevangen genomen. Bij het 226ste RI mislukt de operatie volledig.

44ste BCP (bataillon chasseur à pied) bataljon Jagers Te Voet

Het bataljon blijft in reserve te Proosdij (Lotenhulle) tot de wapenstilstand. Op 28 oktober raakt soldaat Luneau van de 8ste compagnie gekwetst.

208ste RAC (régiment artillerie de campagne) veldgeschut

Tussen 05.30 uur en 06.30 uur vuurt de vijand op onze eerste linies. Wij riposteren.

Tijdens de dag vuurt de vijand systematisch op de 21ste batterij. Ook vuurt ze met grote kalibers op Poesele. De vijandelijke luchtmacht is zeer bedrijvig. Om 14.30 uur strooit ze pamfletten uit en om 18.00 uur vallen er een 50-tal bommen. De 1ste groep/208 wordt ter beschikking van de 11de divisie gesteld. De 2de groep/208 wordt aan de 77ste divisie ter beschikking gesteld.

De oorzaak is een Duitse tegenaanval ten zuiden van Deinze. Het offensief valt stil, om de voortgang te ondersteunen wordt de artillerie van de 70ste divisie in opdracht van het korps naar andere divisies overgebracht. Hierdoor heeft de divisie slechts nog 1 groep ter beschikking (12 kanonnen) wat te weinig is om een offensief te ondersteunen.

Van de Belgische legerleiding krijgt de divisie (opnieuw) het 7de regiment artillerie ter beschikking. De volgende dag worden ook het Belgische 9de en 6de regiment artillerie ter beschikking van het 34ste korps gesteld.

29 oktober

42ste en 44ste BCP (bataillon chasseur à pied) bataljon Jagers Te Voet
Geen wijzigingen.

226ste (régiment infanterie) infanterieregiment

Op 28 oktober en 29 oktober verliest het regiment 1 dode en 2 gekwetsten na een bombardement tijdens de aflossing van afgelopen nacht.

360ste (régiment infanterie) infanterieregiment

Na de aflossing door het 226ste RI trekt het regiment zich terug. De commandopost, de tros en het 5de bataljon gaan naar Lotenhulle. Het 6de bataljon verplaatst zich naar Poeke en het 4de bataljon kantonneert rond de boerderij Vormezele

De hoeve Vormezele langs de Heirstraat in Lotenhulle tussen de Leurebroekdreef en de Lentakkerstraat.

208ste RAC (*régiment artillerie de campagne*) veldgeschut

Commandant Villard (1ste/208) gaat op verkenning naar Aarsele. Het 7de AB (*artillerie belge*) verkent zijn posities. De rest van de dag verloopt kalm. Tegen de middag een tegenorder, 1ste groep/208 wordt aan de 12de divisie toegewezen en niet aan de 11de divisie.

10de genie

Hakken van het nodige hout om de kelder (Bollestraat) af te werken. Aan de buitenkant worden er versterkingen aangebracht van 1 m lengte op 1,50 m hoogte. Hierop komen verschillende lagen steen. Twee man bereiden de stammen voor door ze met ijzeren banden te verbinden. Deze zijn bedoeld om de steunen van de vernielde brug te vervangen.

30 oktober

42ste BCP (*bataillon chasseur à pied*) bataljon Jagers Te Voet

Vanuit het CID (*Centre d'instruction divisionnaire*) komen er 43 soldaten in versterking.

44ste BCP (*bataillon chasseur à pied*) bataljon Jagers Te Voet

Het bataljon blijft in reserve te Proosdij (Lotenhulle)

226ste (*régiment infanterie*) infanterieregiment

Ongewijzigde situatie, toch verliest het 6de bataljon 3 manschappen (1 dode, 2 gekwetsten). Het regiment blijft wel alert gezien de ontwikkelingen aan het front.

208ste RAC (*régiment artillerie de campagne*) veldgeschut

Tijdens de nacht neemt de 1ste groep/7de AB positie ten westen van Nevele. De 2de groep/7de AB ten noordwesten van Pitbulken⁶ en de 3de groep/7de AB te Kerrebroek. Er is veel mist. Ondanks de beperkte zichtbaarheid toch een vernielingsvuur van de Belgische 105 mm kanonnen (3de groep) op aangeduide boerderijen en mitrailleursnesten op de westelijke oever. De vijandelijke artillerie reageert heftig. De 3de groep/208 neemt positie ten zuiden van Poesele.

⁶ Pitbulken staat niet op de moderne stafkaarten wel op de oude stafkaarten, ten zuidwesten van Kerrebroek en ten noordwesten van Hoenderveld.

133ste (*régiment lourde*) zwaar regiment

De commandopost wordt op de hoeve Vlaemynck ten zuiden van Poeke opgezet. De volgende dag voert de groep beschietingen uit op Egelare, oostelijke kanaaloever te Nevele-Vosselare, en op enkele huizen ten zuidoosten van Meigem tussen het kanaal en de parallelle weg naar Vosselare. De beschieting begint voor de 14de batterij om 09.00 uur en om 11.30 uur voor de 15de batterij. Kapitein Garandeau gaat naar de infanterielinie om als observator het vuur te leiden. Omdat de verbindinglijn te lang is krijgt hij geen contact met de batterijen. De 15de batterij stopt het vuren om 18.30 uur. De infanterie is teruggetrokken op een respectabele afstand van het kanaal om het eigen vuur te vermijden. De 13de batterij wordt verplaatst naar coördinaat 23/85.

10de bataljon genie

Verder klaar maken van constructiehout. Verder afwerken van de kelder. Aanbrengen van versteviging met verschillende lagen stenen 1 m lengte op 1,5 m hoogte. Voorbereiden van palen verbonden met metalen banden als vervanging van de steunen van de vernielde brug te Nevele. De laatste passerellen werden afgewerkt. In de loop van de avond brengt de 3de compagnie alles naar Nevele

31 oktober

42ste BCP (*bataillon chasseur à pied*) bataljon Jagers Te Voet

Het 114de BCA valt aan. Ons bataljon vordert tot aan de rand van Nevele, klaar om na het 114de BCA het kanaal over te steken en zijn opdracht over te nemen. De aanval mislukt en om 10.00 uur neemt het bataljon zijn standplaats weer in te Poesele.

44ste BCP (*bataillon chasseurs à pied*) bataljon Jagers Te Voet

Toestand ongewijzigd.

226ste (*régiment infanterie*) infanterieregiment

Bevel ontvangen om in de ochtend het kanaal over te steken. Als eerste objectief een serie boerderijen en aangeduide punten, als 2de objectief het dorp Bachte en de wijk Rekkellinge.

De opdracht is doorgegeven aan het 6de en 4de bataljon, het 5de bataljon blijft in reserve. Het aanvalsuur is 05.30 uur. Tijdens de nacht van 30 op 31 oktober lost het 4de bataljon onderdelen van het 6de bataljon af.

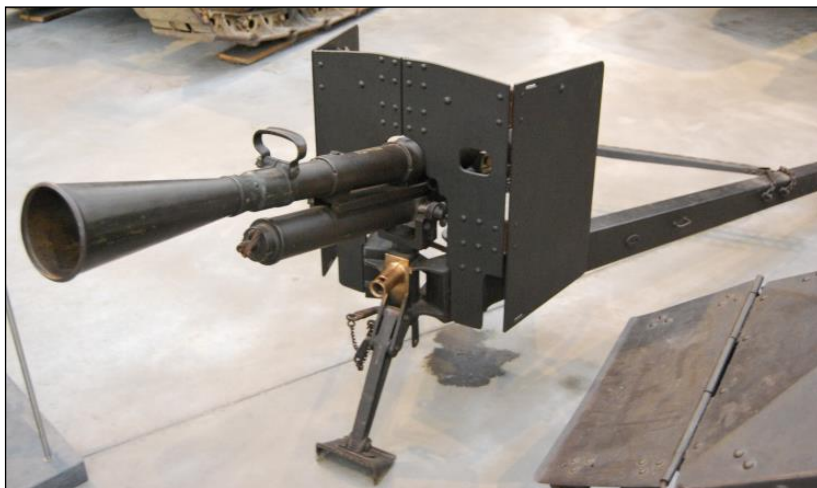
De opstelling is van rechts naar links:

- 21ste compagnie van het 6de bataljon;
- 23ste compagnie van het 6de bataljon;
- 22ste compagnie erachter in steun;
- 4de compagnie van het 4de bataljon;
- 15de compagnie erachter in steun;
- 13de compagnie blijft in reserve.

Tijdens de nachtelijke verkenning werd er vastgesteld:

- De enige toegang tot het kanaal is de weg van Meigem naar het kanaal. Links en rechts van de weg liggen ondergelopen weiden.
- De oever van het kanaal heeft een talud tot ongeveer 100 m ten zuiden van de weg van Meigem. Er is achter de talud enkel dekking voor een geknielde man. Op rechts zouden er paden kunnen leiden tot aan de dijk van het kanaal waar de schuine helling dekking biedt aan de aanvallende compagnie. Om 05.25 uur begon de artillerie met een spervuur. Daarna gevolgd door de Stokes-mortieren en Viven Bessières-granaten op de berm aan de overkant van het kanaal. De vijand reageerde onmiddellijk met een vernietigend vuur van alle kalibers en gasgranaten in een zone tussen de 200 en 600 m van het kanaal. Een moordend mitrailleurvuur op het vlakke terrein dat we moeten oversteken om het kanaal te bereiken volgt.
- De compagnieën verlieten hun schuilplaats op weg naar grote verliezen in hun rangen. Onderluitenant Chamblanc en 8 mannen raken gekwetst. Op links wordt de genie in het vizier genomen: 2 gekwetsten. Het bootje wordt onbruikbaar door granaatinslagen en bereikt de overkant niet. Op rechts slagen de mannen van de genie en de pioniers van het regiment erin om een eerste Habertzak en een brug op het water te leggen maar de Duitse mitrailleurs domineren dankzij hun aantal de onze. Luitenant Ricard van de genie is dood, getroffen door een kogel in het hoofd. Luitenant Berhier van de 21ste compagnie is dood. De mitrailleurssecties worden buiten strijd gesteld. Alle mannen die de dijk oversteken naar het jaagpad worden getroffen. Het vuur verbiedt elke vorm van beweging op de oever. De Viven Bessières-schutters en Stokes-schutters leveren indrukwekkend werk, meer dan de artilleriebarrage want een te lang spervuur kan ook

verblindend werken. De vijand heeft zich sterk verschanst. Hij heeft in de berm diepe loopgrachten en schuilplaatsen en op bepaalde plaatsen stevige bijkomende defensieve posities. Ondanks hun moed moeten de genie en de pioniers van het regiment het werk staken. De operatie is mislukt. Er wordt om 08.30 uur een nieuwe poging ondernomen na een artilleriebarrage. De 37 mm kanonnen, Stokes en Viven Bessièrès blijven op de oever vuren.

Kanon 37 mm.

Tenslotte is het materiaal van de genie niet meer bruikbaar en wordt er afgezien van de oversteek van het kanaal. De manschappen blijven op de talud zitten die hun enige bescherming vormt. De operatie levert grote verliezen op: 1 officier gedood, 1 gekwetst, 10 manschappen gedood en nog eens 30 gekwetst.

208ste RAC (régiment d'artillerie de campagne) veldgeschut

De aanval start om 05.30 uur. Voorbereidend vuren gestart uur H-5. De vijand verdedigt fors. De overgang van het kanaal is een passerelle 600 m ten zuiden van de brug te Nevele. De officier van de genie is dood evenals zijn twee opvolgers. Een kleine groep jagers slaagt erin om het kanaal over te steken maar de passerelle wordt vernield. De voortschrijdende barrage

blijft hangen op 200 m van de oostelijke oever. De cadans en progressie worden vertraagd en om 09.00 uur volledig stilgelegd. We vuren enkel nog ter bescherming van de jagers te Nevele. De 3de groep/208 verplaatst zich naar coördinaat 43/79 (ten noorden van Kerrebroek). De groepen worden zwaar bestookt met explosieven en gasgranaten. In de namiddag vuurt de vijand vooral op Kruiswege, Proosdij, Poesele, Beekcant en Seyshoek. De 3de groep/208 heeft 8 gekwetsten. Het 7de AB heeft 1 dode, 10 gekwetsten, 4 paarden gedood en 2 stukken buiten dienst.

133ste (régiment lourde) zwaar regiment

Tijdens de nacht verplaatst de 13de batterij zich vanuit de Seyshoek naar 23/85, voor de 15de batterij. Met de hulp van de Belgische artillerie valt de 70ste divisie aan. V/133 beschiet doelen te Egelare en de weg van Landegem naar Vosselare. Het 226ste valt aan met de steun van 2 groepen Belgisch geschut tussen de parallellen 72 en 59. Er is afgesproken met de infanterie: als deze in voldoende aantal zijn overgestoken zullen de kanonnen 75 mm een voortschrijdende barrage afgeven gedurende 5 minuten op de doelen gelegen 600 en 900 m van het kanaal en op de zuidelijke en oostelijke kant van Vosselare. Vervolgens worden er doelen in de omgeving van het kanaal bestookt. Vanaf uur H-5 tot aan uur H-1 vuurt de groep op de weg die 250 meter van de oever parallel met het kanaal loopt (Vosselarekouter/Hoogstraat/Vosselaredorp). Vervolgens wordt er gevuurd tot 05.30 uur op een 12-tal doelen op 500 m van het kanaal gelegen. Om 05.37 uur meldt de batterijcommandant de afgesproken rode vuurpijl te hebben gezien en wordt het vuur verlegd naar objectief 3 en 4. Een uur later vernemen we dat de signalen van de vijand afkomstig zijn. Om 07.25 uur laat het commando weten dat geen enkele infanterie-eenheid is kunnen oversteken. Vanaf 09.30 uur wordt de vuurcadans vertraagd. Volgens de artillerie is de oorzaak onvoldoende vernietigend vuur de vorige dag en de foute keuze van de signalen. De vijandelijke artillerie reageert fel, vooral met gasmunitie die doordringt tot in de PC van de groep met gekwetsten als gevolg. Vooral Kruisweg, Proosdij, Poesele, Beekcant en Leyshoek worden geviserd. Om 10.00 uur verplaatst de PC zich terug naar Seyshoek, de boerderij van de familie Schelstraete en verplaatst de 13de batterij zich voorwaarts. Om 22.00 uur volgt een vergeldingsvuur op Vosselare.

10de bataljon genie

Twee secties zijn belast met het forceren van de passage over het kanaal. Twee van de vier voorziene passerellen met Habertzakken kunnen gelanceerd worden en 8 jagers slagen erin het kanaal over te steken (sergeant Leduc en 7 man van het 114de BCA). De operatie wordt verder gezet onder een regen van kogels. Bij het aanleggen van de zakken en passerellen raakt onderofficier Dousser gekwetst bij het bedienen van de veiligheidslijnen. Een groep jagers steekt over en wanneer een tweede groep klaar staat, komt het plankier van de brug los. De geniesoldaten beginnen aan de herstelling maar de brug wordt omhoog geworpen door een ontploffende granaat. Met behulp van de veiligheidslijnen wordt de brug naar de oever getrokken. Manschappen raken hierbij gekwetst en ondanks de inspanningen van de kameraden die hen komen vervangen, kan de passerelle niet teruggeplaatst worden. Luitenant Bouvez tracht een deel van de brug terug op het kanaal te krijgen maar wordt dodelijk gewond. Onderluitenant Marcel Bonnez is gesneuveld 200 m ten zuiden van de brug te Nevele. De soldaten Harmand, Crousseau, Dousset en Morvau zijn gekwetst afgevoerd.

Soldaten vullen de 'sac Habert' met stro. Deze zakken werden op het kanaal geworpen. Door de lucht in stro bleven deze drijven. De ogen op de zijkant werden gebruikt om ze met elkaar te verbinden met een touw, hetzelfde touw werd vervolgens gebruikt om de zakken met de oever te verankeren. Bovenop de zakken werd een houten plankier gelegd.

De commandant van het 114de BCA doet verslag over de inzet van de genisten:

"Het detachement genie heeft zich bewonderingswaardig gedragen. Onderluitenant Bonnez leverde de grootste inspanning bij de doorbraak over het kanaal. Soldaat Duroux heeft zich onderscheiden in het aanvoeren van de manschappen die het nodige materiaal aanbrachten en de korporaals Guyot en Dufour bij het verstrekken van de nodige aanwijzingen. Onderofficier Loiseau toonde koelbloedigheid in het aanvoeren van zijn kameraden. Na de vernietiging van de passerelle werd korporaal Guyot afgesneden van zijn eenheid. Hij is naar de andere oever gezwommen in een regen van kogels en zo ontsnapt aan de vijand."

808 4e PARTIE — ORGANISATION ET SERVICES DU GÉNIE

paille bien sèche, peut supporter le poids d'un fantassin et seulement la moitié de ce poids au bout de six heures d'immersion.

Pour former un radeau, on brêle les sacs en travers sur

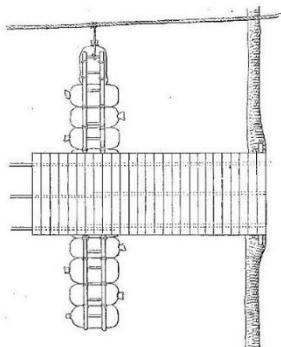

Fig. 288. — Passerelle de radeaux de sacs.

une échelle ou sur deux perches, ainsi que l'indique la figure 288.

Le radeau-sac Habert constitue à lui seul un support de passerelle. C'est une sorte de paillasson (2^m 70 - 1^m 15 - 0^m 30) affectant la forme d'un bateau à deux bords égaux. L'enveloppe, en toile imperméabilisée, peut contenir 80 kilos de paille. Une série de ces radeaux, placés à 4 mètres d'axe en axe, permet le passage de l'infanterie par deux en prenant quelque distance entre les files. En accablant plusieurs

POSTS MILITAIRES

809

radeaux-sacs, on peut construire une portière permettant le passage d'une voiture d'artillerie.

Les sacs Habert font partie du matériel des compagnies de sapeurs-mineurs et des détachements de sapeurs-cyclistes de la cavalerie.

Uittreksel uit de handleiding van de genie met de richtlijnen om een passerelle of vlottende loopbrug aan te leggen.

Het verslag van de divisie vervolledigt het verhaal van de mislukte oversteek. *“Alle pogingen in de loop van de dag om het detachement te versterken of terug te laten keren naar de eigen linies bleven zonder resultaat. Ook de pogingen bij nacht bleven zonder resultaat. Een groot gedeelte van het detachement werd krijgsgevangen genomen. Acht manschappen worden als vermist genoteerd. In totaal verliest de divisie bij de aanval 100 gekwetsten en 24 doden.”*

Medische diensten

Naast de verbandposten wordt er een vooruitgeschoven eenheid voorzien aan het kanaal te Meigem.

GBD triage: klooster van Lotenhulle met één vooruitgeschoven ploeg het 42ste BCP en één naar het 114de BCA en twee naar het 226ste. Evacuaties verlopen naar het korps te Ruiselede.

SSU/501: vanuit Lotenhulle met 3 voertuigen verbinding met de Ham 700 m ten westen van de uitgang van het dorp Nevele.

Labo- en reservemateriaal beademing te Lotenhulle.

Ambulance 2/70: de sectie hospitaal op coördinaat 12/21 bedoeld voor de lichtgekwetsten en lichte griepgevallen.

1 november

42ste BCP (bataillon chasseur à pied) Jagers Te Voet

Het bataljon staat de ganse dag op status alarm, klaar om over de passerelle te trekken die het 226ste regiment te Meigem heeft gelegd. De opdracht is om Vosselare aan te vallen. Vanuit het CID komt onderluitenant Duval als versterking en wordt aan de 9de compagnie toegewezen.

226ste régiment infanterie

Tijdens de nacht van 31 oktober op 1 november krijgt het regiment het bevel om de oversteek te blijven forceren. Het 5de en 4de bataljon worden hiermee belast terwijl het 6de bataljon op zijn positie blijft klaar om bij de eerste gelegenheid het kanaal over te steken.

Het 5de moet als eerste trachten een oversteek te maken ter hoogte van Meulebroek met als doel Rekkellinge en Bachte. Als het 4de bataljon hierin slaagt volgt het 5de bataljon. De moeilijkheden zijn groot, de vijand bezet nog steeds de westelijke oever en moet dus eerst verjaagd worden. Het vuur van zijn mitrailleurs bestrijkt nog steeds de oever waar de passerellen moeten

komen en het terrein is volledig vlak. Het terrein aan de overkant wordt afgebakend door de hoogte 10, Bachte en Rekkellinge, het punt 67/51, het bos 58/59 en 69/61, de heuvel 14, de boerderij 66/69.

Het aanvalsuur is 06.00 uur. Het 5de bataljon krijgt opdracht om midden in de nacht zich te verplaatsen naar de hoeve Ter Hulsbeke (oost van Beekkant) via de aardeweg 48/49 naar Meulebroek als basis van het vertrek.

De 18de compagnie komt op rechts, 19de compagnie op links en de 17de compagnie in steun op 'Coq Cabaret' (zie 'Haan' op de 'Kaart 28 oktober-4 november' als bijlage bij dit tijdschrift).

Het bataljon wordt links gedekt door het 6de bataljon en rechts door het 61ste BCP van de 77ste divisie. Voorafgegaan door het 56ste BCP van de 77ste divisie die daarna ter plaatse blijft, trekken de compagnieën om 06.00 uur achter een voortschrijdende barrage van de artillerie naar hun objectief.

Op dat moment bevinden de troepen van de 70ste divisie zich in de zone van de 77ste divisie. Om hun doel te bereiken, het oversteken van het kanaal zijn de bataljons van het 226ste regiment verplicht om uit te wijken.

De vijand trekt zich haastig terug en vernielt zijn passerelle op het kanaal. De Duitse artillerie reageert met een beschieting van de westelijke oever. Vanuit het noorden worden de bermen van het kanaal met mitrailleurs beschoten.

In afwachting van de verkenning van de genie laat de commandant van de 18de compagnie 2 secties oversteken met een Habertzak.

Oversteekplaats van het 226ste regiment infanterie te Meulebroeck (Deinze). Aan de overzijde begint de wijk Rekkelingen.

Een re-enactment groep demonstreert het overschrijden van een beek met sacs Habert 'Habertzakken'.

Zij gaan op patrouille naar Bachte en Rekkelinghe. Dankzij nog meer Habertzakken en alles wat enigszins te gebruiken is zoals deuren, luiken, planken en ladders, slaagt het restant van de 18de compagnie, de volledige 19de compagnie en de 17de compagnie erin om het kanaal over te steken en in de richting van de objectieven te vorderen. Rekkelinghe wordt ingenomen maar de 19de compagnie die opdracht had om het kruispunt noordelijk van Bachte in te nemen, wordt op coördinaat 60/58 vastgezet door mitrailleurvuur komende uit het noorden en noordoosten.

10.45 uur: de 18de compagnie bereikt de weg naar Gent tussen Bachte en Rekkelinghe en heeft contact met het 61ste BCP/77ste divisie op coördinaat 59/40. De 19de compagnie staat richting noordoost met de rechterkant op het kruispunt van twee wegen ten noorden van Bachte. De 17de compagnie bevindt zich op de oostelijke oever.

13.00 uur: het 4de bataljon krijgt het order om het kanaal over te steken en de oever te zuiveren in de richting zuid en noord en door te stoten ter hoogte van Meigem zodat het 6de bataljon een passerelle over het kanaal kan plaatsen. De 14de compagnie loopt langs het kanaal en kan met succes verschillende groepen Duitse mitrailleurs uitschakelen. Er is vanaf dan is geen opmars meer mogelijk zonder voorbereiding van de artillerie. De vijand heeft zich in een serie boerderijen en kleine bossen genesteld. Het 5^{de}

bataljon krijgt het bevel om op 17.30 uur (uur H) achter een voortschrijdende barrage te vorderen. Het bataljon heeft als doel de lijn coördinaat 67/51, bos 67/59. De linkerflank wordt gedekt door een sectie van de 14de compagnie/4de bataljon. Op het uur H zet de 17de compagnie de aanval in, op rechts bereikt de 19de compagnie haar doel niet maar maakt wel 3 krijgsgevangenen. Bij het vallen van de nacht worden de doelen ingenomen en Bachte volledig bezet. Het regiment heeft een lijn gevormd tussen de punten coördinaat 63/67, bos 67/59 en een linie noord-zuid tussen het punt coördinaat 67/51, Bachte en de weg naar Gent tussen Bachte en Deinze.

De opmars van de dag is zeer belangrijk. Naast 10 gevangenen werd een verlaten geniedepot gevonden op boerderij 65/65. Ook zijn er 6 mitrailleurs en 30 geweren buitgemaakt. De operatie verjaagt de vijand uit zijn verdedigingslijn en laat de constructie van een passerelle toe 500 m zuid van Meigem. De vijand wordt gedwongen zich terug te trekken.

De locatie 500 m ten zuiden van Nevele waar het 114de 'Bataillon chasseurs à pied' vergeefs probeerde het kanaal over te steken.

7 Jagers werden krijgsgevangen genomen.

Aan de overkant ziet u de kerk van Vosselare.

360ste (*régiment d'infanterie*) infanterieregiment

Tot en met 1 november blijft het regiment in zijn kantonnement rond Poeke en Lotenhulle.

208ste RAC (*régiment d'artillerie de campagne*) veldgeschut

De aanval is hernomen vanuit het zuiden. Het 226ste RI zuivert de westelijke oever in de zone van de 77ste divisie. De operatie wordt om 06.25 uur gestopt. Na ondersteuning van de groep onder het bevel van commandant Mettelin wordt om 08.40 uur het kanaal overgestoken en rukt het 226ste op naar Bachte. De Belgische 9de divisie leent ons een groep 155 mm korte kanonnen. Het Belgische geschut, 12 batterijen, van diverse kalibers ondersteunt de aanval (155 mm kort en lang, 220 mm TR, 9 duim) van 06.25 uur tot 07.30 uur. Ze vuren op Bachte, Rekkellinge, Meirekasteel, Meirestraat Vosselare. Vervolgens op Bachte-Maria-Leerne, Sint-Martens-Leerne en het kasteel van Ooidonk. Het 226ste bezet Bachte en Rekkellinge en rukt mondjesmaat op naar de boerderij op coördinaat 64/61. De reactie van de vijand is minder heftig dan de dag voordien. Bij de groepen valt een lichte gespreide beschieting. De barrages op Meigem en Nevele zijn minder sterk. Overdag enkele inslagen op Beekkant (Vinkt) en Proosdij (Lotenhulle). De eerste linie wordt tegen 18.00 uur bestookt. Enkel de 3de groep/208 en vooral de 28ste batterij zijn fel beschoten. De batterij heeft 7 gekwetsten waarvan 2 zeer zwaar verwond zijn. De telefooncentrale van de groep is vernield.

Om 16.00 uur: een Duits vliegtuig neergeschoten, de piloot komt met zijn parachute naar beneden.

Verliezen: 3de groep/208, 8 gekwetsten en 1ste groep/208, 2 gekwetsten.

133ste (*régiment lourde*) zwaar regiment

De aanval wordt hernomen. De groep beschiet objectieven te Bachte, Rekkellinge en de boerderijen 400 m ten oosten van het kanaal. Het vuren begint om 06.00 uur en stopt om 07.55 uur. De eenheden dringen door tot Rekkellinge en vallen Bachte aan, zij vragen het vuren op deze posities te stoppen. Commandant Mettelin vraagt het staakt het vuren op het Meirekasteel..Het vuren gaat verder in verlaagde cadans op de objectieven 17/18 en het kleine bos 67/59 op aanwijzingen van onderluitenant Bernard. Het vuren verplaatst zich naar het noorden en draagt bij in het oversteken van het kanaal door de jagers te Nevele. Het vuren wordt gestopt om 18.42 uur.

10de bataljon genie

Toegangsweg naar Nevele verder hersteld. Verder zetten van de bouw van steigers en vlotten.

2 november

42ste BCP (bataillon chasseur a pied) bataljon Jagers Te Voet

Zelfde situatie als gisteren. Om 6.45 uur is het bataljon op zijn alarmstelling. De vijand heeft zich teruggetrokken en we maken de overgang van het kanaal te Nevele om 10.00 uur net achter het 114de BCA. De commandopost wordt op 400 m ten zuidoosten van Vosselare opgezet. De 8ste compagnie blijft in Vosselare als reserve. De mitrailleurs compagnie ligt 300 m oost van Vosselare ook in reserve. De 7de en 9de compagnie verplaatsen zich links en rechts van de weg Nevele-Nazareth met op de linkerflank het 114de BCA aan de rand van Nevele. Rechts is er verbinding met het 226ste regiment op het kruispunt met de weg naar het Meirekasteel. Om 14.00 uur wordt de PC verplaatst naar coördinaat 73/76.

226ste (régiment d'infanterie) infanterieregiment

Ondanks het aanhoudend vuren van mitrailleurs, *Minenwerfer* en artillerie is het 6de bataljon erin geslaagd de passerelle te Meigem rond middernacht te plaatsen.

Om 05.00 uur trekt de 21ste compagnie over het kanaal en lost de 13de compagnie af. Volgende objectieven worden door het regiment opgelegd.

4de bataljon: het kasteel en park van Meirekasteel.

5de bataljon: 13de compagnie op de weg naar Gent coördinaat 79/57 tot 77/51 met opstelling in zuidoostelijke richting.

6de bataljon: dekking van de linkerflank van het regiment.

Om 05.30 uur wordt er een geconcentreerd vuur gelegd op punt 67/70, de boerderij 66/69, mitrailleursopstelling 67/64 en 69/63, de boomgaard 72/56 en 68/53, zuidelijke en westelijke kant van Meirekasteel.

Om 05.45 uur vallen de bataljons aan. De vijand reageert niet en het order wordt gegeven om verder op te rukken.

Om 08.30 uur worden volgende objectieven bereikt. Het 6de bataljon bereikt de Meirstraat waar ze een groot aantal 77 mm granaten en mitrailleursmunitie vinden. Op het domein van het Meirekasteel wordt een geniedepot gevonden. De vijand reageert met 77 mm geschut vanaf boerderij 77/67 en de brug van Nazareth.

Om 09.00 uur krijgen de bataljons nieuwe objectieven aangewezen. Het 5de bataljon krijgt de opdracht om Pontenhoek (Bachte-Maria-Lerne) te bezetten, de flank van het regiment te beveiligen, de krul in de Leie te zuiveren en aansluiting met de 77ste divisie te vinden. Het 4de bataljon heeft als doel Bachte-Maria-Lerne en de weg van Nevele naar Deurle tussen St.-Martens-Lerne en punt 85/68.

Het 6de bataljon heeft als doel dezelfde weg maar vanaf punt 85/68 en het kruispunt 81/72.

Om 10.00 uur bereiken de 17de en 19de compagnie het kasteel van Ooidonk. Ze nemen daar één licht gekwetste en dertien zwaargekwetsten, onder wie twee officieren, gevangen. Ze vinden er ook achttien Duitse lijken die in de tuin van het kasteel liggen, wachtend om begraven te worden.

Volgend materieel werd er aangetroffen: één veldkeuken, één munitiecaisson voor mitrailleurs, twee zware mitrailleurs, twee lichte mitrailleurs en verschillende kisten met patronen.

Om 11.30 uur wordt de Pontenhoek ingenomen. De 17de compagnie neemt opnieuw gevangenen en schakelt twee zware mitrailleurs uit. Tegen de middag bereikt het 4de bataljon Bachte-Maria-Lerne en de weg naar Nevele. Er wordt contact gemaakt met de 9de Belgische infanteriedivisie die ons voorbijgaat.

Verliezen: Luitenant Berther van de 21ste compagnie. Onderluitenant Chamblanc van de 22ste compagnie en onderluitenant Laisené van de 13de compagnie gekwetst. Twaalf soldaten zijn gesneuveld en nog eens eenenvijftig gewond.

Vanuit het CID als versterking ontvangen: 122 manschappen en onderluitenant Nicolle die aan de 14de compagnie wordt toegewezen.

360ste (régiment infanterie) infanterieregiment

Om 06.00 uur vertrekt de infanteriecolonne. Het bataljon Mercier gaat naar Meigem om het dispositief van het 226ste regiment over te nemen. Om 10.00 uur vertrekt de infanteriecolonne van het 4de bataljon naar Meerskant.

Om 10.30 uur vertrekt het 5de bataljon. Het regiment ontvangt het bevel om door te gaan naar Bachte.

208ste RAC (*régiment d'artillerie de campagne*) veldgeschut

De divisie moet de linie Egelare-Nevele-Sint-Martens-Leerne uitbaten. Maar tijdens de nacht is de vijand vertrokken en ons ondersteunend vuur is minder effectief. De artillerie van de 9de Belgische divisie is nu volledig te onzer beschikking vanaf 09.30 uur. Deze bestaat uit twee groepen 75 mm van het 1ste AB en twee groepen 155 mm van het 13de AB. De 1ste groep/7de AB en de 2de groep/7de AB steunen onmiddellijk de aanval. De groepen stellen zich op maar moeten niet tussenkomen. De infanterie bereikt de objectieven.

133ste *régiment lourde*

Tijdens de nacht vuurt de groep op doelen dichtbij de eigen linies. Telkens legt de commandant het vuren stil. Om 01.00 uur ontvangt de groep orders van kolonel Mercier om tweemaal te vuren als ondersteuning op dezelfde doelen van deze nacht die de basis van de aanval van de infanterie gaan vormen. Om 09.50 uur worden de groepen herschikt. De Belgische groep wordt teruggetrokken en onder het bevel van commandant Mettelin geplaatst. In de loop van de namiddag steken de commandant en luitenant Lestapis het kanaal te Nevele over en bezoeken de beschoten doelen van de vorige dag. Ze keren via Deinze en Vinkt terug.

10de *bataljon genie*

In de morgen een doorbraak over het kanaal. Oversteken van de infanterie over de drijvende bruggen. De volledige compagnie en commandopost verhuizen naar Nevele. Twee secties starten een werf om de brug over het kanaal te herstellen. Begonnen met het plaatsen van cementzakken op de kanaaloever aan de waterlijn om de vernielde pijler van 4 m x 1,5 m hoogte te vervangen. Gestart met het plaatsen van drijvende steigers en vullen van obusputten in de wegen te Nevele.

3 november

42ste BCP (*bataillon chasseurs à pied*) *bataljon Jagers Te Voet*

De 9de Belgische infanteriedivisie gaat ons voor. Het bataljon heeft geen opdracht meer.

226ste (régiment d'infanterie) infanterieregiment

Het regiment wordt afgelost en kantonneert te Vinkt in de omliggende boerderijen.

360ste (régiment d'infanterie) infanterieregiment

Om 07.00 uur verplaatst het 4de bataljon zich naar Hoendervelden, het 5de bataljon naar Meulebroek en het 6de bataljon naar Deinze. Het hoofdkwartier wordt opgesteld op de boerderij Goed Ter Lef.

208ste RAC (régiment d'artillerie de campagne) veldgeschut

De Belgische 9de infanteriedivisie gaat ons voor. De 7ste divisie verzamelt voor rust in de zone Poeke, Poesele, Deinze. Het 7de AB keert terug naar Aalter.

De 3de groep/208 gaat op rust. De 27ste batterij gaat naar Kerrebroek, de 28ste batterij gaat naar Meigem en de 29ste batterij gaat naar Udale (Kerrebroek Nevele/Nieuwe Kerkstraat Poesele).

133ste (régiment lourde) zwaar regiment

De commandopost artillerie, gisteren aangekomen te Vinkt, keert terug naar Poeke. De batterijen blijven op hun posities in rust.

10de bataljon genie

De volledige compagnie werkt aan de drijvende brug voor voertuigen van 7 ton over het kanaal te Nevele. De werkzaamheden van het hijsbok aan de stutten van de steiger worden beëindigd. Na het plaatsen van 5 bommen van 25/25 en het plankendek is er verkeer mogelijk vanaf 15.00 uur. Rest van de dag worden er verkeersborden gemaakt, de loopbruggen ontmanteld en het materiaal gerecupereerd.

Medische diensten

De divisie steekt het kanaal over ter hoogte van Bachte tijdens de dag van 1 november en bezet op 2 november een bruggenhoofd voor Meigem en Nevele en vordert tot aan de weg naar Gent. Dit laat de Belgische divisie toe om op haar beurt het kanaal over te steken.

Verbandpost 42ste BCP en 114de op de oostelijke oever.

Verbandpost 226ste RI te Kerrebroek en Meigem. Met drie bataljonsposten te Bachte, Meirekasteel en Sint-Martens-Leerne.

44ste BCP te Poesele als reserve divisie.

360ste RI te Proosdij behalve 1 bataljon.

3de groep/208 en 2 groepen 7de Belgisch artillerieregiment te Kerrebroek bij de hulppost van het 226ste.

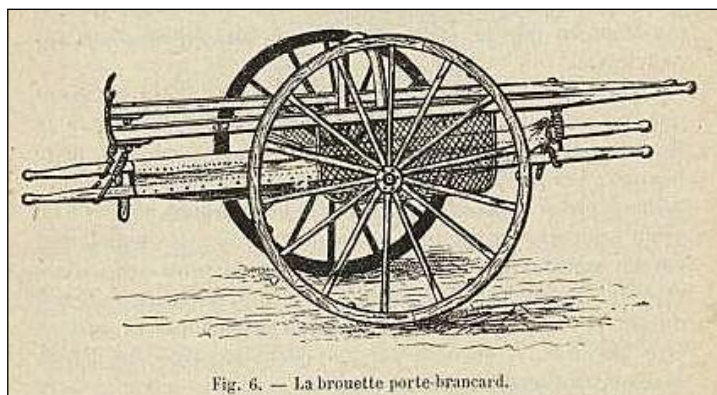
1ste groep/7de RAB te Nevele bij de hulppost BCP.

Groep V/133 met de steun van het GBD te Lotenhulle.

Evacuatie routes:

Oostelijke oever Nevele met een rijdende brancard tot in Nevele-dorp en vandaar met de ambulance naar GBD Lotenhulle. Vanaf 15.00 uur is de brug klaar.

Meigem: met de rijdende brancard tot aan het kanaal, draagbaar over de passerelle. Vanaf Meigem met 3 ambulances naar GBD Lotenhulle.

Verrijdbare brancard gebruikt om de gewonden van de verbandpost naar het kanaal te vervoeren.

Omdat de brug te Nevele niet klaar is, moeten alle gewonden die op de oostelijke oever vallen met een rijdende draagbaar tot aan het kanaal gebracht worden. Vervolgens worden ze met de brancard op de passerelle over het kanaal gedragen. Vandaar worden de gewonden met een ambulance over de weg naar het hospitaal te Lotenhulle gebracht. Een pure lijdensweg...

Pas vanaf 3 november is de brug te Nevele klaar om wagens van 7 ton te dragen en kunnen de ambulances dichterbij de verbandposten geraken.

In de loop van 3 november eindigt de opdracht van de divisie. De divisie wordt opnieuw gegroepeerd en als reserve van het corps op non actief gezet.

10e DIVISION Q.G. le 4 Novembre 1918

Service de Santé
:-:-:-:-:-
N° 820/B
COMPTÉ - RENDU
du Médecin Divisionnaire
sur la situation sanitaire et les
évacuations pendant la période du
21 au 31 Octobre
-0-0-0-0-
Le Médecin Divisionnaire rend compte que la
situation sanitaire ne s'est guère modifiée pendant
la dernière période décadaire :
1520 journées d'indisponibilité pour IOEI du
Ier au 10, et 885 du 11 au 21.
Ces journées comprennent un petit lot de blessés
de guerre très légers gardés au Corps.
210 évacuations pour maladie, dont 6 Officiers,
pour, respectivement, 278 et 195.
La grippe reste le gros facteur des évacuations
169, dont 7 compliquées, graves d'emblée.
Principaux éléments atteints : 360° R.I., 44°
B.c.p.-C.I.D., -208° R.A.C (1er Groupe)-
D'autre part, 104 évacuations pour blessures
de guerre, 2 pour intoxications par gaz. (341 blessés
et 8 gazés du 11 au 21; - 75 à 80 de ces blessures
ont paru relativement peu graves.
L'Ambulance 2/70 à RUYSELDE est chargée de-
puis le 26 Octobre du traitement et des récupéra-
tions (grippés légers, éclopés) pour les Eléments de
la D.I. exclusivement.
Le Médecin Ppal de 2e cl. LABOUGLE
Médecin Divisionnaire

Op 4 november maakte de hoofdgeneesheer deze balans op.

4 november

226ste (régiment d'infanterie) infanterieregiment

Vanuit het CID luitenant Chaperon ontvangen en toegewezen aan de 15de compagnie. Onderluitenant Jalla wordt aan de 19de compagnie toegewezen. Onderluitenant Marquet en 43 manschappen worden aan de 22ste compagnie toegewezen.

133ste (régiment lourde) zwaar regiment

In het vooruitzicht van de komende operaties komt de groep onder het bevel van de 11de divisie. Luitenant Kerenfors gaat in de namiddag de orders ophalen bij kolonel Gelin van de 11de divisie.

10de bataljon genie

Rust voor de volledige compagnie.

5 november

10de bataljon genie

Constructie van een tussensteun onder de grootste steun van de brug te Nevele. Plaatsen van een stelling noodzakelijk om 6 heipalen te plaatsen. Ook de installatie van een stelling en heipalen op de andere oever met 1 sectie en in de namiddag met 2 secties.

6 november

10de bataljon genie

Afwerking van het plaatsen van spanten en de onderbouw van de overspanning van de brug te Nevele. Tegen de avond de steunen van de rijplaat vastgemaakt. Met 1 sectie twee heipalen aan de tweede steun geplaatst.

7-9 november

10de bataljon genie

Afwerken van de brug die voorzien is voor 9 ton. De compagnie verlaat Nevele en gaat in kantonnement te Poesele en Ruiselede.

DE LUCHTMACHT

De inzet van het luchtwapen vormt in dit artikel een hoofdstuk dat enkel volledigheidshalve wordt ingelast en slechts een informatieve waarde heeft. Het luchtwapen op zich heeft weinig invloed gehad op de verovering van Nevele. Het beheersen van de lucht was tactisch zeker van belang en werd door de bevelhebbers van de Entente ook zo begrepen. De controle over het luchtruim boven Nevele en omgeving was dan ook niet alleen een zaak van het Franse leger maar ook van de Britse Air-Force. De Belgische luchtmacht zal ook zijn rol spelen maar niet over dit gedeelte van Oost-Vlaanderen.

Het luchtwapen heeft in de Eerste Wereldoorlog een enorme ontwikkeling gekend. Gestart met éénzitters, onbewapende verkenner, evolueerde het naar een schakeling van toestellen bestaand uit jagers, verkenner en bommenwerpers. Toch lag de nadruk in de gegeven opdrachten veel meer in de richting van het verzamelen van informatie dan op het vernietigen van de vijand. De klemtoon lag dus op verkenning en vooral dan op fotoverkenningen. Alhoewel de weersomstandigheden in oktober 1918 slecht waren, veel mist en wolken, zijn er in de periode 20 oktober-3 november meer dan 200 foto's gemaakt van de vijandelijke linies. Er was zeker, zoals in de Tweede Wereldoorlog, geen sprake van strategische bombardementen op productiecentra of steden maar wel op de infrastructuur die de vijand gebruikte.

De organisatie van het Franse luchtwapen bestond uit 3 niveaus:

- toestellen en eskaders van het leger;
- toestellen en eskaders toegewezen aan de legerkorpsen;
- jachtvliegtuigen.

Zowel de opdrachten als de types vliegtuigen op elk van de drie niveaus was verschillend.

- De jachtvliegtuigen hadden enkel de opdracht om alle vijandelijke vliegtuigen en ballonnen neer te halen. Zonder radar of enige vorm van lange afstandsdetectie was de ontmoeting met de vijand een puur toeval. De kans om tot een gevecht te komen kon alleen verhoogd worden door veelvuldig te patrouilleren boven de frontlijn.

De eskaders van het leger bestaan in hoofdzaak uit bommenwerpers. Het bestoken van infanterie was niet hun basistaak. Het werd occasioneel uitgevoerd maar de kerntaak was het bestoken van de infrastructuur van

de vijand zoals de vliegvelden. Om de doelen en het effect van een bombardement te bepalen beschikte het leger ook over een aantal eskaders verkenner uitgerust met fotoapparatuur.

De toestellen van het 34ste korps vlogen vanaf de basis te Rumbeke met steeds specifieke opdrachten:

- 1) fotograferen van de stellingen van de vijand;
- 2) verkenningen uitvoeren achter de frontlinie en de troepenbewegingen in kaart brengen;
- 3) vuurgeleiding van het zware geschut.
- 4) het bestoken van de vijandelijke infanterie en colonnes met mitrailleurs.

Aangezien de vliegvelden nog steeds achter de frontlijn van voor september 1918 lagen en het bereik van de toestellen te klein was, had de inzet van het luchtwapen zijn beperkingen. Pas na het bezetten van veroverde vijandelijke vliegvelden werd dit wapen dominanter boven de frontlijn vanaf 25 oktober 1918. De inzet van de toestellen bleef ook zeer afhankelijk van de weersomstandigheden. De vijand ontdekken en bekampen of foto's nemen bij mist of regen was uitgesloten. De toestellen waarover het 34ste korps kon beschikken waren van de GC (*Group de combat*) 32 en vertrokken vanaf de basis te Rumbeke. De groep beschikte over de eskaders: SPA82, SPA160, SPA161 en SPA61. Voor de verkenningen en fotoverkenningen had de groep ESC176 en ESC18 ter beschikking.

24 oktober

Het 61ste escadrille verplaatst zich van Hondshoote naar Rumbeke ter ondersteuning van het 34ste corps.

- Gevechtsvliegtuigen: 31 toestellen beschikbaar. 4 patrouilles uitgevoerd en 1 gevecht gevoerd.

Vliegers van het leger: 18 toestellen in de lucht, 3 pogingen tot verkenning en 3 pogingen om foto's te maken, 10 toestellen ter bescherming.

- Vliegers van de CA (*corps d'armee*): 14 toestellen in de lucht. 1 op verkenning, 2 toestellen actief voor de infanterie, 6 toestellen voor bewaking en bescherming, 1 fotomissie (20 foto's van de rechteroever van de Leie, apparaat 50 cm), 1 poging om foto's te maken.

Algemeen: geringe activiteit van de vijandelijke luchtmacht en vijandelijke artillerie. Kleine bewegingen op de weg Kruishoutem-Deinze in noordelijke richting. Enkele individuele doorbraken in de regio Waregem waar een lijn ontstaat parallel aan het front.

25 oktober

De gevechtsvliegtuigen krijgen de opdracht om de vliegtuigen van de CA zoveel mogelijk te beschermen bij het nemen van foto's. De vliegers van de CA en leger krijgen de opdracht de vijand te mitrilleren. Tevens moeten er zo veel mogelijk foto's genomen worden van de Schelde tussen Melle en Kerkhove. Ook de vliegvelden van Gontrode en Scheldewindeke moeten gefotografeerd worden. Eskadron 62 zal een verkenning van de bruggen over de Schelde maken. Verschillende pogingen moeten ondernomen worden om zo snel mogelijk de Schelde in beeld te krijgen. Om zoveel mogelijk daglicht te hebben hiervoor moeten de voorwaartse vliegvelden gebruikt worden.

26 oktober

Gevechtsvliegtuigen: Offensieve patrouilles door Britse vliegtuigen laten uitvoeren. De patrouilles over de lijnen door de Franse toestellen tussen Gent en Oudenaarde.

III - <u>AVIATION de COMBAT</u>		Mêmes missions	
Heures des patrouilles :			
Aviation Anglaise (66 Wing) - Aviation Française (G.C.23)			
28	8 à 10	12 à 14	16 à 18 - 14 à 16
29	10 à 12	14 à 16	8 à 10 - 12 à 14
30	8 à 10	12 à 14	16 à 18 - 14 à 16
31	10 à 12	14 à 16	8 à 10 - 12 à 14
et ainsi de suite.			
Pour le G.C.23, 1 patrouille alertée.			

De gevechtsluchtvaart (aviation de combat).

De Britse patrouilles steeds door 15 tot 20 vliegtuigen laten uitvoeren en op 3 etages: 3500 meter, 3000 meter en 2800 meter.

De Franse patrouilles geven dekking aan de fotoverkenners en regelvliegtuigen van de korpsen in een zone van 3 tot 15 km diepte van de vijandelijke linie en in twee etages. De eerste etage is 500 m hoger dan de te beschermen vliegtuigen, de tweede etage is het plafond van de toestellen.

Die dag voeren de jagers 41 missies uit. Tevens worden er 8 fotomissies gevlogen die 179 negatieven opleveren, 3 missies ten behoeve van de infanterie, 8 aanvallen ter bescherming, 2 verkenningen uitgevoerd, 9 missies vuurgeleiding voor 7 batterijen in actie. De ballons 85 en 74 worden door de vijand neergeschoten. De waarnemers onderluitenant Berhardi en Raguët, de aspirant Martin hebben gesprongen en zijn veilig geland. De ballons 94 en 77 zijn aangevallen en doorzeefd. De waarnemers onderluitenant Bryerm en adjudant Monteaux hebben gesprongen en zijn zonder incident geland. Eén piloot is niet teruggekeerd, één piloot is zwaar gewond.

Vijand gemiddeld actief met agressieve patrouilles. 4 Duitse ballons in de lucht.

27-30 oktober

Geen vluchten uitgevoerd. Slechte zichtbaarheid door wolken en mist.

30 oktober

Een vijandelijk vliegtuig mitrailleurde een colonne te paard op de weg te Kruishoutem.

31 oktober

Primaire opdracht: vanaf uur H+15 de Duitse ballons aanvallen tot op het einde van de dag. De operaties moeten uitgevoerd worden op elk moment van de dag vooral tijdens de aanvallen. Uitvoering door GC23 en 65ste Wing. Bijkomende opdracht: bescherming van de CA vliegtuigen door actief opzoeken en aanvallen van de vijandelijke vliegtuigen. Patrouilles op het uur H+15 tot uur H+1,30 uur, van uur H+3 tot uur H+4 en van uur H+8 tot uur H+9. Tussendoor en na uur H+9 klaarstaan om na telefonische oproep te vertrekken.

De opdracht van de CA vliegers: observatie en fotomissies tot 8 km achter het front. Aanval op de vijandelijke troepen met de mitrailleur in de nabijheid van de eigen linies en met het lanceren van 'Flechettes' (Prieur raketten) vanaf 3 km achter het front.

Vanaf 1 november verplaatst het operatiegebied van de luchtmacht zich meer naar het oosten, in de richting van Aalst-Nederbrakel-Zottegem. Vooral de observatie van troepenbewegingen van de vijand en van het transport per spoor zijn belangrijk. De vijandelijke luchtmacht laat zich niet meer zien.

Alhoewel de Franse velddagboeken sporadisch melding maken van verliezen, was het luchtoverwicht wel aanwezig maar zeker niet absoluut. De Franse toestellen waren afhankelijk, als bescherming tegen Duitse jachtvliegtuigen, van de inzet van Britse jagers. De Duitse vliegtuigen die vooral vanaf Melle en Eeklo opereerden behoorden niet tot de vliegerkorpsen van de landmacht maar tot Marine Jagdstaffeln en waren recent teruggetrokken vanaf de Belgische kust naar het binnenland.

Marine Jagdgeschwader I en II⁷

Lt.z.s (luitenant ter zee) Becht Philip haalde op 26 oktober 2 ballonen neer ten westen van Deinze (85ste en 74ste compagnie Aérosters). Ten noorden van Deinze (boven Nevele-Landegem) haalde hij een tweezitter neer op 1 november. (zie ook Virginie Loveling, blz. 176).

Het gaat hier over Second Lieutenant Clement Forte CAVE. Hij staat vermeld in het dagboek van het 108th Esq. als vermist ten noorden van Deinze (als enige vliegtuig). Later wordt zijn dood bevestigd. Het tweede slachtoffer was Second Lieutenant Hugh MCNISH, 18 jaar en geboren in Glasgow. Beide slachtoffers werden eerst op het kerkhof rond de kerk van Landegem begraven als 'unknown British officer' samen met zes Duitse en 25 Belgische soldaten.

⁷ Marine Jagdgeschwader betekent jachteskader van de keizerlijke marine.

*Graf van Second Lieutenant Clement Forte CAVE van de Royal Airforce
108th sq te Ingooigem.*

*Geboren te Trinidad en gesneuveld op 22 oktober 1918 op 24-jarige leeftijd.
Hij was de zoon van Clement Francis en Mildred Beatrice Cave, uit Culloden
View, Beckles Rd., St. Michael, Barbadoes, British West Indies.*

Marine Feld Jasta:

- Lt.z.s (luitenant ter zee) Brockhoff haalde een ballon neer op 26 oktober in de omgeving van Deinze.
- Flugmeister Hubrich Gerhard: op 1 november te noorden van Deinze een Sopwith Camel van het 213de squadron neergehaald en op 4 november ten zuiden van Deinze een Sopwith Camel van 65 squadron.
- Flugmeister Scharon Karl haalde op 23 oktober boven Ursel een Sopwith Camel neer van het 204de squadron. Op 27 oktober boven Deinze nog eens een Sopwith Camel van het 240ste squadron. Het squadron verloor die dag 5 toestellen.
- Flugmeister Zenses Alexandre haalde op 23 oktober te Merendree 2 Sopwith Camels van het 204de squadron neer. Met zekerheid was een van de slachtoffers sergeant piloot C.M. ALLEN-MAHON.

Op zijn grafsteen op het kerkhof van Baarle (Drongen) staat:

50487 SERGT PILOT

C.M. ALLEN-MAHON

ROYAL AIR FORCE

23 R.D. OCTOBER 1918

Het is dan ook niet verwonderlijk dat er op het grondgebied Vosselare twee Britse Vliegers begraven lagen. In het GAN vonden we slechts op één document een vage aantekening in potlood. Het was genoteerd op de achterkant van het document waar de lijst met Franse slachtoffers stond genoteerd. Het is niet duidelijk wanneer deze Britse slachtoffers zijn verplaatst maar ze kregen een typisch graf waarvan je er duizenden kan terugvinden in de Westhoek.

EN DE DUITERS...

Van de Duitse troepen beschikken we over de regimentsgeschiedenis die na de oorlog is uitgegeven. De verdediging langs het kanaal vanaf Meigem tot net voorbij Landegem werd door de 16de BID (Beierse infanteriedivisie) gevoerd. De divisie beschikte over 3 regimenten, het 11de BIR, het 8ste BIR en het 14de BIR (Beierse infanterieregiment). Tijdens de terugtocht hebben de regimenten elk één bataljon afgestaan om het verdragend gevecht te leveren rond Aalter. In de loop van de nacht van 20 op 21 oktober keren deze bataljons terug binnen de eigen linies.

Vanaf 23 oktober heeft de divisie zich ingegraven langs het Schipdonkkanaal. Van Meigem tot en met Vosselare/Nevele verdedigt het 11de BIR het kanaal. Vanaf Nevele tot in Landegem voert het 14de BIR de verdediging en vanaf Landegem tot over de spoorwegbrug wordt door het 8ste BIR overgenomen.

De regimenten stellen steeds 2 bataljons in de eerste linie en houden 1 bataljon in reserve. Om de 4-5 dagen roteren de bataljons en lossen elkaar af. Nieuw is dat het regiment ook over een compagnie *Minenwerfer* per bataljon beschikt. Samen met een compagnie mitrailleurs 08/15 per bataljon is dit een aanzienlijke vuurkracht per kilometer frontlinie. De loopgraafartillerie, met geschut met een bereik van maximaal 2000 m, wordt over de linie uitgespreid. Er is blijkbaar geen aansluiting met de troepen te Deinze aangezien er een bataljon van het 14de BIR gebruikt wordt voor de flankbeveiliging. De Franse doorbraak op Meulebroek is dan ook geen verrassing. Dit was de uiterste flank van het 3de bataljon/11ste BIR en de zwakke plek in de linie. Dit verklaart ook waarom er, in de Franse velddagboeken, geen enkele melding gemaakt wordt van contact met Duitse troepen die uit de richting van Deinze komen.

In normale tactische omstandigheden zou het bataljon van het 14de in steun een tegenaanval lanceren in een poging de linie te herstellen en de Franse troepen terug over het kanaal te drijven. Echter was er reeds door de Duitse bevelhebber beslist om de terugtocht aan te vatten. Het bataljon beperkt zich tot het zo lang mogelijk verdedigen van bepaalde punten zoals Vosselare dorp en het Meirekasteel.

Omdat we niet over het dagboek van de divisie beschikken is de werking en posities van de Duitse artillerie onbekend. In de Franse velddagboeken staat wel vermeld dat op een boerderij net over het kanaal tussen Meigem en het Meirekasteel een voorraad 77 mm granaten wordt gevonden wat laat vermoeden dat daar een Duitse batterij stelling had genomen.

Vertaling van de gebeurtenissen van het 11de BIR⁸.

Het regiment was ingezet van Meigem tot en met Nevele-Vosselare inbegrepen. In de voorste linie waren I (rechts) en III (links); het IIe kwam in de loop van de 20 oktober terug en werd reserve bij Engelhoek⁹. Het 14de en 8ste BIR lagen rechts tot Landegem.

8 Volledige tekst zie ook elders in dit tijdschrift.

9 Wijk in Sint-Martens-Leerne.

In deze stelling bleef de divisie tot 1 november. De opgeblazen brug bij Nevele was volledig vernield. Op 21 oktober verschanste de vijand zich in Nevele aan beide kanten van Nevele op de westelijke oever van het kanaal en ondernam herhaaldelijk pogingen om over het kanaal op te rukken. Bovendien bestookte hij vaak met granaten de stellingen en de hoeven en dorpen ver naar achter.

Om de linkervleugel van de divisie te beveiligen werd het reservebataljon van het 14de IR onder het bevel geplaatst van het 11de BIR en ondergebracht op de hoeven ten oosten van Vosselare.

2 tot 11 november

In de nacht van 1-2 november werd de stelling aan het Schipdonkkanaal verlaten en de verdediging werd achteruit gelegd naar de Gent-stelling. Bij deze aftocht werden sterkere patrouilles van officieren bij de vijand achtergelaten; zij hadden tot taak de druk van de vijand zo lang mogelijk te verhinderen.

De Duitse verliezen

Over de Duitse verliezen bestaat weinig informatie. Ook de regimentsgeschiedenis geeft hierover geen details. Toch zijn er hier en daar stukjes informatie over Duitse gesneuvelden te vinden.

Het feit dat bij de bevrijding van het kasteel van Ooidonk doden en gekwetsten werden gevonden, toont aan dat het regiment geleden heeft onder de beschietingen van de Franse artillerie. Het is echter niet zeker dat de vermelde doden en gekwetsten uit de regimenten van dit stuk front komen. Veel gekwetsten afkomstig uit eenheden ten zuiden van Deinze volgden ook dit traject in de richting van de Gentse hospitalen. In het oorlogsdagboek van gemeentesecretaris Hugo Vande Abeele uit Sint-Martens-Latem blijkt dit ook¹⁰:

1 november

¹⁰ Vanden Abeele Hugo, *Oorlogsdagboek van eenen gemeentesecretaris of oorlogskronijk der gemeente Sint-Martens-Laathem aan Bosch en Leie, 1914-1919*. Gent, Drukkerij Erasmus. 1924.

Onophoudende aftocht van munitiekolonne en andere leger afdelingen. De ballon 2/105 reist ook af. Vliegeniers der bondgenoten komen op verkenning. Obussen zingezongen door de lucht. Een komt op de schuilplaats van de gemeenteschool, de bloemisterij van Maertens en de hoeve Vandervennet te Brakel.

Op de wijk Achterbrakel aan de herberg Pijken Aas wordt een Duitse soldaat gedood en begraven (Hans Bauer). 2 Duitse soldaten gesneuveld te Astene worden door hun kameraden te Laathem op de wijk Garenne begraven.

A Glettner en Assenbaum, kanoniers 21 BFAR (Beierse veld artillerie regiment), 6de batterij, gevallen 31.10.1918.

Sint-Martens-Latem gelegen op een belangrijke verbindingsweg van Deinze naar Gent werd in die dagen ook beschoten. Vooral omdat het golfterrein werd gebruikt om de Drachen (Fesselballon of kabelballon) op te laten als vuurgeleiding van de zware artillerie. Deze laatste stond op de wijk Nederbrakel klaar om te vuren. In de kerktoeren van Sint-Martens-Latem waren ook Schallmesstrupps 123 en Lichtmesstrupps 18 gestationeerd. Aan de hand van hun triangulaties van licht en geluid van het Franse mondingsvuur kon de artillerie ook tegenvuren zonder dat het vuur werd bijgestuurd door vliegtuigen of een ballonwaarnemer.

Van één gesneuveld Duitse soldaat is er alvast bewijsmateriaal beschikbaar: Otto Braun, student filosofie en theologie. Geboren 30 juni 1896 en gevallen op het veld van eer te Bachte op 22 oktober 1918. Leeftijd 22 jaar.

Uit de Franse velddagboeken blijkt dat er toch een aantal Duitse soldaten gedood werden in de strijd vooral op de oostelijke oever van het kanaal in Nevele. Toch is er in het gemeentelijk archief geen spoor gevonden van lijsten of registratie van de graven. Werden deze zo snel na het beëindigen van de strijd verplaatst naar een verzamelbegraafplaats in de buurt? Door wie? Of was het aanleggen van een lijst niet belangrijk of ongewenst? Voorlopig blijft de dodenzorg van de Duitse slachtoffers nog een vraagteken.

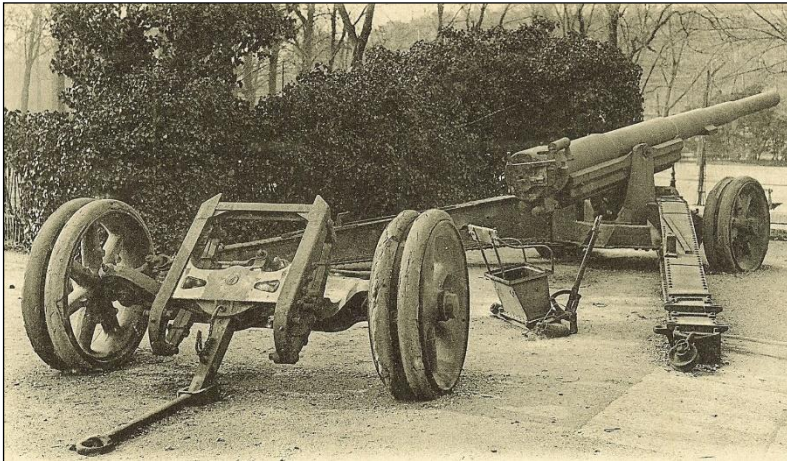
DE GEVOLGEN

In dit hoofdstuk proberen we een beeld te scheppen van menselijk lijden en het verlies aan materieel tijdens de 10 dagen durende strijd rond Nevele.

1) Materieel

Tijdens de tien dagen durende gevechten was er geen huis in de dorpen langs het Schipdonkkanaal onbeschadigd gebleven.

De grootste verantwoordelijkheid ligt bij de artillerie. Alhoewel vrij adequaat te richten, waren de doelen vaak de boerderijen en huizen van enkele dorpen die geviséerd werden. Het vuren kaderde steeds in het vernietigen van één bepaald punt met een stevige verdediging of als tegenvuur op een Duitse batterij. Dit impliceert het gebruik van hoog explosieve granaten en veel minder het gebruik van granaatkartetsen (schrapnels). Een schrapnel zal nu eenmaal minder substantiële schade aanrichten dan een granaat gevuld met explosieven. Het Franse geschut bestond uit het klassieke 75 mm Schneiderkanon bij de veldartillerie en het 155 mm lange kanon bij de zware artillerie. Het Belgische geschut van de geleende artillerieregimenten vuurde eveneens met het 75 mm kanon (7de AB, 13de AB) en het 105 mm kort geschut.

155 mm kanon van de zware artillerie.

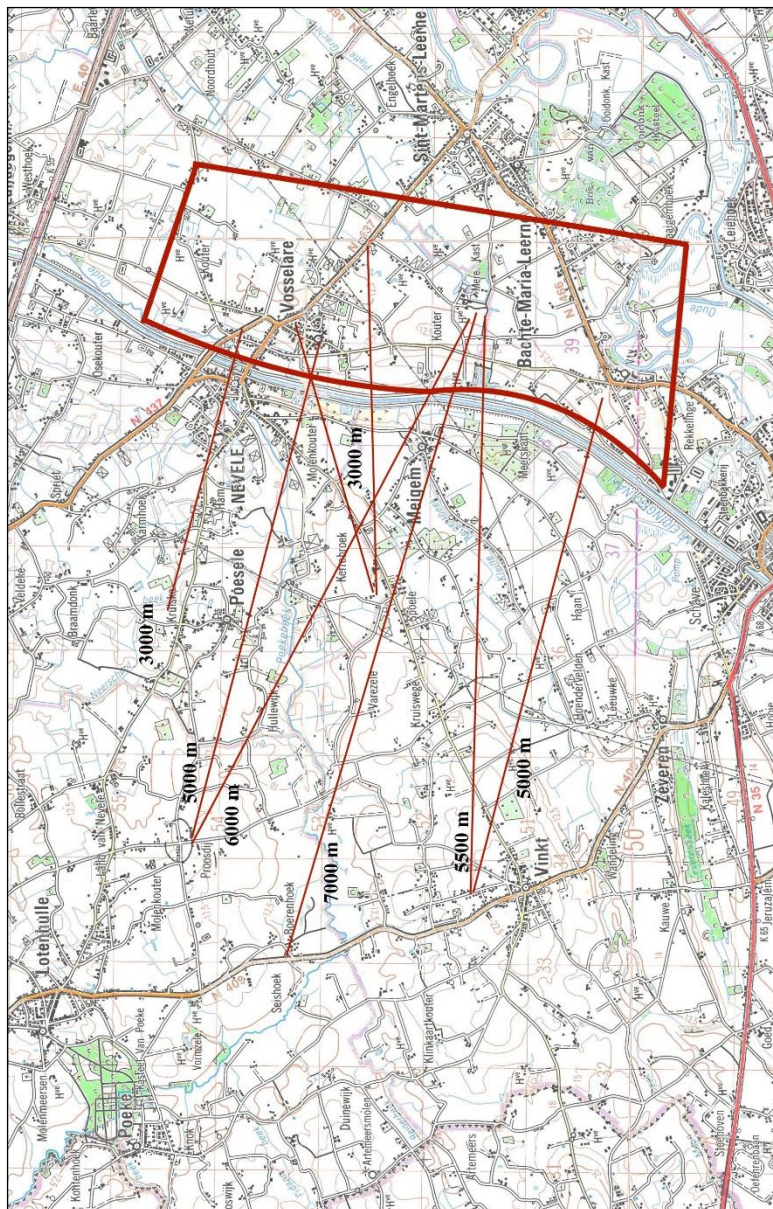
De inslag van een 155 mm granaat op een stuk weiland of akker heeft een krater van 5 m diameter en ongeveer 1 meter diepte. Een granaat van 75 mm slaat een krater van 3 m diameter en een diepte van 75 cm.

In onderstaande tabel worden het aantal granaten verschoten tussen 20 oktober en 2 november 1918 opgelijst. Het kaartje toont de zone waarin 28.271 granaten zijn gevallen, een ruwe rechthoek van 1,5 km x 5 km. Ongeveer 30% procent is echter niet ontploft en wordt dus vroeg of laat gevonden.

Het bereik van een 155 mm kanon is ongeveer 12.000 meter. Voor een 75 mm kanon is dat 6.000 meter. De lijnen op de kaart (zie blz. 174) lopen vanaf de vurende batterij naar de meest frequente doelen die in de loop van 10 dagen zijn beschoten en geven de afstand in meter aan. Het was normaal om kanonnen op te stellen met trefkans van de vijand op slechts 1/3 van hun bereik. Zware artillerie werd dus vaak op 7 tot 8 kilometer van de eerste linie geplaatst.

Het is duidelijk dat een paar batterijen zware artillerie relatief dicht, op 5000 m, bij het front stonden. Het gebrek aan zware aandrijfloadingen bracht risico's met zich mee.

<i>Datum</i>	<i>Frans 75 mm</i>	<i>Frans 155 mm</i>	<i>Belgische 75 mm</i>	<i>Belgisch 105 mm</i>
20 /10	80	0	0	0
21 /10	289	156	0	0
22 /10	1647	191	0	0
23 /10	2187	31	0	0
24 /10	927	154	0	0
25 /10	1273	247	0	0
26 /10	1452	155	0	0
27 /10	1075	155	0	0
28 /10	911	28	0	0
29 /10	305	27	0	0
30 /10	719	104	360	0
31 /10	2352	631	4998	700
1 /11	1769	411	1650	900
2 /11	2049	338	0	0
Totaal	17035	2628	7008	1600

Het hoeft geen betoog dat de schade aan gebouwen zeer groot was. Zelfs stevige gebouwen zoals kerken werden op die manier tot één grote puinhoop herleid. Met een beetje verbeelding kan je dus ook inschatten wat een langdurige strijd aan het kanaal als gevolg zou gehad hebben. Immers kon de strijd van 10 dagen ook twee maand of zelfs langer geduurd hebben. Nevele en de omliggende dorpen zijn ontsnapt aan de totale vernietiging en transformatie in een onherkenbaar maanlandschap zoals menig dorp in de Westhoek is overkomen.

Een van de belangrijkste doelen van de artillerie was het Meirekasteel, een commandopost van de Duitsers. Van dit kasteel bleven enkel een paar buitenmuren overeind.

2) Menselijk leed

Het leed van de burgers kan het best verwoord worden met een passage uit Virginie Lovelings Oorlogsdagboek.

November 1918: Na heen en weder aarzelen, ja. Schier geen menschen op de straat. Ik zal notaris van Roy bezoeken, die in allerijl uit Nevele is ontvloten. De notaris, ten huize zijner gehuwde dochter, lam sedert jaren - zit in een zetel bij een flikkerend vuur. De kamer is groot, vol comfort en heeft al het warmgezellige van 't dagelijks bewoonde en gebruikte. Hij ziet er goed uit en is niet neergedrukt. En hij vertelt en vertelt van al het beangstigende der gebeurtenissen en van zijne vlucht. Hij bootst de verschillende bombardeergeluiden na met groote handbewegingen en doet eindelijk de jonge meid komen voor het geven van schilderachtig bescheid: een achttienjarige, blozende, kloeke deerne, met de dikke zwarte haarvlecht - als een bakvisch nog - op den rug. En zij begint: Nevele ligt deels plat, de kerk ligt op 't kerkhof, het kasteel van Meire te Vosselare is afgebrand. En neergezeten gaat ze voort, zeker herhalend, wat ze voorzeker deze laatste dagen meer dan eens zal hebben medegedeeld: hoe zij en de andere meid gedurende zes dagen in den kelder leefden, niet weg wilden noch konden met den lammen heer. Hoe er door den veldwachter uitgebeeld werd, dat geen sterveling in het dorp blijven mocht en zij het toch deden, totdat het dak boven hun hoofden instortte en zij, door het pleister en het stof halfverstikt, geen andere keuze meer hadden dan de vlucht. Getwee, zij en de meid tevens verpleegster, sleurden mijnheer de trap op, zetten hem - goed toegedekt - in zijn stootwagentje en voort ermede door de puinen der ingestorte huizen, waarvan de mulle baksteen den grond als met bloed had roodgekleurd, onder het gedruisch der schoten, het kloppen van de machiengeweren en het sissen der houwitsers. Aan de wijk het IJzeren Eikje lag de afbraak van twee boerenkroegjes zoo hinderlijk dat het lichte voertuigje er op brak en de inzittende op den barm van den weg ten gronde lag. Dat was tegen het vierkant akkerstuk het Steebeetje genaamd, het vroeger galgenveld. Een uur te voren was een Engelsche vlieger officier en ook de waarnemer er nog warm op begraven en het eropgeplaatst kruisken stond in hand bereik van den gevallen. Het vliegtuig, ellendig verminkt, lag wat verder van hem. En altijd, altijd zonder verpoozen kletterden de slagen en sloegen de obussen putten in den grond. Het meisje liep naar 't huis van den veldwachter, waar soldaten waren ingekwartierd. "Nein, nein, nicht mitgehen," zeiden ze, "wij durven niet, zoodra het duister is, doen wij het."

En het werd duister en ze boden hulp. Op een aangebrachten stoel werd de arme machteloze tot aan een hofstede bij den Dorren Plas, wel vijf en twintig minuten ver gedragen, waar de liefderijkste boerengastvrijheid hem ten deel viel; en 's anderdaags voerden hem de duitsche soldaten, bereidwillig op een Feldküche (veldkeuken) tot aan Gent. Met welk een kleur, met welk een gloed verhaalt het meisje zulks. In haar ruwe ongekunstelde taal bereikt zij een hoogte van voorstellingsvermogen, benijdenswaardig voor een schrijver van beroep. "Teeken dat zelve toch alles op," raad ik haar aan, "terwijl het nog al de frissheid van het onverbleekt nieuwgebeurde bezit." Maar welke geschreven woorden zouden kunnen weergeven den glans van die blikken, het vuur van die wangen, het kleurrijke van die uitdrukkingen, het ononderbroken zenuwachtig opeenhortende van die dieptreffende stemme, die radheid van tong, dat geweld van dien rooden, sidderenden mond!

In het gemeentelijk archief Nevele werd, zoals in de inleiding vermeld, een lijst met 19 namen gevonden. Het zijn 19 namen van soldaten die ter plekke in de verbandpost het leven lieten.

De lijst van Franse verliezen is echter veel groter. Door het velddagboek van de divisie is het mogelijk een overzicht te maken van de geleden verliezen. De divisie heeft in de periode 20 oktober - 2 november 181 gewonden, 34 doden en 8 vermisten gekend. Hoeveel van de gewonden later aan hun verwondingen zijn overleden is niet gekend. Wel weten we nu met zekerheid dat 19 soldaten in de bataljonsverbandposten zijn gestorven en dat nog eens 15 onderweg naar het hospitaal het leven lieten.

De veldgraven werden gevonden:

- in de boomgaard Van Maldegem Camiel (huidige locatie is de achterkant van DSM keukens en de Gashuisstraat): 3 graven;
- in de tuin van M. Lampaert, burgemeester: 1 graf;
- in de tuin van hospitaal Louise-Marie: 3 graven;
- in de tuin van het klooster: 1 graf;
- nabij de boerderij Goeteyn op Kerrebroek: 10 graven;
- 1 soldaat op het kerkhof van Nevele.

Datum	44 BCP	114 BCA	42 BCP	226 ri	360 ri	133 AL	Genie	208 RAC
20/10	2 doden 6 gewonden		2 doden 8 gewonden	1 dode 8 gewonden	3 doden 11 gewonden			
21/10	2 gewonden	1 gewonde			2 doden 6 gewonden		1 dode 1 gewonde	
22/10			3 gewonden	1 gewonde	2 doden 5 gewonden			5 gewonden
23/10								
24/10			2 gewond		5 gewonden			1 gewonde
25/10	1 dode 3 gewonden			3 gewonden				1 gewonde
26/10	1 dode 4 gewonden		1 dode		1 gewonde	1 gewonde		1 gewonde
27/10								
28/10				2 gewonden				
29/10			3 doden 2 gewonden	1 dode 1 gewonde	1 dode 6 gewonden			4 gewonden
30/10								
31/10		13 gewonden 8 vermisten		11 doden 31 gewonden			1 dode 6 gewonden	8 gewonden
1/11				1 dode 21 gewonden		1 gewonde		7 gewonden
2/11								

22 oktober: escadron dragons 2 doden

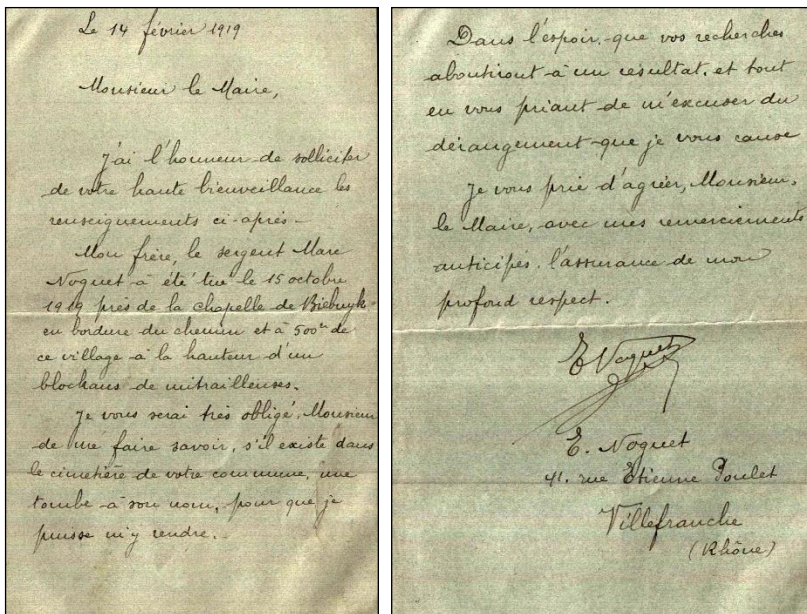
31 oktober: het Belgische 7de artillerie regiment verliest 1 dode, 10 gewonden en 2 stukken geschut

De dodenzorg na de oorlog bezorgde de gemeentesecretaris heel wat werk. De correspondentie over de slachtoffers is voor een gedeelte terug te vinden in het gemeentearchief van Nevele.

Niet alleen de overheidsinstanties wensten informatie maar ook de nabestaanden waren op zoek naar het graf van gesneuvelde familieleden. Vaak hadden de nabestaanden een vaag idee waar het slachtoffer begraven lag. Kameraden of bevelvoerende officieren van de eenheid waartoe de soldaat behoorde of de laatste brieven leverden rudimentaire onvolledige informatie op. Informatie verkrijgen van de autoriteiten vergde veel geduld. Als alternatief was er alleen nog de mogelijkheid een reeks brieven te schrijven naar onbekende gemeentes, in het Frans, in de hoop toch een antwoord te krijgen. Zo zijn er een paar merkwaardige brieven bewaard gebleven.

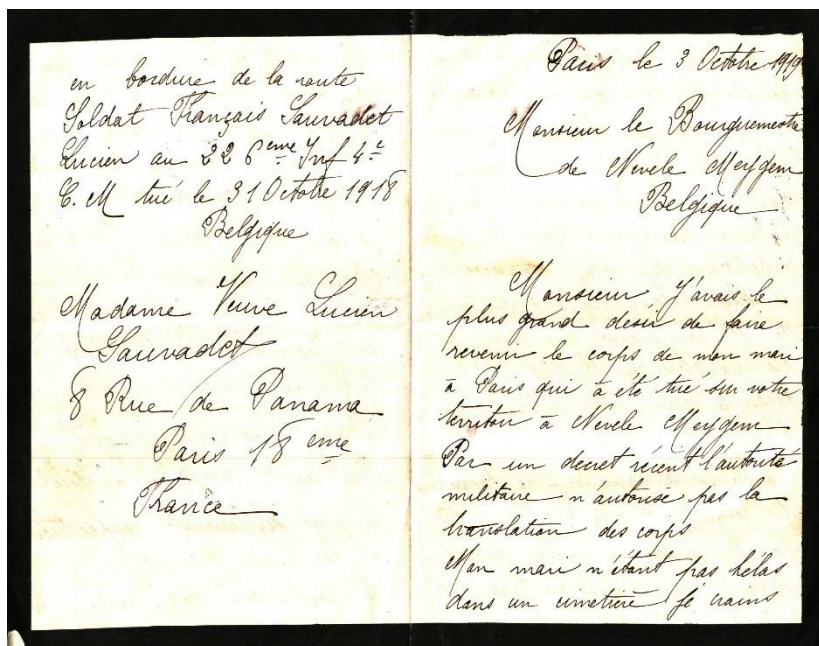
Zo schreef de zuster van sergeant Marc Noguét op 14 februari 1919 in een brief. Dat haar broer op 15 oktober 1919 (ze bedoelde 1918) gesneuveld zou zijn dicht bij de kapel van Biebuyck. Zijn graf zou aan de kant van de weg liggen op ongeveer 500 m van het dorp ter hoogte van een 'blockhaus de mitrailleurs'. De brief is door haar ondertekend met vermelding van haar adres, Rue Etienne Poulet 41, Villefranche (Rhône).

Deze sergeant staat niet op de lijst van de 19 gesneuvelden. Opvallend is dat zij in haar brief geen informatie geeft over de eenheid (regiment, compagnie) van de sergeant, wat in alle andere gevonden correspondentie wel het geval is. De vermelding van een mitrailleurbunker op die locatie, de Biebuyckstraat, is al helemaal vreemd. Toch kan dit de interpretatie zijn van een stevige mitrailleurstelling zonder dat deze zich in een betonnen bunker bevond. De overlijdensdatum is echter wel van betekenis, op 15 oktober waren er nog geen Franse soldaten in de buurt van Nevele te vinden.

De verklaring ligt weer eens bij het zoeken naar informatie op basis van een paar woorden. Op 24 september 1919 stuurt het provinciebestuur Oost-Vlaanderen een brief naar de burgemeester te Nevele met daarin twee stroken, gedeeltes van een tabel, waarop nauwelijks leesbaar staat 'gevonden volledig 19 oktober en 31 oktober 1918' met vermelding 'zuid oost van Biebuk nr. 18'. De zes soldaten en twee sergeanten behoren tot het 133ste *régiment infanterie* en het 159ste *régiment infanterie*, regimenten die nooit in Nevele gevochten hebben. Heeft iemand op de lijst bijgeschreven 'Nevele?'. De stroken zijn afkomstig uit het 1ste gebied te Rijsel. De

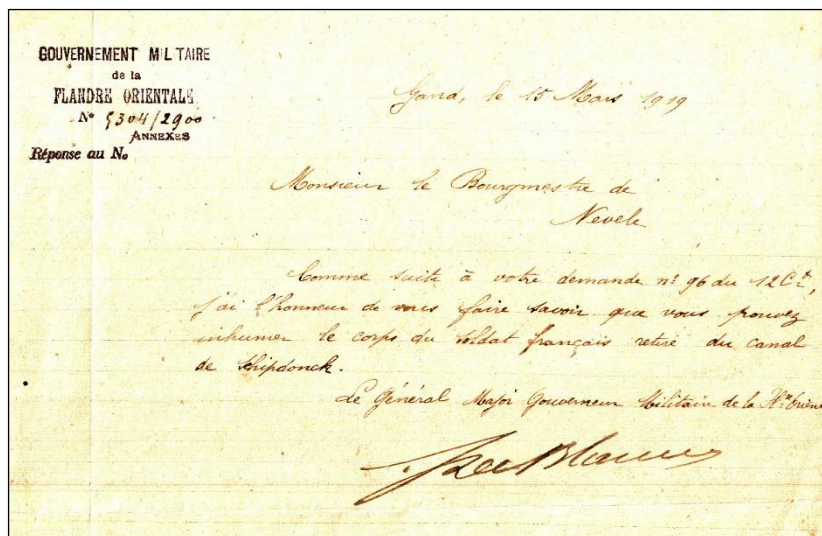
burgerlijke stand was dus op zoek naar de locatie 'biebuck' en omdat er in Nevele een kapel in de Biebuyckstraat staat was de link snel gelegd. Mevr. Noguet zal dit via de burgerlijke stand vernomen hebben en haar brief met verzoek om informatie was sneller dan de aanvraag die alle lagen van de bureaucratie moest doorlopen.

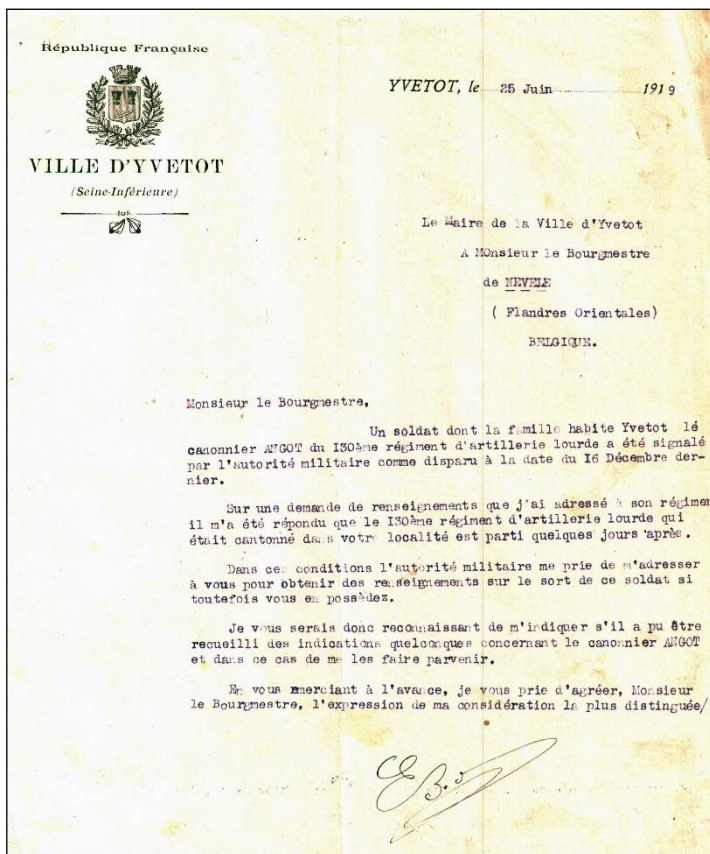
Sommigen hadden wel succes met hun zoektocht. De weduwe Lauvadet schreef een brief naar de gemeente Nevele op 3 oktober 1919. Haar echtgenoot Lucien Lauvadet sneuvelde te Nevele op 1 november 1918, nauwelijks 10 dagen voor het einde van de oorlog. Hij behoorde tot de mitrailleurscompagnie van het 226ste régiment infanterie. Op de lijst van 19 staat vermeld dat het lichaam reeds op 23 januari opgegraven werd maar terug op dezelfde plaats herbegraven werd in twee kisten, één in eikenhout en één in zink. In die tijd was dit de enige toegelaten manier om de in ontbinding verkeerde lijken te mogen vervoeren. In de brief verwijst de weduwe naar een recent decreet dat het verplaatsen van de lichamen naar het geboortedorp regelt. Lauvadet lag oorspronkelijk begraven te Kerrebroek op de boerderij Goeteyn. Op deze boerderij lagen niet minder

dan 10 soldaten, allen van hetzelfde regiment maar van verschillende compagnieën, begraven. Het is duidelijk dat hier het regiment zijn hoofdkwartier had en een verbandpost.

Op de lijst, helemaal onderaan, is er een naam toegevoegd. Angot Emile was artillerist bij het 130ste *artillerie lourde*, 6de groep, 11de batterij, 1ste stuk. Deze eenheid lag tijdens de slag ten zuiden van Deinze maar kantonnerde in de loop van de maand november, na de wapenstilstand, nog een tijdje in deze streek. De soldaat werd op 16 december 1918 door zijn eenheid als vermist opgegeven en wordt op 12 maart 1919 om 10.00 uur uit het kanaal te Nevele gehaald. Het is niet duidelijk of het hier over een ongeval of wanhoopsdaad gaat. In ieder geval zat het gemeentebestuur hiermee verveeld. Met brief nr. 96 werd aan het militair gouvernement van Oost-Vlaanderen de toestemming gevraagd om het slachtoffer op het kerkhof van Nevele te mogen begraven. Op 15 maart 1919 volgde de toestemming.

In een brief van 25 juni 1919 vraagt de burgemeester van Yvetot, (departement Seine), geboorteplaats van Angot, inlichtingen.

Uit die brief blijkt dat de burgemeester ook de militaire autoriteiten had aangeschreven. Van het regiment kreeg hij enkel de inlichting waar het regiment had verbleven en niets over de verdachte omstandigheden waarin de kanonnier was verdwenen of omgekomen. Terwijl de Franse gesneuvelden in 1921 naar Machelen worden verplaatst blijft de kanonnier op het kerkhof van Nevele achter. Pas op 1 mei 1922 krijgt het gemeentebestuur te horen dat op 16 mei 1922 opgraving van het lichaam van de kanonnier zal doorgaan. Maar hiermee is de kous nog niet af. In een

brief van 20 april 1923 wordt gevraagd naar de omstandigheden bij de vaststelling van de dood van de soldaat. Is de datum van 12 maart 1919 vermeld op de akte de datum van zijn overlijden of de datum dat het lichaam uit het kanaal werd gehaald? In de marge van de brief wordt het antwoord geformuleerd, het is de datum dat het lichaam werd gevonden. Blijkt dat het Franse ministerie van defensie aarzelt met het toevoegen van de vermelding 'Mort pour la France' op de akte, voor de familie, in financieel opzicht, een belangrijke toevoeging.

*26, Rue du Gouvernement Provisoire
BRUXELLES
TÉL. 119 28
N° 454*

ÉTAT-CIVIL FRANÇAIS - Bruxelles, le 20 Avril 1923.
DE BELGIQUE

Le Capitaine BRUN, Chef de la section
de l'Etat-Civil français de Belgique,
à Monsieur le Bourgmestre
Nevele. Flandre orientale

Monsieur le Bourgmestre.

J'ai l'honneur de Vous demander de
Vouloir bien me faire connaître si possible
dans quelles Circonstances et Conditions, est
survenu le décès du Soldat français,
ANGOT Emile, du 130e Régiment
d'Artillerie Lourde, la date exact de sa
mort et la date à laquelle il fut retiré
du Canal de Schipdonck.

L'acte de décès n'ayant été dressé que
le 12 mars 1919, il y a hésitation de la part
du Ministère français pour ajouter sur
l'acte de décès, la mention "Mort pour la France".

Veuillez agréer Monsieur le
Bourgmestre, l'assurance de ma
Considération très distinguée.

Nog een vreemde brief komt van L. Fobe, advocaat en 'commissaire de l'Etat' wonende te Gent aan de Coupure. In zijn brief van 27 november 1920 vraagt hij op een geheimzinnige manier naar informatie. Zijn eerste vraag betreft de namen van de Franse regimenten die op 22 oktober op het grondgebied waren. Vervolgens vraagt hij tot welke eenheid de soldaten behoorden die de genaamde Alphonse Dhaenens meenamen en wie de bevelvoerende officier was. Hij sluit zijn brief af met de vraag of er iemand in de gemeente hier getuige van was.

Vanuit het Franse ministerie voor pensioenen ontving de burgemeester op 11 juni 1929 een brief. In de brief werd een overlijdensakte gevraagd van Joseph Filippi van het 75ste bataljon *Tirailleurs sénégalais*. De soldaat 2de klas zou te Ham (Nevele) op 24 oktober 1918 overleden zijn. Naast de akte vraagt de opsteller tevens de actuele begraafplaats. Deze eenheid heeft echter nooit in Nevele gevochten of verbleven. Het bataljon heeft wel gevochten ten Zuiden van Deinze en daar is, bij Olsene, ook een wijk met de naam Ham. Een duidelijke verwarring met de wijk Ham te Nevele waar de verbandpost van de Jagers Te Voet was ingericht. Blijkbaar is het Franse ministerie wel buiten zijn boekje gegaan door rechtstreeks de gemeente aan te schrijven. In een brief van 28 juni 1929 vraagt het Ministerie van Buitenlandse Zaken een kopie van de bewuste brief BIM 169/045AM. Ook het antwoord van de gemeente van 15 juni aan het Franse ministerie wordt bij de kopie gevoegd.

MINISTÈRE

R.M. / A.M.

N° 15 E.

DES PENSIONS.

RÉPUBLIQUE FRANÇAISE.

CABINET DU MINISTRE

Service des Sépultures
Militaires

37, Rue de Bellechasse
PARIS 7^e

Paris, le 21 Juin 1929

NOTE. — Les réponses doi-
vent, outre le numéro d'ordre,
rapporter les indications du
timbre ci-dessus.

B.I.M. 169.045/ A.M.

Monsieur le Bourgmestre ,

OBJET
Identification du
militaire FILIPPI, Joseph

Il m'est signalé que le militaire français
suivant , est décédé le 24.10.18 à HAM :

F I L I P P I Joseph,

2e Cl. 75e Bon de Tirailleurs Sénégalais
1907-1910 AJACCIO 1252

J'ai l'honneur de vous demander de bien vouloir
me faire connaître si un acte de décès a été établi
au sujet de ce soldat, et l'emplacement actuel de la
* tombe dans laquelle il est inhumé.

Agreez, Monsieur le Bourgmestre, l'assurance de
ma considération distinguée .

Pr. le Ministre et par son Ordre
L'Intendant Militaire
Chef du Service
des Sépultures Militaires

F. G. Le Chef de Bureau.

Po
R. Gully

Monsieur le Bourgmestre
de NEUVILLE
Flandre Orientale
(Belgique)

197-437 1926 32529

Op 24 juni 1920 ontvangt de burgemeester een brief van de dienst '*état-civil Français de Belgique*', gelegen Rue du Gouvernement Provisoires nr. 26 te Brussel. In de brief wordt een lijst van alle Franse gesneuvelden, begraven op het grondgebied Nevele gevraagd. Het gemeentebestuur maakt hiermee geen haast en op 16 juli 1920 volgt een tweede schrijven van deze dienst met opnieuw het verzoek de lijst met 19 gesneuvelden door te sturen. Om indruk te maken laat de dienst uitschijnen dit een verzoek is van het Belgische Ministerie van Oorlog. In 1921 werden de 19 Franse slachtoffers te Nevele ontgraven en overgebracht naar de Franse militaire begraafplaats te Machelen.

*Inhuldiging van de Franse militaire begraafplaats in Machelen
op 12 augustus 1919.*

LE ET-CIVIL FRANÇAIS

Bruxelles, le 16 Juillet 1940.

DE BELGIQUE

N° 3558

LE MAIRIE CHIEF DE LA SECTION DE
LE ET-CIVIL FRANÇAIS EN BELGIQUE.
à Monsieur le Bourgmestre de la commune de

Nevele
Flandre Orientale

Monsieur le Bourgmestre;

Le Ministère de la Guerre Belge me fait savoir
qu'il y a *19* militaires Français inhumés ^{hors sol} dans le cime-
tière communal de votre commune.

J'ai l'honneur de vous demander de bien vouloir
m'envoyer si possible les noms et prénoms de ces mili-
taires ainsi que les renseignements que vous pouvez con-
naître à leur sujet. (matricule, régiment, date du décès
etc.)

Veuillez agréer, Monsieur le Bourgmestre, l'expres-
sion de mes sentiments très distingués.

ÉTAT-CIVIL

FRANÇAIS

de

BELGIQUE

26, Rue du Gouvernement Provisoire

BRUXELLES

Bruxelles, le 24 juin 1920

L'Officier Chef de la Section
de l'Etat-Civil français de Belgique
à Monsieur le

N° 3218

Bourgmestre de
Pérel
(Plande Orientale)

Monsieur le Bourgmestre,

Le Ministère de la Guerre
Belge me signale qu'il y a
19 soldats Français inhumés dans
votre commune en dehors du
cimetière communal.

J'ai l'honneur de vous
demander de bien vouloir me
faire connaître le nom de
ces militaires avec les renseignements

que vous avez pu recueillir à leur
sujet. (Régiment, matricule,
date de la mort, etc) et de me
dire si ces militaires sont toujours
inhumés en dehors du cimetière
communal et s'ils reposent dans
une fosse commune ou dans des
tombeaux isolés.

Veillez agréer,
Monsieur le Bourgmestre,
l'expression de mes
sentiments distingués

Observation.

Places d'inhumation.

Départ. Français inhumés au cimetière
de la Commune de Masele

Liste des Soldats Français enterrés au
territoire de la Commune de Nevele.

- An verger de Van Haldegem Carmel
- 7 Garrot {
 Elindius { Caporal 42^m B^m chasseurs a pied 8e C^e
 classe 1915, tue le 23 Oct. 1918.
- 8 Aissal {
 Henri { Soldat 2^m classe 42e B^m chasseurs a pied
 8^m C^e classe 1914, tue le 23 Oct 1918.
- 3 Martin {
 Louis { Soldat 1re classe 42^m B^m chasseurs a pied
 8^m C^e classe 1915, tue le 23-Oct 1918.
- An jardin de Mr Campaert Bouge^{ls}
- 4 Beule V. F. 12. (préque illisible.)
- An jardin de l'Hopital Marie-Poise
- 5 Durand {
 Charles { 114e B.C.A 1re Comp^{te} tue le 20-10-18.
- 6 Paul {
 Edouard { 19^m Regt de Dragons 1re Es^{te} tue le 20-10-18.
- 7 Guereux {
 Emile Leon { Vergut 42e chasseurs a pied 8e C^e cl. 1911 tue le 2-10-18.
- 8 Francois {
 Celestin { An jardin du Couvent,
 114e B.C.A 2e Comp^{te} Beaumont de Clermont Ferrand
- Près de la ferme Goeteyn (Kerrebocch)
- 9 Fallot {
 M. { 226^m Regt 6 Comp^{te} M. tue le 31-10-18.
- 10 Ducamp {
 Pierre { 226e Regt 4e C^e M tue le 7-11-18.

- 11 Peyrat Jean { 226e Regt M. tue le 31-10-18.
 12 Vinvaderg^t { 226e Regt M 4me Comp^{me} tue le 7-11-18.
 (Le 23-1-19, exhumé le corps et replacé dans la mine fosse a 2 lieues, une aigle et une autre au boulevard.)
 13 Masson Arsène { 226e Regt. tue le 31-10-18.
 14 Grenier Albert { 226e Regt. tue le 31-10-18.
 15 Puzmy Octave { 226e Regt. Caen, 620 (piemont) tue 31-10-18.
 16 Gombault Pierre { 226e Regt. tue le 31-10-18.
 17 ~~Genestet~~^t Genestet Leon { 226e Regt 21e Comp^{me} tue le 31-10-18.
 18 Jurak Emmanuel { 226 Regt. 6e Cie Mitailleurs tue le 31-10-18.
 19 Angot Emile, *du cimetière de Nante*
 130e Artillerie lourde, 6e groupe, 11e Batterie
 1re pièce, Secteur 175, portant une médaille avec
 millésime 1915, Le Glaive 316. (Ce soldat a été
 retiré du canal de Scheldt.)

Op 11 november staan we één maal per jaar kort stil bij alle slachtoffers gevallen tijdens de beide wereldoorlogen. Het is een lange lijst met namen van burgers en militairen die ofwel in de Eerste of de Tweede Wereldoorlog zijn gestorven. De namen van de Franse soldaten waren tot op vandaag onbekend. Misschien is het passend om ook deze slachtoffers een plaats te geven op het moment dat we 'nooit meer oorlog' herdenken?

Alex Dhondt, Merendree

Geraadpleegde werken en archieven:

Ministère de la défense française, direction de la mémoire, du patrimoine et des archives, service historique de la défense.

Erinnerungsblätter deutscher Regimenter. Auszüge aus den amtlichen Kriegstagebüchern, herausgegeben für den Anteil der bayerischen Armee vom bayerischen Kriegsarchiv. Bayerische Armee. Heft 2. Das K.B. II. Infanterie-Regiment von der Tann, München 1921, im Selbstverlag des bayerischen Kriegsarchivs.

GAN, Nevele: opzoekingen uitgevoerd door o.a. André Bollaert, Jan Luyssaert, Hugo Schaeck, André Stevens en Patrick Tuytschaever.

S. Huysman en E. Van den broek, *De Eerste Wereldoorlog in het Meetjesland. Een systematische synthese*, Eeklo, 2011.

V. Loveling, Oorlogsdagboek 1914-1918, elektronische editie een samenwerking van KANTL en de Universiteitsbibliotheek Gent, 2005.

T. Simoens, *De chaos van het slagveld*, uitg. Horizon, 2016.

Herkomst afbeeldingen

Agentschap Onroerend Erfgoed: 58
Bayerisches Kriegsarchiv: 87, 90, 96.
11 Bayer. Inf. Division: 99.
Belgian War Dead Register: 35, 39-40, 75, 79.
André Bollaert: kaft, 80, 136.
COMEET: 4.
Paul Cuyvers: 79.
Inge De Bruyne: 5,6,9.
De Landwacht: 60.
Ladsislas della Faille de Levergem: 62, 64.
Louis de Ryckel: 85.
Alex Dhondt: 109, 110, 111, 150, 152, 173, 174, 178.
Erfgoedcentrum het Land van Nevele: 52-53, 83-84, 141, 186.
Gemeentearchief Nevele: 20-27, 29-32, 43, 47-49, 51, 179-185, 187-191.
Guldenboek der Vuurkaart: 57, 59.
Het Laatste Nieuws: 102.
Geert Janssens: 76-77.
Yann Le Floc'h: 107.
K.U. Leuven: 56.
Onbekend: 105-106, 126, 130, 145-148, 151, 158, 171-172.
Paul Van Damme: 166.
Velddagboeken Fransen: 121, 133, 159, 163.
Verzameling Carlos Lips: 28, 175.
Website Bel-Memorial: 55.